

УДК 78.071.2(477.83-25)“19”(093.3) Василь Барвінський

ЛИСТИ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО З ПРАГИ ДО РОДИЧІВ У ЛЬВОВІ

Любов КИЯНОВСЬКА

*Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка,
кафедра історії музики,
вул. О. Нижанківського, 5, 79005 Львів, Україна,
тел. 8 032 274 31 06*

Видатний український галицький композитор Василь Барвінський залишив по собі дуже об'ємну епістолярну спадщину. Його листи до батька і родини зберігаються здебільшого у “Фонді Барвінських” відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН України та в інших фондах. Загалом налічується їх близько 400 (якщо бути точним – 419), і розподіляються вони так:

№ Фонду Барвінських	Аркуші	Роки	Звідки надіслані	Кількість листів
79	1-85	1900-1904, 1911	Прага, Львів, Будилів	бл.65
80	50	1905-1907	Острів, Підможе, Львів, Прага	бл.30
81	74	1908-1909	Прага	62
82	52	1910	Прага	45
83	64	1912	Прага, Львів	41
84	43	1913	Прага, Кемніц	29
85	61	1914	Прага	42
86	49	1915	Прага	41
87	63	1916-1918	Прага, Львів	47
88	26	б/д	Прага, Львів	17

Здебільшого, як бачимо, це листи часів навчання, починаючи від гімназійного, і згодом – десятиліття в Празі. Це особливо важливо як для відтворення шляху становлення молодого композитора під час його навчання у Вітезслава Новака, так і реконструкції найважливіших європейських музичних подій і віянь того часу крізь призму слухових вражень молодого композитора.

На жаль, поки що лишень ведуться пошуки пізнішого епістолярного архіву композитора. У знайдених нами фондах, в ан. (ф.9) од.зб. 4530 зберігся лише один лист пізнішого часу – до п.Галі [Левицької?] від 23 листопада 1927 р. Але й наявне збережене листування дає цінний матеріал для дослідника і біографа, дозволяє відобразити “обличчя епохи” та портрет митця у дзеркалі свого часу.

Матеріалом подальшої добірки листів стали два фонди із бібліотеки ім. В. Стефаника: фонд 79, що охоплює юнацькі листи, та фонд 84, цікавий насамперед тим, що його складає листування з Праги, Відня та Кемніца.

Рання епістолярія 1900–1903-х рр. (ф.79, листи 2-13) – це листи дванадцяти-п'ятнадцятилітнього гімназиста, де здебільшого йдеться про успіхи в навчанні, побут, висловлюється любов і шана до батьків, але описуються і перші музичні враження: “...ходили на “Wolny strzelec”, де виступав Менцинський” (лист 16, до Ол.Барв., 18.07.1903). Рік 1904 – переломний для майбутнього композитора: він розпочав своє навчання в Празі. З цією “консерваторією Європи” будуть пов'язані понад десять майбутніх років, найважливіших для становлення і перших творчих пошуків. Основним для Барвінського стало навчання у В. Новака. [Варто зазначити, що саме цей чеський композитор і знаменитий педагог, учень А. Дворжака, зумів справити найсильніший вплив на світогляд майбутнього композитора й інтегрувати його в звукове середовище тогочасної Європи. Самого тридцятип'ятилітнього Новака в той час підтримували не лише чеські колеги, але й секретар Віденського музичного товариства, видатний діяч культури українського походження Евзедій Мандичевський, німецький літератор і митець, представник “празької школи” експресіонізму Макс Брод та ін. Усе це, безумовно, опосередковано впливало й на учнів Новака, в т.ч. на молодого Василя Барвінського].

Перші листи з Праги (18–20) сповнені власне вражень від педагога: “був концерт Новака, співала п.Мисільова з Берна” (19, Прага, 20.01.1904, арк.24); “вчора був з Новаком на концерті” (28, Прага, 21.03.1904, арк.35), проте йдеться і про перші творчі успіхи: “Тріо переписав мені один ученик Новака... Мушу скінчити коломийку” (21, Прага, 30.01. 1904, арк.26). Як свідчать листи 21–26, одним із перших виконавців Тріо мав бути скрипаль Перфецький, а от пошуки віолончеліста тривали довше: “мушу глядіти челіста” (28, Прага, 21.03.1904, арк.35). У квітні Барвінський зустрічається ще з одним видатним діячем чеської культури Вілемом Курцом, про що свідчить лист (30) від 10.04. 1904 (арк.37). В той же час він береться до написання вже Другого (?) тріо: “... я дав переписати своє друге тріо” (31, Прага, 15.04.1904, арк.39).

Проте, більшість листів того періоду мають побутовий характер, часто йдеться в них про фінансові труднощі молодого студента, клопоти зі здоров'ям і, що важливо, враження від подорожей: до Брно (33, Прага, 20.04.1904, арк.41), Кракова (37, 15.05.1904, арк.46), Відня (38, Відень, 31.05.1904, арк.47). Червень Барвінський проводить у Празі, де активно продовжує заняття у Новака і навіть бере участь у т.зв. “пописах” (45, 19.06.1904; 47, Прага, 20.06.1904, арк.60).

Улітку музикант повертається до Львова, де продовжує працювати самостійно і вдосконалювати свою гру. “Мушу грати по шість годин в день...”, –повідомляє він (лист 14, до О.Б., Львів, 18.07, 1904, арк.17), “читаю катехизм музики” (ймовірно, Шумана?) (лист до родичів, 15, Будилів, 5.08.1904, арк.19). Восени успішно складає іспити в Празі (49, Прага, 14.10.1904, арк.63). Наступний етап – осінь 1904 р. видається особливо плідним і важливим у багатьох аспектах: нові музичні враження (“був на концерті квартету з Відня – 50., Прага, 1.11.1904, арк. 65), творчі спроби в нових масштабних жанрах: “мушу дати переписати свою рапсодію на оркестру... Новак казав, що головне її почути – то мій *перший оркестральний твір*” (51, Прага, 10.11.1904, арк.67). Як видно з листів, на той час Барвінський уже належав до числа улюблених учнів Новака, котрий дуже уважно ставився до його

творчого доробку і навіть довіряв редагування власних творів: “зробив я з кількома товаришами і диригентом коректуру з драматичної кантати Новака “Весільні сорочки” (51, Прага, 10.11.1904, арк.67). Щоправда, це повідомлення не зовсім збігається із загально-прийнятою датою завершення *балади* Новака “Весільні сорочки” за поемою К.Я. Ербена, прем’єра якої відбулася аж у 1913 р. Згадка Барвінського може свідчити про те, що робота над цим твором розпочалась значно раніше, учні Новака отримали твір з дидактичною і творчою метою для коректури, а вже згодом автор завершив баладу в тому вигляді, в якому вона дійшла до слухача.

У цей період, як видно з листів, Барвінський плакає і доволі честолюбні плани “надіслати твір [рапсодію] на львівський конкурс...”, а також має “надію, що берлінська фірма Simgosc прийняла до друку ... [його] фортепіанові річі [прелюдії]” (51, Прага, 10.11.1904, арк.67). Правдоподібно, що звернутися до фірми Барвінському також порекомендував Новак – послідовний учень А. Дворжака¹ не міг забути, що саме Зімрок забезпечив світовий успіх “Слов’янським танцям” і, безперечно, сподівався, що й чергова “слов’янська новинка” зможе викликати зацікавлення видавця.

Судячи з кількох наступних листів того часу (грудень 1904), В. Барвінський стає вже доволі активним учасником культурних процесів у столиці Чехії. Його “гра... справила добре вражіння” (61, 10.12.1904, арк.78), він описує ювілейний концерт Празької консерваторії (63, грудень 1904, арк.83), спілкується з провідними музичними діячами столиці, які висловлюють своє визнання молодому таланту: “...Радив Прохазка (директор театру в Празі) подати на стипендію мої твори і свідоцтво” (62, грудень 1904, арк.82). Тобто, можемо зробити висновок, що Барвінський доволі швидко завоював у Празі позиції молодого обдарованого студента, якими на той час, мабуть, багате було це велике полікультурне місто.

Так виглядали початки музичної освіти В. Барвінського, що збіглися з найцікавішими і плідними переломними процесами в європейській музиці, що не могли не віддзеркалитись у творчості ще несформованої, однак особистості. Листи наступних років: 1908–1909 (ф.81), 1910 (ф.82), 1912 (83) мало чим відрізняються від попередніх, вибраних нами як важливе свідчення початків творчого змужніння. Це і розгорнуті описи вражень та побуту, і короткі поштівки, котрі часто перетворюються на своєрідний подорожній щоденник молодого митця. Характерною їхньою особливістю є те, що в них доволі мало особистісних зізнань, а більше описуються успіхи й проблеми в науці і побуті. З психологічного кута зору вони ілюструють автора як особистість, доволі залежну від батьків навіть у двадцяти-двадцятип’ятилітньому віці як у матеріальному, так і в моральному плані: своєрідний “культ батька”, котрий здавна панував у цій родині, очевидно дається взнаки. Барвінський радиться з батьком в усіх справах, починаючи від житлово-майнових і закінчуючи творчими, зокрема, весь час консультиється з питань німецького перекладу, літератури та ін.

Дуже показовими з багатьох оглядів є листи 1913 р. (ф.84), написані батькові й родині з Праги і кількох інших європейських міст (в т.ч., з Кемніца). Кілька січневих поштівок свідчать про успішний переїзд з Відня до Праги, зустрічі у Відні з Бауером і Тальявським (арк. 42,41, 10.01.1913, Відень), подальшу працю

¹ Зрештою, саме Дворжак свого часу добився для Новака державної стипендії і можливості друкувати твори у видавництві Зімрока.

з Новаком: “завтра буду перший раз грати “Pan’a” Новака інструментованого” (арк.43, 11.01.1913, Прага): йдеться про фортепіанну поему в п’яти частинах “Фавн” (“Пан”), написану 1910-го р., а наступного – зінструментовану симфонічну поему. Важливими є свідчення про нові творчі пошуки композитора, котрі розвивались на той час уже у фольклорному руслі: “я тепер перекладаю собі помалу ті народні пісні. “Ой ходить сон коло вікон” вже управив. Також переложив я сам на німецьку “Чи ти вірно мене любиш”... (арк.39, 17.01.), нові музичні враження: “ В театрі дають нову оперу Straussa “Ariadne auf Naxos” (арк.39, 17.01.), і одну із основних творчих ліній наступного року – активне вивчення і участь у модній на той час системі Жака Далькроза. Як свідчать листи, В. Барвінський працював концертмейстером у школі панни Лаутер (Lauter), котра на той час впроваджувала в життя систему Далькроза і навіть мріяла “при нагоді затанцювати Dalcros’ови” (з наступних листів одержимо свідчення, що ці її плани доволі швидко здійснилися). Окрім того, Барвінський входить в один із найпопулярніших на той час празьких мистецьких клубів “Die blaue Kunstlerinnen”, де планує організувати власний творчий вечір (арк.36, 23.02.1913). Тому усі його подальші клопоти пов’язані саме з організацією цього концерту, котрий спершу планувався на 10 березня. Тривали пошуки виконавців: скрипаль Шітенбергер, котрий очевидно виконував його твори раніше, на той час був у війську, тож Барвінський знаходить не настільки фахового “свогося Kubat’a”. Натомість, саме на той період припадають початки контактів із знаменитим згодом віолончелістом Данчовським: він “рівно ж учасник Кляйнля? Грає знаменито – Галуся его чула” (арк.36, 23.02.1913) та пошуки виконавиці власноруч перекладених на німецьку українських пісень – “Ой ходить сон”, “Чи ти мене вірно любиш” і “Ой ходила дівчина беріжком”. “Лепкого пісні переложив я з Наталкою [Пулюй], але без риму – так теперішні модерні поезії звичайно без риму”. У пошуках виконавиці Барвінський звертається до німецького театру в Празі з проханням відпустити на концерт співачку Дембіцку, але йому було відмовлено з причини частих гастролей вокалістки. Дата концерту ще кілька разів відсувалась.

Окрім того, дуже показовим є концертне обличчя Праги, побачене очима студента-композитора. В той час там виконується найрозмаїтіший репертуар: “В суботу Kolberga “Der glaserne Berg”, в неділю концерт чеської філармонії, понеділок – німецька “Kammermusik”, вівторок чеська “Kamerni hudba”, середа – Casals і Pambaus, четвер: німецький симфонічний концерт і т.д.” (арк.34, Прага, 5.03.1913). В цьому ж листі знаходимо надзвичайно важливе свідчення про враження молодого Барвінського від музики А. Шенберга і особисту його зустріч із “класиком додекафонії” (до речі, цей факт українські біографи чомусь здебільшого оминають). Зацитуємо фрагмент згаданого листа: “... В німецькій Kammermusik виконано Schönberga: “Pierrot lunaire”, мьєлодрама. Публіка поділилася на два табори – був скандал небувалий, одні свистали etc., другі дусилися зі сміху, треті били браво etc. Schönberg є той музичний анархіст (мабуть, тільки так на той час можна було пояснювати цю постать, майже невідому в провінціях – Л.К.). Steuermann [очевидно, празький знайомий Барвінського] учився у него в Берліні композиції і грав му фортепяновий парт. Я утішився дуже, що міг з ним говорити. Взяв собі підпис Schönberga, котрому мене Steuermann представив...”

Очевидно, на цьому й обмежились контакти українського композитора з класиком додекафонії. Але це свідчення є особливо цінним, бо відображає також і загальне ставлення тогочасної публіки до творів Шенберга. Власні ж музичні смаки

Барвінського були на той час дуже різноманітними, практично “всеядними”. У тому ж листі він просить придбати йому квитки на концерт Падеревського, якщо той виступатиме у Львові, бо “я ще его не чув”. У наступному – важлива самооцінка композиторської майстерності. Очевидно, викладачка системи Далькроза панна Lauter, котра на той час вже презентувала своє мистецтво в Петербурзі, весь час агітувала Барвінського взяти участь у літній школі Далькроза в Геллергау (Heller-gau) неподалік Дрездена: “Каже, що я абсолютно мушу на рік поїхати до Dalcrosa: “Entweder finden Sie was an ihm oder er an ihnen”. .. Я рад би поїхати до Hellerau подивитись, але щоби продукуватися – то ще ні, бо я і так нічого не вправляю” (арк.34, Прага, 5.03.1913). Основна ж причина відмови полягала у високій вартості літніх курсів Далькроза, котрих Барвінський не в змозі був оплатити. Проте, вже з наступного листа (арк.30, 20.03.1913, Прага) стає відомо, що Барвінський “прошений на 20 цвітня о участь в концерті абоньментовім школи Далькроза в Hellerau (передмістя Дрезна). На тім концерті співає одна співачка з Берліна і власне другу силу шукають. Я рад би там заграти тріо [власне]. Але це здається річ не можлива, бо Данчовський їде, а скрипака доперва шукати – і то мусить бути дуже добрий, бо то суть справді великі і поважні концерти. Я міг би сольо грати, але своїми прелюдіями і серенадою не знаю, чи бим собі зробив рекламу яко Композитор, а до того мусів бим грати якусь більшу річ як Francka. А що я прецінь не можу зробити такого вражіння яко Композитор, отже думаю, що лучше буде в разі, якби тріа не можна було виконати – відмовити”. Але, ймовірно, що Lauter надзвичайно високо цінувала Барвінського, і навіть намагалась знайти йому вільне місце у школі Далькроза – вона відбула до Hellerau десь наприкінці лютого (арк.26, 17.02.1913), плануючи при зустрічі із автором популярної системи представити йому Барвінського, виконуючи розроблений програмою твір Новака (ймовірно, дидактичний, спеціально написаний згідно із системою) “Ingnieto”, про який знаходимо згадки в листах (арк.39, 17.01.; арк.34, 5.03.1913).

Система Далькроза здобула на той час таку популярність в Празі, що навіть на карнаваліному вечорі (запустах) в Подскальській філармонії Барвінський, перодягнений на свинку-скарбничку (Sparschweinchen – Л.М.), виконував власні варіації на “руську народну куплетову пісню “О Купер’яні” і “скомбінував до них ті вправи Далькроза, які я дотепер навчився” (арк.28, 5.03). Про поважне захоплення цією системою знаходимо й інші численні свідчення.

Барвінський дуже детально нотує свої музичні враження, за якими буквально можна скласти концертний календар Праги й околиць того року. В лютому він відвідував концерти Deutsches Singverein’у та його чеського аналогу – історично знаменитої ще з часів Сметани Umeleckoј Besedy, слухав органіста Відермана (Wiedermann’a) (арк.26, 17.02.1913). Згодом, вже в червні, разом із своєю нареченою Наталією – донькою видатного українського фізика Івана Пулюя, Барвінський навіть відвідує одне із найважливіших в історичному і культурному відношенні чеських міст: мальовнича поштівка з написом “Divadlo v Šárce. Prodaná nevěsta se-viste” (арк.25, 1.06.1913) розповідає про відвідини театру в Шарці, опери “Продана наречена” (“...гарно... тільки оркестру мало чути...”).

Ймовірно, що й власні виступи Барвінського здобувають на той час у Празі добру пресу: фрагменти він пересилає до львівської газети “Діло”, зазначаючи при цьому: “до “Діла” вишле критики Наталка [Пулюй], щоб не виглядало, що я їм натручуюсь. Зверне їм увагу, що я мав таке поведження і що думася, що їх се

повинно цікавити – чому Русин мав такий успіх. Цікавий є, що вони з тим зроблять, бо як я у Львові то проіграв, навіть не згадали, що се моя композиція!”

На жаль, у фондах не збереглась кореспонденція за квітень (а, можливо, її й не було, бо ще раніше Барвінський писав про заплановану на цей час поїздку до Львова), то ж з певністю не можемо сказати, чи брав він участь у запланованому на 20 квітня концерті в Hellegau. Проте, це не означає, що Барвінський облишив ідею відвідати школу Далькроза неподалік Дрездена – навпаки, мало не в кожному листі з Праги за червень йдеться про заплановану на 28.06. подорож до Hellegau (арк.23, 11.06, арк.22 – поштівка – 18.06). Ймовірно, саме до цієї подорожі він готував і ноти своїх творів – Прелюдій, пересланих зі Львова, і нових варіацій для квартету. Але, на жаль, знову інформація (листи чи поштівки) з Геллерау відсутні. Про перебування Барвінського в той час у Саксонії (а, отже, ймовірно, і про виступи в школі Далькроза), свідчить лише лист (арк.20, 1.07.1913) з Кемніца:

“Найдорожчі Родичі!

Вчера о 1 год. поїхав я з Наталкою до Chemnitz, де нас напали Locbell’i, і дуже сердечно прийняли, і не пустили нас вечером з поворотом, так що осталисьмо ту ще через ніч. Dr. Locbell показував мені ціле урядження в санаторії – найрізніші приряддя і машини – дуже гарно уряджено Sandersaal з гімнастичними прирядами. Я їздив на коні, який пускався в рух за помоччю електрики. А ввечері пішлисьмо до концертної салі, де вже Dr. Locbell запросив багато з гостей, які перебувають в санаторії. З початку співали пані Locbell пару пісень – Наталка акомпанувала, опісля грав я з Наталкою також. Я трохи умучився і не міг цілу ніч спати – мабуть, забагато вражінь. Нині від’їзд назад через Дрезно до Праги. По повороті буду мав більше часу і може напишу до “Руслана” фейлетон о тих продукціях Dalcros’a і дещо о его методі. Вправді, Русини може не цікавляться тим, але чи скорше, чи пізніше, і Русинки будуть займатися тим, що їм тепер видаєся люксомом. Висилку “Руслана” прошу ще не замовляти, аж я напишу...”

Цей лист, мабуть, один із найцінніших у збірці: з нього отримуємо інформацію про перебування Барвінського в Кемніці (а, опосередковано, і свідчення про відвідини школи в Геллерау, котрі потім і стали матеріалом для статті), про знайомство із саксонським лікарем Dr. Locbell – власником якогось вельми сучасного на ту пору санаторію – як стане відомо із подальшого листування, Барвінського настільки захопила його система, що він порекомендував цей санаторій батькові і вже до кінця року той пройшов у Хемніці тривалий курс відновлюючого лікування. І саме з цього листа розпочинається лінія інформацій про музично-критичну діяльність В. Барвінського.

Виступи Барвінського в українській і чеській пресі відіграли дуже важливу роль у популяризації нових європейських тенденцій і віянь у дещо “провінційній” Галичині. Саме він вперше докладно описав і проаналізував в україномовній літературі систему Далькроза, на яку покладав такі великі надії у фізичному вдосконаленні русинок (і першою “жертвою” з-посеред них безперечно стала його наречена: в одному з листів він запевняє, що саме “курс Dalcrose’a добре їй робить” – арк.3 – поштівка – 23.11). Запланована стаття про систему Далькроза була завершена приблизно в середині вересня: “О Dalcros’i я вже скінчив і тепер переписую, і нині ще або завтра вишлю...” (арк.16 – 22.09). Ймовірно, незабаром з’явилась публікація в “Руслані”, що, зрештою не справляло особливих труднощів, зважаючи на те, що часопис редагував... його батько.

На той час заняття у Новака ще не розпочались (традиційно початок лекцій припадав на жовтень), і більшу частину вересня Барвінський змушений був присвятити побутовим проблемам і зміні помешкання у зв'язку із смертю колишньої власниці. Тож наступні його листи адресовані із передмістя Праги – Сміхова, де він, врешті, після довгих пошуків (сакраментальне “ніхто не хоче вчителя фортепяну”) знайшов квартиру (арк.15, 14, 13, 17.09, 3.10). Але окрім того, він багато уваги приділяє організаційній роботі, нав'язавши контакт із відомим чеським хоровим товариством Глагол (Hlahol): “Нині прошений на пробу Hlaholy, де обговорю справу руського концерту з диригентом Крічком (Křičkom). Прошу мені прислати також “Пішли жінці в поле жати” [українську народну пісню, виконати обробку якої Барвінський, ймовірно, планував спеціально для цього популяризаторського концерту української музики в Празі] (арк.16, 22.09). Про це свідчить також і один з наступних листів: “Мусив ходити до Hlaholy на пораду з диригентом Křičkom в справі концерту, і тепер мушу перекладати – забирає досить часу” (арк.11 – поштівка – 13.10).

Очевидно, з думкою про Hlahol, а також натхненні подальшою перспективою широкого виконання, писалися й інші твори того часу із рисами використання українського фольклору: “Українське весілля” (“...першу часть маю готову, тепер зроблю другу – а ще остатна прийде”) та “менші хори” (“значить ся опрацьовую”, тобто обробки), а також планує надіслати на конкурс руського товариства музичного Рапсодію. (арк.7-9, 17.10), “мушу означити і осмичкувати партитуру... Працювати мушу ще багато (до першого мушу вислати до Львова партитуру)” (арк.3 – поштівка – 23.11), “Вислав до Львова партитуру” (арк.2 – поштівка – 28.11). Щоправда, як і кожна творча натура, тонка і химерна, Барвінський дуже легко підлягав миттєвим змінам настрою – від ейфорії до пригнічення, і вже менше як за місяць пише про те, що “в середу мав годину у Новака, а що майже нічого не зробив, бо був також тим всім дуже пригноблений” (арк.5, 2.11.): йдеться, ймовірно, про не зовсім задовільний стан нервової системи Галюсі (сестри?), внаслідок якого вже незабаром Барвінський порекомендує батькові супроводжувати її на лікування у вищезгаданий кемніцький санаторій.

Натомість, в той час композитор розвиває дуже активну музично-критичну діяльність. Саме він вписав перші вагомні сторінки в українську вагнеріану. Його замітки про Вагнера, як можемо зробити висновок з листів, були викликані безпосереднім враженням від тетралогії, котра якраз у той час ставилась на сцені Празького театру: “...спішуся до театру на “Зигфрида”... Хто пише про Вагнера в “Руслані”?” (арк.12 – поштівка – 9.10), “До театру ходив я на “Nibelungen Ring” ... Др. В. Левицький з Буська написав баламутства о Вагнері, які хочу спростувати”. (арк.11 – поштівка – 13.10).

Захоплений автором “Персня Нібелунгів”, із зрілим і зовсім уже європейським поглядом на “вагнеріанство”, Барвінський безперечно виступав проти периферійного дилетантизму і необ'єктивних суджень з приводу “байройтського генія”, про що неодноразово пише: “Ще хотів я коротке спростованя до “Руслана” подати о тім артикулі о Вагнері, бо др. Левицький дещо хибно написав”, і навіть, не покладаючись більше на авторитет батька – редактора часопису, вимагає, щоб “всі музичні реферати чи фейлетони, які би в “Руслані” мали друкуватися, дати мені перед тим до переглянення” (арк.7-9, 17.10). І вимоги ці видаються зовсім справедливими, якщо зважити на те, що Барвінський в той час здобуває позиції музичного критика не лише в Галичині, але й у Празі: насамперед, як великий знавець системи Далькроза

– “ту ще мене просять, щоби до чеських або німецьких часописей написати дещо про Dalcrose’a. Те, що я в “Руслані” писав, не можу писати, бо то все майже відоме, а і я там не своє дав, бо я покористувався иньшими різними джерелами. Veseby просив, щоби я написав до чеських газет, пр. до “Час’у”, бо як каже – німецька публіка більше поінформована, а і я радше напишу до чеських – хоч мені легше по-німецьки писати, щоби не говорили, що я тільки з Німцями зв’язок тримаю. За якийсь час напишу і до Prager Tageblatt’у в трохи зміненій формі...” (арк.7-9, 17.10). Очевидно, згодом плани Барвінського трохи змінилися, і свій матеріал (про Далькроза?) він подав у чеське “Hudebni Revue” (арк.3 – поштівка – 23.11), найпопулярніше на той час у Празі видання з музичних питань, передплатником якого був і сам. Але частка правди в словах про тісний “зв’язок з Німцями” все ж була. Барвінський дійсно більше спілкувався з німецькомовними колами, аніж з чеськими, і навіть увійшов у Musik-paedagogische Verband (арк.11 – поштівка – 13.10), щоправда, як стане зрозумілим з наступних листів – з метою меркантильнішою, аніж бажання творчого спілкування. Справа в тому, що членство у Музично-педагогічному товаристві було свого роду страховим полісом: “в разі смерті від випадку виплачують 2’000 К, в разі каліцтва – 8’000 К, в разі каліцтва переходового – 3 К денно. Також ученики мої пр. мусять зобов’язатися, що як перестають учитися, мусять місяць перед тим вивісти і т.д. – Плачу 1К місячно...”

Загалом, як уже й відзначалося вище, матеріальні нестатки були постійними супутниками молодого композитора: від них не рятували ані приватні учні, ані праця в школі панни Lauter. Ця праця, очевидно, не відновилася тільки на осінь, тому що Барвінський пише про те, що мусить заплатити за курс Далькроза, а трохи згодом (арк.4,3, 17.11, 23.11) – про пошуки фортепіано для “нашого курсу Далькроза”, на який вчашав уже очевидно більше як учасник, аніж концертмейстер.

Останні поштівки (арк.4-1, починаючи з 17.11), написані батькові за адресою:

Herrn Hofrat
Al.Barwinskyj
Sanatorium von Zimmermanische Stiftung
Chemnitz
Sachsen

що дає, як вже відзначалося і раніше, підстави припустити, що після відвідин у липні санаторію Dr. Locbell’a, методи якого так захопили Барвінського, він порадив і батькові звернутися до нього, коли в родині виникли поважні проблеми із здоров’ям сестри Галюсі. Вочевидь, Барвінські провели в Кемніці близько місяця, бо 14 грудня (арк.1 – поштівка) син запрошує батька загостювати у нього в Празі на зворотній дорозі. Щоправда, оскільки в розглянутих фондах не збережено відповідей адресата, не можемо з певністю сказати, наскільки результативним виявилось перебування в санаторії von Zimmermanische Stiftung і чи відповів Барвінський-батько на гостинне запрошення свого сина-музиканта.

Загалом же, навіть вищенаведені вибрані фрагменти, як і вся епістолярна спадщина В. Барвінського, дають цінний матеріал не лише для такої необхідної досліднику-біографу реконструкції життєвого і творчого шляху композитора, не лише віддзеркалюють творчий і психологічний портрет особистості, але й є важливим свідченням епохи. Вони документують, зокрема, основні напрямки діяльності В. Барвінського як “дитини свого часу”, котра розвивалася в руслі найпопулярніших в Європі тенденцій і мала щодо них яскраво виражений

інтегративний характер. Для ширшого кола науковців-музикологів можуть бути цікавими, зокрема, такі тематичні лінії цієї епістолярії:

1. Розвиток і популярність системи Далькроза в Європі першого десятиліття ХХ ст. Свідчення безпосереднього учасника цієї школи. Її поширення в Східну Європу. Основні методи і їх опис (адже Барвінський сам зізнається, що його праці про Далькроза мали здебільшого компілятивний характер, а, отже, він використовував цілий ряд джерел, згадки про які, можливо й не збереглися до сьогодні).

2. Концертне життя Праги початку ХХ ст. Враження очевидця. Діяльність численних німецьких та чеських товариств.

3. Педагогічні принципи В. Новака (відомо, що він виховав цілу школу не лише чеських, але й югославських, українських та ін. композиторів). Власна творча діяльність В. Новака та засади педагогічної роботи.

4. Українська вагнеріана. Барвінський про Вагнера.

5. Інтеграція українського фольклору в іншомовне концертне середовище. Обробки народних пісень В. Барвінського та їх переклади на німецьку мову.

6. Враження празької публіки від "Pierrot lunaire". В. Барвінський і А. Шенберг.

7. Цікаві відомості з інших, немюзичних галузей, зокрема з медичної – про санаторій Dr. Loebell's a von Zimmermannsche Stiftung.

І, зрештою, не варто забувати, що саме в той час у "Lidovych novinach" прозвучав перефразований чеським поетом Їржі Магеном шуманівський заклик: "Hut ab, meine Herren. Крокують чудові полки чеського модерну. Панове музиканти, вперед!". Одним із тих, хто спровокував цей заклик і згодом активно відгукнувся на нього, був, безперечно і український композитор Василь Барвінський.

---

1. *Lebl V. Vitezslav Novák. – Editio Suprafon. – Praha-Bratislava, 1969.*

Листи Василя Барвінського з Праги

1. Листівка, Прага, 27.01.1905.

Найдорожші Родичі!

Я не писав вже довго – бо переслав недавно черевики і там пару слів до Леся написав. Я вичікую вісти, що Кирило думає – бо я мусів би забратися сам до переписування нот – бо той такий переписувач з театру, як казали, тримав чотири сторони два місяці, а Новак казав, що взагалі такі річі ліпше самому переписати, бо переписувачі роблять блуди.

В середу по подск(альській) фільгармонії ходилисьмо до такої господи “na Flecku”, де має бути найліпше пиво. – Взагалі дуже цікаве саме уміщення – кімнати, як в середньовіччю – крім того, приходять ріжні люди – і продають щось. Був також такий, що з чорного паперу викрадував такі силуетки. – Новак казав, щоб я дався так витяти, і за пару хвиль зробив мене знаменито. Новак не удався. Леся малюнки одержав ем і дякую ему за его працю. “Руслана” прийшло одно число, і знов пару день ні – на адресі не напишуть Сміхів, і то одно число вандрувало десь на Карлін etc. Прошу сказати, щоб порядно адресували. У нас пустило, тепло і хмарно. Я здоров. Цілую руці і Всіх сердечно. Василько.

2. Лист, Прага, 18.05.1905.

Найдорожші Родичі!

Вчера рано булисьмо у п. Горбачевської в закладі, зовсім спокійна, тільки не можна зачинати розмови о п. Горбач(евському). Казала всім кланятись, питалася що пишуть до мене з дома. На обіді був я у п. Горб(ачевського), потім поїхалисьмо до Hvězdy замку цісарского з 17 столітя. Чудесні різьби в середині. Форма замку є звізда о 6 раменах. Взагалі прогулька була дуже приємна, вдома був я ½ 6. Зібрався і поїхав на концерт. Приходжу до салі величезної, 2 рази більша, як Народний Дім. Маса осіб, і на долині, і на галерії, а всьо при столах пє пиво і їсть. Гарна істория так теж робити. Сів я між тими артистками. Представив емся, і сиджу. Др. Буряк, зачав промову. Потім я пішов грати, виходжу на естраду, відчиняю фортеп'ян, а то не той, що я вибрав, лиш та дримба гірша, як на бесіді. Шахрайка Бенешова, я їй того не дарую! Так, не знав я, чи грати, чи ні, але вже якось невипадало сходити з естради. Забув ем сказати, що було досить інтелігенції, граф, барони і т.д. А ті “pontniki” то також досить інтелігентні і порядно убрані, всьо цивілізоване, не як наші свати.

Граю я Tristi, а ту половина розмовляє, кельнери товчуть шклянками, а за мною зараз за самим кріслом якийсь кельнер витирав тарелі і видельці. Я псикав три рази до публики під час граня, а на кельнера сварив, так троха утишилось. Але як потім питався я тих, хто близько сиділи, то казали, що з Tristi тих pianissimo не було нічо чути. Мені все пішло добре без найменшої похибки, але як то виглядало на тім фортеп'яні, то гірше не могло бути.

Публіка домагала ся наддатків, але я не дурний, вийшов на естраду, всі думали, що буду грати, і тихо сталось, а я вклонився і пішов. Співи були досить добрі. Панна Сејкова, з котрою позакомився я Моравянко досить грубенька і гарна. З тих, котрі виступали, пізнав я ще Smiral-a. З рештою не познакомлювався, бо деінде сиділи. Ще там представлялося мені багато комітетових, але я не пам'ятаю назвиск.

Та п'яністка Humlova могла собі дати спокій, грала короткий кусник з нот, техніки не має. Ще потім промовляло 5 чехів, 2 з Америки. Потім просили мене, щоб я ще

що грав але я не хотів. Концерт зачався о ½ 8 скінчився о ½ 11. Концерт був би ще який-такий, осли б був добрий фортеп'ян, але публіка заховувалась невідповідно, а то, що сиділи при столах, відобрало зовсім поважну ціху.

Картку з підписами най Галюся сховає на памятку. Тої Benešovoї десь не було, мала, видко, нечисте сумління і не прийшла.

Під час коли в сали був концерт, надоліні на дворі, в реставрації грала музика військова, і то всьо мішалось в неможливий хаос, особливо як співали. А музику знадвору було знаменито чути до сали. Одним словом, страшний концерт. Потім всі комітетові дякували мені і гратулювали, але я їм в очи сказав, що той фортеп'ян – то остатня дрімба, їм якось було то неприємно троха, але я сказав, що я їх не виную, лиш пані Бенешову. Ще забув я сказати, що по грі дістав я велику ліру з металевих дротів і лавру.

Хотів єм взяти фякра але шкода грошей, сів єм на трамвай, бо то вже темно було і мало хто дивився що я з лірою, а потім кавальчик пішки до дому. Гарна ліра, але той лавр для мене не такий дуже солодкий, як би міг бути. Приємно є, бо то перший раз. Тепер пізнав я, що то “ciernista arfy styczna droga”¹. Тамті пани нічого не дістали, лиш я оден, їм виразили лиш подяку. Я нині мав лекцію в Новака, страшно пірчить, але то добре. Завтра іду по поміни на університет. Не знаю, як заплатити Новакови, бо в тім місяці я буду в него мав разом 3 год. (Бом пізнійше приїхав). Отже, належалося б єму 15 зр. (золотих ринських) але він, як дивлюсь на сигарок, переробляє зі мною замість ½ - ¾ год. Нині мав я перший раз обід від тої панни. П. Будільова казала, що то дуже порядна і гарна панна, сама варить. Мав єм росіл, два котлети телячі (чудесне м'яке м'ясо), до того бараболі, шпінак і цитрина, а потім 2 плячки крухі з яблуками. Є отже дуже багато і смачно. Слуга принесла мені ½ літри пива, а в Народнім домі за ту ціну лиш 1 м'ясо. Пю отже ½ літри пива на обід, а ½ на вечерю, разом 1 літра, і се мені служить, бо п. Горбачевська казала, що значно ліпше виглядаю, як прихав єм. До Олюсі писав я картку, що Галюся мені має запакувати. Не знаю, що робити з п. Пулюєм, він перепроваджуєсь, а жінка з дітьми їде. П. Горб(ачевський) з ним видівся, і він сказав, щоби єм прийшов на техніку, а потім він мені скаже, де маю до него прийти. Я не маю страшно часу!! Чи Данусьо (в оригіналі – Дунусьо) вже поїхав? Картку Леся я дістав пізнійше від листу. Що Галюся? Цілую руці і Всіх. Василь.

3. Лист, Прага, 10.04.1907.

Найдорожші Родичі!

Нині мав я лекцію у Новака, вже ліпше пішла, як перший раз, але задав знов багато, если б я все те робив, що він задає, том за тих два місяці скінчив бим цілу гармонію, а ще в додатку він казав, що то не треба багато вчитися, так 1 год. денно. Я роблю 3 або 4 год., а не можу собі дати раду, а ще та обставина, що я з нот зле читаю, спричиняє те, що я поволійше все роблю. Я думаю, що ту треба тільки вправи, бо й сам Новак казав, що тим разом ліпше розумію, як попередного.

Мушу написати лист до п. Курца, бо щем не мав часу писати. Ту гарна погода, я ходжу рано і ввечір до Рігрового парку. На підвечірок я не ходжу бо не хочу видавати грошей. Зрештою, в Народнім домі дають великі порції, так що я не відчуваю потреби пити підвечірку. Я зів колись ту на вечеру свяченої ковбаси та

¹ Терниста арфи бокова дорога (польськ.)

троха захорював на жолудок але вже тепер впорядку. Як Галуся або Лесьо будуть писати до мене, то най напишуть, що чувати з Круцьом і Міцьком¹ і канарками, та як на городі виглядає, чи вже цвітуть вишні.

П. Горбачевська дійсно як рідна мама мною опікуєся, принесла мені соку малинового до води.

Я також до них дуже привязався і чуюся там як у власній хаті.

Цілую руці Найд(оружших) Родичів і Всіх. Вдячний Василько.

4. Лист, Прага, 04. 05. 1907.

Христос Воскрес!

Найдорожші Родичі!

В день Воскресенія прошу приймати найширші желаня довгого та щасливого житя, щоби Найдорожші Родичі могли з радістю zobачити золоті овочі їх невсипучої опіки і любови до дітей а я зі своєї сторони буду всіми силами старатись, щоби ті видатки, котрі на мене ідуть, не пішли на марно.

Вчера с. (себто) є в п'ятницю, мав я іти на "Міссу солемніс" Beethoven-a, казав мені Новак, щобим пішов. Але у мене Велика п'ятниця більше значить, як слова Новака, так я й не пішов, бо ще в додатку голова мене боліла, так я боявся, щоби ще не заслабнути. Зрештою, я зовсім здоров. Завтра о ½ 10 маю іти до п. Горбачевських. П. Горбачевський поїхав до Відня, верне аж понеділок. Я десь тими днями піду до п. Пулюя та скажу єму, що не маю часу.

Я рад би собі щось заробити та помочи Родичам бодай в части, але боюся, що на тім потерпить наука, а лекції ті можуть не виплатитись.

Я ще мушу спитати ся Holfelda о то. Фортеп'ян вже маю, а не є такий дуже добрий, мимо того що новий, не має такого тону, як наш. Клявіші легко ходять. Цілую руці Найдорожших Родичів. Вдячний Василько.

5. Листівка, Прага, 07.05.1907.

Найдорожші Родичі!

Нині мав я на лекції у Гольфельда дуже з мене задоволений, казав, що буде мене пізнавати з кожної сторони і там, де є браки, заповнювати. Він казав, що се недобре, що я записався до Новака, бо він не є добрий педагог і забагато задає. Я сам се зауважив, бо на першу лекцію задав мені 20 карток, між тим понад 100 задач, а тепер сиджу та пишу цілий час, бо я би хотів, щоб він був з мене вдоволений, але таки не знаю, чи я все те задане потрафлю зробити. Ту гарно і тепло дуже. Свячене дістав я, але ще м до него не дивився, бо не маю часу.

Цілую руці і Всіх. Василько.

6. Листівка, Прага, 02.12.1907

Найдорожші Родичі!

Концерт Bergmanna випав дуже гарно, було досить людей, більше, як я сподівався. Bergmann грав дуже добре. Мої прелюди я не грав так, як я хотів, але мимо сего незвичайно подобалися і був великий аплявз², особливо по хоралі, коли

¹ Коти Барвінських.

² Аплодисменти.

хотів зачати Лішта¹, мусів ще раз стати і подякувати. В газетах були критики, але там або загалом нема, що грав, лише критикують саму гру, або лишень згадка. В чеських газетах ще нема критики. В “Deutsches Abendblatt“ було більше: *Wasył Barvinskys reizvolle Präludien – Arbeiten eines großen vom künstlerischen Talentes würden von dem jüngeren Meister gleichfalls in warmen fassenden Leben umgesetzt*². То писав Dr. V.Jon. Я ще чекаю, може що в чеських часописах буде, і пішлю се, щоб можна дати до Руслана.

А як війшов був до салі, то так слабо мені зробилось, щом думав, що зімлію. Я взагалі ще опишу обширніше се все. Вчера дістав я рецепта на гроші, бо листонош не застав мене вдома. Я маю таки в середу годину у Новака, бо се свято і нема іспитів. Мушу піти також раз до того Калунецького, бо щось болять мене очі. Завтра маю першу годину з тим Куклю-ю. Мені казали ту, що если я хотів мати критики ві всіх газетах, то мав я м піти до всіх критиків представитись і просити о опінію, а я не маю до того натури.

Цілую руці і Всіх. Вдячний Василько.

7. Лист, Прага, 29.05.1908.

Найдорожший Татунцьо!

Нині рано приніс мені листонош 200 к., за котрі з цілого серця дякую і цілую руці. Тільки мені не потрібно, бо сего місяця буду мав далеко менше видатків, в приближенню о 28 зр. (золотих ринських). З Новаком маю все $\frac{3}{4}$ год., часом майже годину, бо під час лекції він витягає різні ноти, пісні народні і т.п. і показує все, а тепер також поправляє в дечім мої композиції, а після его уваг маю їх переробити, а відтак ще раз єму занести. Дуже багато задач, каже, що маю час, то мушу скоро поступати, бо незадовго конец року. Мені своєю дорогою то досить тяжко при-ходить, але се дійсно трудно і муситься багато працювати, тим більше, що від лекції до лекції лиш 2 дні. В неділю я нічого не вчуся, бо рано іду до п. Горбачевської, а пополудни ідемо звичайно на прогульки. Вчера ходив я до квестури, дібрати собі оден виклад, бо проф. Stecker занедужав і не буде викладати, і мав бим лиш 9 год., а мушу мати 10. Взяв єм собі Nejedli-го: “Beethovenovы sonaty”³. Єго виклади суть дуже цікаві, і я якбим лиш мав час, ходивбим дуже радо, може, деколи піду. Новак іде вже 1 липня, а на університеті конец десь коло 15. Отже, нема що чекати, але не знаю, чи не оплатилобись лишитися ту ще пару день оглянути Прагу і виставу, бо так не маю часу, а в неділю на виставу нема що іти, бо неможливий стиск.

Зрештою не знаю, може лишити то на другий рік. Ту від неділі слота і великі дощі. Тепер доперва якось випогоджуся. Обіди маю впрост знамениті. Я записую собі, що котрого дня було. Маю примірно такі потрави: росіл з клюсками, теляча печеня (2 великі кавалки) з бараболями і салатою, струдель з яблоками або зупа шпарагова, качка чи гуска з бараболями і салатою і 5-minuten Teig⁴ або росіл з клюсочками з мозку, печеня вепрова (також 2 плати) з шпінаком і бараболями, торт

¹ Тобто твір Ф.Ліста.

² “Розкішні прелюдії Василя Барвінського – праця великого мистецького таланту втілена молодим майстром з теплом і життєвою енергією” (нім.)

³ Сонати Бетовена (чеськ.)

⁴ Тісто, що готується за 5 хвилин.

хлібовий з чоколядою і т.д. Маю також голуби, котлети, печеню з баранини і т.п. до того все якась ярина (сосів не дає), шпінак, салата або морква.

Взагалі єсьм з обідів дуже задоволений і до того под(ається) пиво, котре мені служить. П. Горбачевська казала, що щораз ліпше виглядаю. Ходжу багато на прохід і вчуся рано в парку, як погода. До п. Пулюя не ходив я ще, бо не маю абсолютно часу. П. Горбачевські їдуть десь около 7 липня на тиждень до Відня, а відтак на 3 дні до Кракова, потім до Галичини. Ві Львові будуть 3 дні. Я є зовсім здоров, може навіть ліпше чуюся, як у Львові. Я вже помало рахую, коли верну додому, бо той час скоро летить. Ще раз дякую і цілую руці за прислані гроші, я постараюся вже о то, щоб они не пішли марно. Вдячний син Василько.

Я піду платити за фортеп'я, то спитаюся, чи дещо не було о концерті.

Руслан приходить досить неправильно, пр(иміром) по неділі не приходить 2 дні, є потім відразу 2 числа, нині не знаю, чому знов не маю, хоч то п'ятниця.

8. Лист, Прага, 08.06.1908.

Найдорожший Татунцьо!

При праці і через тих кілька днів, в котрих мав єм виїмково більше праці і час дуже розірваний, забув я знов, що то нині уродини Найдорожшого Татунця. Жиченя свої, думаю, не потребую виписувати ту на папері. Се вправді звичай, але носить на собі більше ціху якоїсь форми. Зрештою, Найд(орожший) Татунцьо знає, що кождий з нас бажає для Найд(орожшого) Татунця. Я уважаю за найвідповідніше щиро помолитись до Господа Бога, щоби зволив дати Найд(орожшому) Татунцеві в першій ряді здоровля, від котрого залежить здоровля і ествованя цілої родини, і щоби Найд(орожший) Татунцьо міг ще побачити гарні плоди своїх для нас трудів, та щоби ми могли не лише жиченями та молитвою відплатитися за ті труди, але чимсь конкретним – плодами наших студий, нашої праці. Господь Бог справедливий, тому вірю, що все те сповниться.

Вчора був я у п. Горбачовських, де прийшли пізнійше Др. Гвоздецький, Др. Танячкевич. Др. Бережницький з Відня і академік Гайдукевич. Бережницького знаю я дуже добре, а Танячкевича пригадав я собі з празника в Кутах. Я грав їм Лисенка і Шоріна. Потім пішлисьмо знов на виставу, де булисьмо до 8 год. веч(ора), а відтак до Народного Дому на вечеру, де прийшли опісля Др. Кобринський з жінкою (з Відня – Євген Кобр(инський), не той зі Львова). Там булисьмо до 11 ¼ год. Відтак я пішов додому.

Ту в липни буде зїзд славянський всіх академиків і будуть ріжні реферати. Мені всадили реферат про українську музику. Я відпекувався, казав, що не маю підручників і часу, а они кажуть, що підручники мож вистаратись а о час не ходить, бо для тої справи прецінь можу посвятитися. Має бути готовий на 20 с(его) м(ісяця), отже є лиш 10 день часу. Я напишу додому, щоб мені прислали біограф(ію) Лисенка “Корифеї укр(аїнської) сцени” і пр(оча), а також напишу до Богдана Вахнянина. Якось то вже буде. Буде той реферат друкований по чеськи в газеті, а відтак в Ділі і вийде осібна відбитка.

Цілую руці. Вдячний Василько.

9. Листівка, Прага, 01.07.1908.

Найдорожші Родичі!

Вчера рано ходив я на закінчення зїзду, де запросив мене Струк. Питався за

Ромця, казав єго поздоровити. Мешкає: Прага II Trojanova ul. 20. В неділю всі Русини з того зїзду і Білоруси поїхали з п. Горб(ачевських) на прогульку до Хухлі. Була одна українка і одна чешка. Мав я там много знакомих зі Львова і колегів, тож по прогульці пішлисьмо ще до реставрації на вечеру, вчера булисьмо на виставі з ними і відпровадилисьмо на дворець. Вчера по обіді був я з п. Курцом і з Steuermann-ом у Новака. Steuermann грав деякі свої композиції, грав також мою Barcarolu, потім грали в шахи. Нині Курци їдуть на цілий день на виставу, і я маю прийти о 2-тій годині. Гроші на житя вистарчали б і на дорогу, але з того, що лишиться мені (150 зр.) не вистарчить на оглядання вистави, бо сам вступ коштує 1 к., а там треба щось зїсти, а се там дорожше, як деінде. Хочу ще поїхати на Karlev Turm (Тун?). Я не маю охоти позичати у Горб(ачевських); думаю що гроші застали б мене ще в Празі. Вчера важився я на виточці, важу 57 і ½ кіля, а 3 тиждні тому важив 54 і ½. Свідoctво у Новака взяв я. Новак казав татові подякувати і кланятись. Горб(ачевські) їдуть пізнійше, а затримуються у Відни.

10. Листівка, Прага, 12.11.1908.

Найдорожші Родичі!

Вчера мав я лекцію у Новака, був мав, здаєся досить роботи з тим бо вже інакше трактує ту гармонію. Каже відразу імпровізувати такі коротенькі кавалочки і застосувати всі регули і акорди, а то досить тяжко.

Вчора ходивем до Рудольфіум на концерт фільгармонії; дірігував Kovařovič, дірігент опери. Грали Вебера "Euryante"¹ овертуру, Dvořaka VI Symphoniu і Straussa "Макбета". Я спізнався і не чув вже "Euryante", бо на Жішкові прорвався пруд електр(ичний) і трамвай через півгодини не ішов. Маса людей, що ішли до театру, через те поспізнавалися. Новак казав, що на такі концерти мушу ходити. Нині, т. є. в четвер, вжем зате не пішов до Нар(одного) дому, бо і так завтра іду на Ansoř я з Горб(ачевським). Нині мав я їти з Горб(ачевським) до п. Горб(ачевської), але кравчиня не зробила їм сукенок, своєю дорогою п. Горбачевська про дочки чути не хоче через те, що поїхали на вакації до Галичини. Я трачу собі час через той університет, професори слабї, а не оголосять, і я дурно ходжу по 2 рази на день, а то вже досить пізно, бо за місяць конець курсу. Щодо кольоквіум(у), то скриптів нема, а Горб(ачевська) казала, що такий кольоквіум не має вартости, бо то є надзвич(айні) проф(есори) мусівбим 3 рази на тиждень ходити на університет, а то би забрало маса часу. Вікт в Нар(одному) Домі не все однаковий, часом ліпший, часом гірший, іно малі порції, а до мяса або сос, або бараболі чи книдлі, а ніколи одно і друге. Та панна не приймила замовлення не для того, що не могла мені доставити, але вже варити не може, бо має мале. Я на вечеру пива не хочу, бо зимно, але купую яблука по 10 кр(ейцерів) за фунт (7 яблук).

Цілую руці. Василь.

Бачив ям нині п. Пулюя, задивився на якусь виставу, я скоро перейшов, щоб не побачитись. В понеділок іду з Новаком в товариство. Най Лесьо пришле мені в листі календарик кешонковий.

11. Листівка, Прага, 20.11.1908.

Найдорожші Родичі

В середу ходив я на концерт фільгармонічний в німецькім театрі на третій

¹ "Евріанта" – опера К.М.Вебера.

поверх – на стояче місце. Грав тоді також дуже гарно Schnabel, піаніст з Берліна. Але було дуже жарко на третім поверсі, і мені зробилось недобре. Хотівем вийти, але шкода мені було і сівем собі на східках, і ослаблення проминуло. Ту маємо тепер гарну погоду, навіть потепліло. Я вже третій день в себе не палив. Діставем картку від Гандля (з Рубінштайном). Решта колегів як Гладишевський, Богданко і т.д., мимо що так випитувались Леся о адресу і я їм повисилав картки, ані ду-ду. Щодо фотографії, то я не вважаю, щоби я там задер голову, ковнірчик мав я зовсім невисокий і він сам мені голову уставляв.

Єдлічки казали, що ще ліпша, як та від Тшемеського. Група наша подобалась дуже: slečna horka udělana. Данусьо як Міцкевич, Ромцьо як Христос. Казали також що Лесьо змужнів в порівнянню до тої першої групи.

Завтра маю вже дістати легітимацию що мушу вистарати ся за марку на всякі представлення і т.д. Най Галюся напише що там у п. Курца?

Цілую руці. Василько.

Чи Лесьо здав то(й) кольоквіум що то здавав в той день як я їхав?

12. Лист, Прага, 27.12.1908

Найдорожші Родичі

В п'ятницю був я на обіді у Єдлічків. Наївемся за цілий тиждень, була зупа яринова, потім три роди риби, з кожної мусівем взяти один кавалок, до того чотири роди салати, потім каплуни з бараб(олями) і рижом, потім в слимакових мушлях якась начинка, також багато сего наложили. Потім компот, крухі тісточка з конфітур, струдель, овочі, горіхи і т.д., а потім кава, до того ще пиво і вино. Я собі нагадав, як то в Przegładi писали, кілька їли ті всі славні люде, по 12 пудінгів остриг, гуску цілу etc. etc.

Вчера був я у Пулюїв, грав цілий час. Нумер їх дому 15. Smetanova – Smickov. Грав я багато своїх композицій, котрі Пулюєви дуже подобались. Винудив мене трохи, як зачав оповідати і читати той меморіял в справі універс(итету), що то по сецесії академ(ік) Татунець і они мали нести до міністра. Довідавемся, що Наталія була тоді у них і слухала, як я грав. Нині маю піти до неї о 4 год. Через се страчу концерт в Plodinovi Bursi, де буде грати Maixner, молодий хлопець, котрого знаю від Новака. Нині ходив я з п. Горб(ачевським) до п. Горб(ачевської), страшна візита. Всяке порозуміння виключене, близше розповім, як приїду. У нас взяв тепер тріскучий мороз – 6 градусів Реомюра.

Пісні дістав я. Новак казав, що хоче собі се купити. Я казав, що йому се привезу. Я писав Лесьови, щоби спитавсь Боби за ті Лисенка мельодії і щоб замовив по 2 екземп¹, бо один для Новака. Кінчу, бо час іти до Наталії.

Цілую руці. Василько.

13. Листівка, Прага, 20.06.1909.

Найдорожший Татунецьо!

У Новака маю ще 2 години і у Гольфельда, з Сонатою не буду готов, не знаю навіть, чи скінчу 1 часть. Початок маю вже, казав Новак, що зовсім добрий, лиш дальше мушу переіначити. Вчера мав я у него замість ½ год. 1 і ½ год. Грав мені дещо з своєї найновішої композиції на оркестру “Буря на морі” до якихсь слів,

¹ Екземпляри.

і об'яснював. Так тішився тою композицією, як мала дитина, сміявся і був дуже веселий. Мене се також дуже тішило. Казав Новак, що 3-го липня суть ту продукції молодих композиторів з консерваторії, там він учить. Я мав би густ лишитися ще тих 3 дні, бо моя пані казала, що можу лишитися, доки схочу, їй се не робить ріжниці. За одним заходом поробивбим візити, у Курців шем не був зовсім, у Єдлічків лиш раз, і пішовбим до музеїв, бом також в жоднім ще не був, тому прошу мені написати, чи можу лишитися. Ту колисьто дістав я від свого сусіда в остатнім степені грубянський лист, що забагато граю. Новак був тим обурений – казав, що як хоче, то най випровадиться, бо я маю право грати від 8 рано до 10 вечір.

Цілую руці. Вдяч(ний) Василько.

14. Лист, Прага, 22.07.1909

Найд(орозжі) Родичі.

Нині дістав я запрошеня, щобим грав замість Bergmanna, котрий не може задля якихсь причин грати на концерті Deutscher Schriftsteller¹ в готелі Central. Просили, щоб я грав там свої прелюдії. Мігбим там мати добру критику, котра б придалася мені до міністерства, фортепян є той, на котрім грав ту Ansoerg в Рудольфіnum – найліпший в Празі. Але сей концерт є 30 с(его) місяця, так що мусівбим лишитися. Потім друга квестия: що се Німці, а п. Курц ві Львові щось не радив, отже, най хто зараз піде до п. Курца, спитаєся, що і як, і мені зараз зателеграфус, так або ні. Мені є се все одно, але мені ту перевадуочно, що я Русин, можу отже грати і у Чехів, і у Німців, і ніхто не буде мені се за зле брав. Я отже не знаю, що робити, а не хтівбим п. Курцови зробити прикрість. Гроші вжем дістав. Очікую якнайскоршою відповіди телеграфічної.

Цілую руці. Василь.

Питав я ся Новака, він казав, що як хочу.

15. Лист. Прага, 22.01. 1910

Найдорозжі Родичі.

Пакунок з річами дістав я, яблока не попсувалися. Я як прочитав, що Татунця іменовали гофратом, малом не зварював з радости, аж не мігем учитися. Пулюю як прочитає, то буде злий. Я здибав недавно на Вацлавській площі Гольфельда, перепросивемся, що я забув вислати сьвяточні жиченя. Казав, що се добре, що я сам учуся фортепяну, бо не треба спішитися. Питався чи я дістав вже стипендию. Я не хотів казати, що ні – і сказав, що ще не знаю – але що оден пан з міністерства казав, що се буде трудно, бо є 81 компатантів, а лиш 1 дістане. А він на то каже: “Sie sollen aber es bekommen, denn Ihre Kompositionen sind gut”². В середу був я в Подскальській фільгармонії. Нині маю годину у Новака (першу). Мені та інструментация іде якось так тяжко, і час так скоро летить. Мене тепер часом переслідує якась така слабість, що все мені на думку приходить, що час так минає і що вже знов цілий рік мине. Ані руш не можу видобутися з таких гадок.

Нині хочу піти на хвилю до Єдлічків по годині. Я тепер граю лиш вправи і кавалки на вечір в Славії. Вчера був я на концерті Josauc (Ізаї) скрипака і Pugno піаніста. Мазепу Лішта³ ще не грали, отже буду чути. Хотівбим і до театру

¹ Німецьких письменників.

² “Ви повинні однак отримати, бо Ваші композиції є добрі” (нім.).

³ Симфонічна поема “Мазепа” Ф.Ліста.

подивитися, але якось не дають цікавих опер або ті, що я знаю вже – або знов акурат не маю часу.

Я здоров. У нас чудесна погода, але без морозу, нині 0 градусів Реомюра.
Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василь.

16. Лист, Прага, 25.01.1910.

Найдорожші Родичі.

В суботу був я вечером у Єдлічків, був брат п. Єдлічкової, котрий був упав як було слизько, і ушкодив собі ребро, але тепер вже добре. В неділю був я у п. Горбачевської, була дуже весела. Вправді ще говорить, що додому не верне, але вже говорить о своїм чоловіці більше – перше не мож було ані згадувати про него. Може, она превцінь як направиться.

Потім був я на обіді у Горб(ачевских) і по обіді поїхалисьмо трамвайом до Стромовки, булисьмо там годину на проході, і я ще пішов о 4 год. на концерт. Вчора був ту дуже цікавий концерт, але мене боліла голова, і я пішов на прохід. На другу неділю грають Мазепу і Новака “В Татрах”. Піду на всякий случай. На ораторію “Das letzte Abendmahl”¹ вже нема ані стоячих, ані сидячих мість. Я запізно оглянувся. Урбанек казав, що мені спеціально доставить крісло за 5 к. Я ще не знаю, чи его візьму.

Ті панства, у котрих мешкаю, мають вже слугу і дитину лишають вже вдома, так що часами викрикує.

У нас взяв тепер мороз 4 градуси Реомюра, є вже совганка, але я не маю часу тепер. Нині йду до Slavii випитатися. Трохи мене 5 палець правої руки болить, занадто обтяв я ніхоть.

Свій англез буду мусів дати вичистити хемічно, бо до сонця аж міниться від плям. Куплю собі також шнельзідляр² і звару собі часом молока або гербати, як зимно.
Я здоров.

Цілую руці і Всіх сердечно. Василько.

17. Листівка, Прага, 31.01.1910.

Найдорожші Родичі.

Вчера був я у п. Горбачевських на обіді. П. Горб(ачевский) казав, що в середу буде ві Львові, як буде мав час, то скочить до нас. Се польське сьвято, і Татунцьо не буде мав засідань. Вчера був я на концерті, але знов не грали Мазепу, лиш Прометей³. Мазепу будуть аж за три тижні грати. Грали Новака симфонічний образ “В Татрах”. Дуже гарно представлена буря. Я нині починаю писати трійо, мушу піти на прохід перед тим. Погода у нас гарна. Вчера пустив мороз, нині 3 градуси Реомюра.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василь.

18. Листівка, Прага, 20.02.1910.

Найдорожші Родичі!

Висилаю сьвідоцтво матуральне і фреквентацийне. Вийжджу завтра, второк 21. 2 о ½ 2 по обіді. В Кракові, мабуть, не затримаюся, бо если можливо, хотівбим в

¹ “Тайна вечеря” (букв. остання вечеря) (нім.).

² З нім. Schnellsiedler – кип’ятильник або електричний чайник.

³ “Прометей” – симфонічна поема Ф. Ліста.

середу вечор або коли мати пробу. Нині прислав мені Перфецький ноти, щобим єму акомпанував, бо п. Ясеницька через смерть стрийка не може. Той стрийко умер вже з місяць тому, а они доперва тепер опам'яталися з акомпаняментом... Мені страшно неприємно відмовити Перфецькому, але годі. Тож я завтра їду, отже лишило б ся мені пару день, а я зле ноти читаю і мусив би знов напам'ять учитися. Якби тиждень борше були се прислали, все б було добре – а так я сам не знаю, що робити – але се впрост неможливо, щоб я то вивчився. Я здоров. Цілую руці. Василько. За жиченя дякую сердечно.

19. Лист. Прага, 27.02.1910.

Найдорожші Родичі!

Мій вечір в Slavii випав дуже добре, хоч з польських взглядів бувем незадоволений. Людий було досить мало. Bramberger, корий обіцяв прийти, не явився. Се мене неприємно вразило. Через се не буду мав критики. Горячо було не до витриманя, + 20 градусів Реомюра, а мій фрак горячий, так що я ледве дихав. Через се в пару місцях засмарувався, але се ніхто не міг пізнати. Мої композиції подобались, мабуть, найліпше, бом мав тоді найбільші оплески і *pastorale* мусівем грати 2 рази. При кінци мусівем додати *Idylle-y Suka*, *Etuda mignona Schmitta* і *Vacha Siciliana*. Фортепян був неможливий. Я казав слугі змити клявіатуру вогкою шматкою, бо була брудна, а він, здається, занадто намочив і наляв води до середини, бо западалися клявіші, так що я на кождім кавалку мусів підносити. Тривало то все довго. Скінчивем грати об 11 год. веч(ора). Струк мав відчит – була гербата. Секретар Вакш казав, що він на музиці не розумієся, але подасть до чеських газет, що я грав в Slavii, коротку нотатку. Я мав клопіт з убраням, штани мені подерлися коло кишені, а я не мав часу направляти. Наталка П(улюй) вичистила мені фрак і зашила. Мусівем собі купити фраккову сорочку. Була п. Єдлічківна. 2 дни перед тим, акурат як я писав трію, прилетіла Наталка, що в клубі на вечорку якась п'яністка відкликала свою появу з причини слабости, і що просили, щоб я там пішов грати. Я з початку не хотів, бо то сей клуб, де пан Курц не радив грати, але в кінци думаю собі: се не є публичний концерт, лиш в клубі, і пішовем, оголивемеся, убрав англез, але нім я прийшов, вже якась знайшлася, що заграла 2 кусники. Я грав 3 свої прелюдия. Як сьпівала там сьпівачка, якось то всьо балакало досить голосно. Як я грав, то з початку також, а потім сиділи, як макомеди. Успіх мав я нечуваний. Як грав я 3 прелюд, так чув я, як якась дама казала: *Gott, wie schön ist der*¹. Але найбільше вражіня зробив хорал. Ніхто не хотів вірити, що се моя композиция. Утворились 2 табори, і зачали сваритися що они то вже чули (а се грав *Bergmann*), аж вкінци одна пані мусіла вияснити, що се таки моє. Як я встав по хоралі від фортепяну, то критик “*Pr(ager) Tageblatt-a*” був тої хвилі за мною і питався мене: *Von wem ist den letzten Stück?*² Зачав дуже хвалити і подобався єму незвичайно мій *Vortrag* і *Anschlag*³. Фортепян був добрий. Позліталися пані і панни і зачали компліментами сипати, що я не знав де подітись. Втїкем до гардероби, а они за мною пішли і випитувалися, де я учуся і т.д. Особливо якась дама молода зачала розправляти, що якась єї сусідка незвичайно мною заінтересувалася, а я з того всього убрався і

¹ Боже, як це гарно (нім.)

² Чий це останній твір? (нім.)

³ Манера виконання і туше, звуковидобування (нім.)

пішов. У клубної питалися кілька мені мають заплатити, але она казала, що она не думає, щоби мене в той спосіб прийняти. На другий день мав я критику в Bohemii і Prager Tageblatt-і. До Bohemii писав Ströbl, а назвиско того критика з Tageblatt-а не знаю. Так кінець кінцем я з того кроку дуже вдоволений, бом вийшов ліпше, як в Slavii. П. Курцови най Галюся не говорить, що я там грав, але я ему при нагоді скажу за того Brambergera. Він все навча, що то мені пошкодить, як я буду грав в німець(ькому) товаристві. Але що я маю з того, єсли я граю в чеськім, а критик хоч обіцяв, не прийде, а ту маю критику. Товариство в тім клубі було дуже дистинговане і відповідно мале число жидів, котрих є досить в інших товариствах. Тих критик прошу ще не друкувати в руских газетах, аж пришлю ще дещо з Slavii, може, хто напише ще і тоді все разом. Забув я ще додати: в Küstlerinnen – Klub¹ по годині Dalcrose-а для дітий пізнався я з панною Дембіцкою – учениця п. Козловскої, яка є ту при німецькім театрі. Я іменно говорив з другими щось про Львів, а на се она надійшла і питаєся: “Was Lemberg – wer ist aus Lemberg?”². Я тоді представився їй і сказав, що єї дуже добре знаю ще зі Львова. – Она питалася: “Czy Pan Polak?”³ Я сказав, що Rusin. Випитувалася, що я ту роблю, як довго я вже в Празі і т.д. Галюся єї певно собі пригадує з Rheingold⁴ Wagner-а і Madame Baterfly⁵.

20. Лист, Прага, 05.03.1910.

Найдорожші Родичі!

Через мясопустний вечерок в Подскальській фільгармонії, який відбувся в середу – не мав я часу більше написати. Вечерок удався знаменито. Я дав собі ушити з цілком таної матерії костюм поросяти – з червеної сатини чи що, то було так, як давна наша скарбонка. В фільгармонії, до якої ми збирали всі гроші, виглядав я зовсім як велика скарбонка – позолочувані уха – хвіст – лаби. Мав я також на хребті умисне зроблену шпару, до якої мож було вкидати гроші. Я скомпонував на руску народну куплетову пісню “О Куперяні” варіяції і до них скомбінував я ті вправи Dalcrose-а, які я дотепер научився. Моя точка всім незвичайно подобалася – се була несподіванка. Всі реготалися до розпуки [в оригіналі – до розпуку] тоді, як то порося ті всякі рухи робило. Зібрав я опісля 5 корон до тої кешонки на хребті. Ще були інші добрі точки, приміром) – чотирох найслабших грачів (2 малярі і двох літератів), які лиш троха уміють грати – грали Mayerbera⁶ (Марш Пророка) при чотирох метрономах, кождий мав ще так званого “маркера”, який нотував кожду похибку. Критик сидів на кріслі на столі. Сьпівали також куплети на біжучі музичні теми – особливо на тутейший сьпір 2-х музичних партій. Автори цих куплетів убігалися о нагороди. Dr. Vesoly написав цілу драму – за яку дістав почесну нагороду. Всі нагороди були завинені, і кождий собі вибирав. На внесок Новака я дістав також почесну нагороду за свою точку – коли розвинув я вибрану нагороду, був там селедець! Інші подіставали старі календарі та старі олівці – сардинки – флашочки з лікером і т.д. Забава була знаменита. Я був троха заклопотаний, чи буду

¹ Клуб мисткинь (нім.).

² Що Львів – хто зі Львова? (нім.).

³ Чи пан поляк? (польськ.).

⁴ Золото Рейну – опера Р.Вагнера, перша частина тетралогії “Перстень Нібелунгів”.

⁵ “Мадам Баттерфляй” – опера Дж. Пуччіні.

⁶ Марш з опери “Пророк” Джакомо Мейєрбера.

міг якраз танцювати Dalcrose-а на тім вечерку – бо пару день перед тим – робили ми в клубі “Deutscher Künstlerinnen” досить тяжкі вправи і я, здається, натягнув собі стегно, бо під правою лопаткою мене так зачало боліти що я не міг дихати – 3 дни мене боліло – я посмарував собі хльороформом з зеленою оливою і перестало мене боліти. Я здоров. Погода у нас гарна, але тепло, як на весну. Камізельку і какао etc. дістав я. До Леся ще напишу. Тепер ту мали ріжних концертів і представлень. Можна щодня ходити. – не раз кілька на день.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василь.

21. Листівка, Прага, 15.04.1910

Найдорожші Родичі!

Вчера приніс мені листонош гроші 120 к. – за котрі дякую сердечно. Щодо грошей на нути, то Кирило ошукав Татунця, бо я писав єму, що переписаня коштує 16 к., не 14, але се дрібниця. Я дам тепер переписати своє друге тріо – бо Новак казав ще, що подивиться на то тріо, як буде переписане – чи чого ще там не бракує. Вчера грав оден ученик Новака Stipan найновійшу композицію Новака “Pap” в домі п. ... Було досить харчів – всі вийшли майже ошоломлені кольосальною працею сего твору. До Єдлчків ані до Курців я на сьвята не піду – бом не прошений. У Єдл(ічків) був я тиждень тому – не знаю, чи они ту справляють, бо п. Єдл(ічка) щось на серце хорус. У п. Курцевої був я дві неділі тому, і она казала, щобим ще перед виїздом до Львова прийшов, але о сьвята не згадувала, так я вислав, а також Єдл(ічкам), картки з желанями. Лепкому обіцяв я, що заграю в Кракові, лиш не знаю, чи схотять чекати, аж буду їхати до ...

Мені вилетіла золота коронка з зуба і пломба, трохи мені з тим невігідно – але я го сяк-так заложив назад. Лесьо до мене писав, що йому сумно, і я єму писав лист довгий. У нас зачала ся гарна погода. Я здоров.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

Ромця картку отримав я.

22. Лист, Прага, 23. 04.1910.

Найдорожші Родичі!

Вже досить довго не маю жадної вісти, а також Руслан ані разу ще не прийшов – не знаю чому. Вчера мав я годину у Новака і питався, чи 1-шу часть Трія можна післати до міністерства, так він казав, що то замало. Соната моя знов недокінчена, так що я сам не знаю, що з тим робити. Тепер догадуюся, чому я перший раз не дістав стипендії. В тім витинку з газети, що Татунцьо мені дав, є написано – що лишень композитори, котрі самостійно працюють, можуться о неї убігати, та що ученики суть виключені – а я якраз в поданю подав, що я учуся у Новака і предложивем його сьвідоцтва. Так я тепер не знаю, що робити, бо не маю нічого скінченого до предложеня – а поданя треба би інакше сформулювати, як перед тим. З переписуваням мусівбим зпшитися бо термін лиш до 1 мая. Прошу мені отже написати, що маю робити.

Я тепер ходжу прислухуватися рядовим іспитам – нині остатний день. В четвер іду до театру на “Elektr-u”¹ Straussa. У нас погода погана – нині падав сніг як в зимі і проникливо зимно. Але мені не є за холодно в загортці. П. Šilejova оповідала

¹ “Електра” – експресіоністична опера Р. Штрауса.

мені, що Славка і її чоловік мали велике нещастя. В Празі мешкала тітка Ліхта – стара панна – дуже богата – і раз телеграфувала їм, щоби скоро приїхали. Они січас приїхали, і як задзвонили до мешканя, вийшла по хвили вітворити тітка і ціла станула в полуміни в дверях, а відтак ще побігла перед образ Матери Божої і клякнула перед ним. Ліхт накинув на ню плащ свій – але то вже не допомгло. На другий день умерла в шпитали. Мала, здається, *religiöses Wahn*¹. Славка дістала від того якісь корчі.

Не знаю також, по кім носить п. Šilejova жалобу. Я здоров.
Цілую руці і Всіх сердечно. Василько.

23. Листівка, Прага, 27.11.1910

Найдорожший Татунцю!

Перед вчера дістав я картку від Галюсі на лист Тат(унця). Я сам не знаю, що з тими концертами робити. У Львові виграв я всі кавалки так, що сам не знаю, що грати, з Франеко-м нема прецінь що виїздити – я думав сего року заграти своє тріо і на тім конєць... але знов клопіт ще з чєлістом і мусіли б Богданка² стягнути назад, мусіли б заплатити дорогу. До Києва я би дуже радо поїхав, але також не знаю, що там заграти, бо грати в Києві Новака не випадає, а знов Лисенка Nocturn або мої прелюдия замало. Зрештою, єсли там буде сьпівати Крушельницка, Менціньский та Мишуга, то фортеп'ян би зник зовсім. Се було б також добре, якби я там міг заграти тріо. Не знаю, як Кирило на це задивляв би ся. Одне лиш де ресурси знайти – хоч до Києва варто би подивитися. Щодо грошей, то я вже жию з грошей, призначених для Новака: маю ще 9 зр. Обіди маю заплачені до кінця місяця, в подскальський фільгарм(онії) мушу ще дати на той банкет... Так що взагалі з тих грошей для Н(овака) мало що лишиться, але я єму однаково по порціям заплачу, а се, що маю, вистанє мені. У нас зима гостра – але пускає. Я ношу сніговці. Я здоров – іду до подск(альської) фільгарм(онії). Цілую руці. Вдячний Василько.

24. Лист, Прага, 01.12.1910.

Найдорожші Родичі!

Лист Мамунці та картку Татунця та гроші отримав, як написав я в картці. Черевики куплю собі завтра або позавтра. Ходив я також до Гадачкової в справі дописання якось викладу, але не було єї в дома, отже мушу завтра піти. 19 грудня буде ту грати Єльонка – може, п. Курц приїде – я в ту суботу мушу піти до п. Курцовой, хотя в театрі дають “Бориса Годунова”³, на яким я ще не був. Довідаюся, отже, чи п. Курц приїде. Хочу ще сам написати до него. 5 грудня припадають Новака уродини (40 літ), і ученики єго щось єму дають (але не щоби складалися), лиш так хто що має. Я купив за 1 к. Коцюбинського оповіданя “З глубини душі” (Хмари – Утомленя – Сам на сам – Цьвіт яблоні – У грішний сьвіт і т.д.), переложив се на чєске якийсь V. Charvát. Дам се гарно оправити та дам Новакови. Вчера по подскальській фільгармонії пішли ми до винарні, “pan Sútera”, маємо все збори в справі того ювілею, але прийшли якісь дикуні і зачали сьпівати, що слова не було чути... З початку ми робили також геци і сьпівали, то ще они о пів тону висше (я не

¹ Релігійне безумство (нім.).

² Бережницького.

³ Опера М. Мусоргського.

сьпівав, бо не умів), але вкінці они що раз гірше виправляли, і Новак вибештав їх та забралисьмися. На другу неділю маємо фотографуватися – але що нас багато і не змістилися всі до одного апарату, тож будемо фотографуватися групами: виділ обертачі карток etc. (я якo Pedalmeister¹ буду ще з одним фотографований).

Ломлю собі лиш голову і не можу видумати, що би написати до альманаху.

У нас зима пустила – і сніг стопився, і покраплює мрака, але дощу нема.

Завтра випадало б піти до Горбачевських, я вже давно у них не був, але мені брак часу ще завтра круглі вечор. В понеділок був я на концерті одного з найславніших п'яністів Анзорге-а. Грав ту “etude Chopina As-dur”², що я її граю, але помилився, мало що не станув і випустив цілий кавалок.

Мене з того аж голова розболіла. Я здоров, іду спати, бо вже пізно.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

25. Листівка, Прага, 15. 01.1911. ½ 5 год.

Найдорожші Родичі!

Я заїхав щасливо до Праги – нині з Відня їхав я сам в пів купе. В gміні зїв обід. Ту чудесна погода, але сильний мороз – по дорозі був ще більший, але вагони були так опалені, що треба було від часу до часу посувати на “зимно”. Я здоров – не чую навіть великого умученя. Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

26. Листівка, Прага, 20.01.1911.

Найдорожші Родичі!

Ві второк був концерт пісень Новака – сьпівала п. Мусільова з Берна. Випав дуже гарно – по концерті булисьмо на вечері в Нар(одному) домі на Сміхові. Мені було троха ніяково, бо я десь дістався акурат напротив п. Мусільової коло Новака... і не знавем, що робити – чи говорити, чи тихо сидіти – Новак мене представив. Я опісля пішов додому, а тамті до каварні.

Дістав я недавно якесь візваня з податками, мавем виповнити якись рубрики – але они там помилили ся – бо з мене зробили komtoiriota – а моя пані написала compronista³, і они зле прочитали. Я пішов до знакомого урядника Dr.Silkana, котрий пішов зі мною до відповідного бюро і все заладив. Нині є другий фортепяновий вечір Новака. У нас погана погода – вправді нічо не падає, але через тепло топиться сніг – і болото. Як Кирило скаже про вислід зборів, то прошу зараз написати мені. Мені однак не хоче віритися в то все.

Я здоров. Цілую руці і Всіх сердечно. Василько.

27. Лист, Прага, 30.01 1911.

Найдорожший Татунцьо!

До Богданка я вже написав і очікую від него відповіді. Тріо переписе мені оден ученик Новака, і тоді пришло. Але насамперед пришло лиш голоси Перфецькому і Богданкови, а доперва відтак фортепяновий парт, бо то перепеисуваня так скоро не іде, і то пришло ратами насамперед коломийку якo найтруднійшу. Я тепер переписував соло ще для себе і ще мушу скінчити коломийку переписувати, щоби

¹ Жартівливо: “майстер до педалі” (нім.).

² Етюд Шопена Ля- бемоль мажор.

³ Композитор (нім.).

той ученик Новака міг прочитати, бо з брульйону годі переписувати. Взагалі через таке тягнення і кручення Кирила чи комітету мушу тепер як в горячці робити – через 3 дні переписував я до 12 год. – вдень не маю часу, а крім того, для Новака маю досить роботи, особлива та fuga, так як з каменя лізе до голови. Крім того, мушу учитися ще те тріо напам'ять – коломийки ще я майже не тикав – навіть часом здається мені, що не вивчуся до кінця лютого. Я за пару день у себе зроблю пробу з двох перших частей. Кілько за переписання нот ще не знаю, аж скаже мені сей ученик. Обіцяв се скоро зробити. У нас взяв знов мороз, завтра буде знов совганка. Я тішуся, же ест, бо як рано вирухаюся, так не мучуся наукою. В суботу був я хвилю у Горбачевських – бо Новак просив мене, щоб я Асі щодо години у него дещо переказав. Від так скочив я до Єдлічків, бо писали мені лист. П.Єдлічкова була щось знов на серце слаба, тепер вже ліпше, але не цілком добре. Єнік також слабий, перестудився і має сильну хрипку. Фотографія Ромця так подобалася, що цілий час дивилися на ню, а пані Єдлічкова занесла аж слугі показати. Я дістав маленьку фотографію з банкету нашого, буде також побільшуватися. Щодо гроший, то я ще маю – пізнійше обчислюся, аж буду мав трохи вільнішу голову. До Леся рад би я писати, але також тепер не можу. Він як має час то най пише. Я впрочім здоров, лиш троха умучений, але як з тим переписуванням упораюся, то випічну.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

28. Листівка, Прага, 06.02.1911

Найд(орощий) Татунцьо!

Гроші отримав я і дякую сердечно. Завтра вишлю голос скрипковий для Перфецького, а партитуру опісля, бо ще не готова.

Шкода, що з концертом так поспішилися. Що чувати з поїздкою до Києва, чи Бодя поїде? Я напишу опісля лист, тепер не маю часу, лиш на тих пару слів. Я вже здоров зовсім – це було з жолудка, мабуть, і само перейшло.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

29. Листівка, Прага, 13.02.1911.

Найдорощі Родичі!

Я тою цілою справою з тим тріом так вже зденерований, що й охота до науки відходить – кожної мінуті що иншого. Нині раненько – я ще лежав в ліжку – прийшов лист ехргес від Богданка, що Клянгель не хоче якось згодитися – і що казав, що якби не грав в Липску 5 на пописі, то не дали б єму вільного місця в консерваторії – яке має дістати від Великодня. – Зле зробив Богданко, що доперва в послідній хвилі звернувся з тим до Клянгля. Може б справді Данчовський заграв. Єго адреса: Desytery Danczowski ul.Halicka 15 III р.Я тепер потребував би якого секретаря – цілий час пиши та висилай ехргес листи та телеграми. Від Лепкого отримав вже я запрошення і мушу відписати. – я сам мушу над тим добре призадуматися, а тепер не маю голови до того. Вчора писав я лист до Лепкого, але по відмові Богданка мушу знов написати. Сольом я нігде не покажуся, бо нічого не маю. Партитуру форт(епяна) I часть вишлю позавтра. – я думаю по 20 виїхати до Львова, але мушу знати, що з чекістом, чи мають якого; як ні, то шкода їхати. Ще щастя, що Бог дав мені сили то всьо знести, хоч єсьм троха умучений, мабуть, через ту непевність.

Цілую руці. Вдячний Василько.

Ще також отримав я телеграм від Кирила, що Богданко грає... Він, здається, ще не дістав другого листу.

30. Листівка, Прага, 13.02.1911.

Кінчу на другій картці. Власне дістав я телеграм від Кирила, що має телеграфічне запевнення, що Богд(ан) приїде на концерт. Кирило отже телеграфував ще перед отриманням листу від Богданка, бо сей лист міг дістати Кирило доперва тепер, а може, ще єго не має, бо з Литви до Праги то коротше іде, як до Львова. Я мушу ще в тій справі до Кирила писати. Справді мені на сьміх збираєся, як на те все дивлюся... Якби те все видрукувати, які то перешкоди зізнає виставлення мого тріа, то б не треба було жадної реклями більше. Цілую руці. Василько.

31. Листівка, Прага, 17.02.1911.

Найдорожший Татунцьо!

20 к. на коцик отримав я – аж ту так тепло, що не знаю, чи купувати. Я хочу виїхати ві второк, так щоби бути в середу у Львові. Гадачкова ще не зібрала всіх підписів, так що доперва завтра можу піти на деканат. Зрештою у мене все в порядку – пю тепер багато молока. Передвчера мав я з скрипаком пробу – в неділю буду мав також. Я доперва тепер кінчу коломиїку на память учитися. Може б як зробити, щоб я зараз по приїзді над другий день мав пробу з Перфецьким і Вольфсталем.

Цілую руці. Вдячний Василько.

32. Листівка, Прага, без дати (лютий місяць, 1911).

Найдорожші Родичі!

Нині був я у Гадачкової, і она казала, що декан урядує доперва в понеділок, отже доперва в понеділок буду мати сьвідоцтво фреквентацийне, бо єго мусить декан підписати. Я хочу виїхати ві второк 21 лютого, так що в середу бувбим у Львові. – Думаю, що нема потреби ночувати у Відні – бо тепер пустило ту, і навіть горячо в об(ер)фраці. Коцик куплю собі – бо він і на пізнійше придасться. Вчера писала мені п. Глушковичева, що приїде до Львова на концерт “Do widzenia we Lwowie w tańcu”¹. Може б, випадало зарезервувати з 2 місця, але які першорядні – (може, і єї чоловік приїде, хоч сумніваюся).

Она приїде певно перед самим концертом – так що може вже не дістати білету. Також може б Перфецький дав знати, коли хоче пробу зробити – добре б було зараз в четвер 23 лютого, бо кождий день дорогий. Завтра маю ще у Новака годину. Можливо, що в переїзді затримаюся в Кракові у Ромця пару годин.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

Якбим затримався в Кракові, то приїду в середу вечер.

33. Листівка, Прага, 16.03.1911.

Найдорожші Родичі!

Я заїхав щасливо до Праги. У Лепких булисьмо досить довго – і не хотіли мене пустити тим потягом о 16.30, отже я поїхав тим о 12.50, і в Прерав пересівся до пражского потягу і, не чекаючи навіть ¼ год., відїхав. До Одербергу було зле їхати,

¹ До побачення у Львові в березні (польськ.).

але опісля аж до Праги їхав я спокійно сам. У Лепких було вчора ціле товариство, я мусів грати. Лепкий дав мені свої нові оповідання і написав: Дорогому Артистови. Богдан Лепкий.

Я здоров і не утомлений, пишу при обіді.

Цілую руці і Всіх. Василько.

34. Листівка, Прага, 21.03.1911.

Найдорожші Родичі!

Лист Мамунці з критикою та картку Татунця отримав я. Весни дарунок чогось дуже пізно сего року – о цілий місяць пізнійше, чим тамтого. Для Леся вишлю завтра сорочки – хотів ще нині, але не мавем пуделка. Вчера бачився я з Новаком на концерті Ansorga, а також з Бергманном, до котрого маю позавтра піти. Щодо мого граня в Празі, не знаю, як се буде, бо мушу глядіти челіста. Для Міки купив я когутиків, що чубляться... але прошу о тім не говорити їй, бо она б напилася зараз – а я аж в маю приїду. Богданко по дорозі до Львова вступить до Праги. Він їде вже десь в цвѣтні. Пані Єдлічкової умерла недавно сестра. Я був там нині $\frac{3}{4}$ год. Дуже пригноблена тим. У Горбачевських я ще не був. – До Пані Курцовой випадало б піти, але в суботу хочу іти до театру на Rosenkavalier-a¹ – у нас гарна погода. Я здоров.

Цілую руці і Всіх сердечно. Василько.

35. Лист, Прага, 10.04.1911.

Найдорожший Татунцю!

Гроші 80 к. отримав я і щиро дякую за них. Хвалити Бога, я тепер якось в трохи ліпшим гуморі, хоч не знаю, чи довго се витримає. Перед вчера знов зіритувавемся тими ухвалами Нар(одного) Комітету, щом не міг спати. Вчера була ту цвѣтна неділя. Я був в церкві Сьв(ятого) Vojzicha і там під час Служби Божої читали, взглядно сьпівали о муках і смерті Ісуса Христа. Я се ту перший раз чув, бо тамтого року в цвѣтну неділю я був вправді в иньшій церкві, але сего там не було. Вчера також вибрався я в кінци до того Rosenberga представитися. Я троха обавлявся, як він мене прийме – тим часом він дуже сердечно прийняв мене – відразу спитався, що робить моє тріо. Мусів пан Курц йому о тім згадувати. Я був там $\frac{1}{2}$ год. Він оповідав, як учився у Фібіха і Dvořaka – нарікав на него, що не умів учити, що раз казав, що то добре, а другий раз – що тим можна в пецу запалити. Хвалив дуже Новака і казав – якби мав час, то би зараз пішов до него учитися. Сей Rosenberg також і компонує. Хотів би почути моє тріо. Скрипака має, але розходиться о челіста. Він і я будем отже шукати якогось, і як який трафиться, то у него заграбим то тріо. Він записав собі мою адресу – і ще обіцяв мені написати о всім. Він ще зовсім молодод виглядає, так на 30 літ. В суботу був я у п. Єдлічків. Пані Єдлічкової вже ліпше, але ще часами з серцем не все в порядку. У нас морози вже устали, і вчера було вже теплійше. – Я через ті дні так мерз, як ніколи в зимі. До Кирила писав я – що переписаня трія коштувало 16 к. Я вже тому Trumpusov-и заплатив... а як Кирило дасть гроші, то прошу мені їх прислати. Нині маю ще послідний вечір Beethovena квартетів. Я здоров. Цілую руці найдорожших Родичів. Всіх цілую сердечно. Вдячний Василько.

¹ “Кавалер троянд” – опера Р.Штрауса.

36. Листівка, Прага, 15.05.1911.

Найдорожший Татунцьо!

Гроший маю досить! З Праги виїду в четвер може аж вечер і в Кракови був би я через п'ятницю пополудни і суботу (концерт). А в неділю, єсли можливо, виїхав би я раненько з Кракова, щоб бути у Львові $\frac{1}{2}$ 2 – а єсли ні, то бим аж вечером приїхав до Львова – довго задержатися не буду міг, зараз по ангажунку хочу поїхати – бо і так ще лиш місяць маю науки. Нині був покликаний до поліційного комісаряту – ріжні запити, де я роджений, кілько нас є і т.д. Се все в справі тої запомоги. Той директор з початку щось був злий – що моя пані мене не замельдувала, але потім каже, що знає у Львові одного знаменитого п'яніста Курца – я сказав, що я єго ученик. Так відразу погречнів – та казав з своєї сторони видати прихильне посьвідчення, щоб я дістав ту запомогу. В п'ятницю грали ми в круглі, я виграв 70 кр. – програв 15. Сьміялися, що я в круглі заробляю більше, якбим діставав за години з музики. У нас погода. Я здоров. Нині зачинаємо ювілей консерваторії. Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

37. Лист, Прага, 05.06.1911

Найдорожший Татунцьо!

Вже четвертий рік з ряду мушу висловлювати свої жиченя в день уродин Найд(орожшого) Татунця листовно – і не знаю, чи маю таку дивну натуру і чи може яка иньша причина, що мені так тяжко ті чувства з глибини серця витягнути на верх і прикувати на папір. – може бути ще і як(ою) иньшою причиною, що до тепер все лиш жиченями та молитвою міг я оказати вдячність за все те, що я від Найдорожшого Татунця одержав, і то всі ті ознаки вдячності не можна навіть ставити в однім ряді з вітцівською любовию та рідким, а навіть безприкладним самопожертвоуваням зі сторони Татунця. А не раз ще і ту невелику скількість вдячності, яку я міг лишень сказати – моя дурна чи хороблива натура ослонила позором обоятності чи навіть невдячності за те все, що для мене Татунцьо зробив, і я навіть не маю великої надії, що моя натура в тім взгляді зміниться – хіба прийде час, де я вже не лише самими чувствами, але і чинами буду міг відплатитися за всі неоцінені добродійства. А тепер либо оден Бог – котрий найліпше знає мою душу – винагородить Татунцеві за те все здоровлям та вірою в кращу будучність.

Вчера був я на цілоденній прогулянці в Zwist. Погода була чудесна. А рівно ж і не було занадто гарячо – в лісі було приємно і холодно. П.Пулюєва поїхала з дітьми борше, а я вернув додому так $\frac{1}{2}$ 10 вечер. Вчера не ходив я навіть до пані Горбачевської, бо вже о 7 год. рано виїхав. Я мислив вже, що она слаба на серце, але лікар каже, що то нерви. Лікар казав, що то все в літі дістають в тім закладі умислово хорі такі атаки. Я ще не заживаю lecitin того, бо ще кінчу заживати Malg – завтра вже буду заживати lecitin. Ромцьо казав, що то Malg якось не помогло ні єму, ні п. Лойваніківній.

Цікавий я, чи Лепкий справді вибереся до Праги – чи лиш так на вітер казав. Він вибирався також до Львова – і не поїхав. Моя господиня ще не вернула, хоч мала вже бути – здається, єї затримала дочка. Я хочу їй заплатити і вимовити помешканя. Я здоров – сплю добре, лиш дуже рано буджуся і так все здрімаюся і знов збуджуся.

Цілую руці Найдорожшого Татунця. Вдячний Василько.

38. Лист, Прага, 24.06.1911.

Найдорожший Татунцю!

Нині рано мав я годину у Новака, тому написав лише адресу Єдлічків. Мусів я нині рано ще трохи з інструментації щось зробити. Сонату фортепянову я вже скінчив, о чім я вже писав, тепер пишу для Богданка на чельо кавальчик, бо мене вже давно з тим нудить. Щось більшого не хочеса мені зачинати, і що два такти чоловік усипляє. Вчера гралисьмо в круглі передпоследний раз. Я вбрався в вишивану сорочку, яка дуже подобалася. Концертові продукції в консерваторії будуть ще 4 липня, так що я правдоподібно 5 виїду з Праги. В понеділок зачну вже пакувати помалу річи і буду старатися вислати їх ще перед відїздом до Львова. Маю ще досить нот у Горбачевських – які я ще лишив у них, як їхав тамтого року на вакації і до сеї пори не забрав – бо не конче мені були потрібні. Я піду ще раз до них попрощатися. У панства Курців – властиво, у пані Курцовой був я тамтої суботи – піду ще раз, як приїде п. Курц з жінкою і Єлонкою з кінцем червня. До Єдлічків піду також ще попрощатися. Моя господиня поїхала знов на 5 день до сина, буде мені usługувати якась дівчина. В понеділок піду до Dr. Grambergera просити его о карту вступу на пописи консерваторії. Він знаєся з вуйцьом Шухевичом, казав, що навіть кореспондує з ним. Казав також, що він є перший, що між Чехами писав про руску музику, про Лисенка і т.д.

Від Леся не маю довго жодної вісти, певно, має нічну службу і умучений. Богданко¹ писав, що сего року їздили до Підляшого. Его брат Олександр є в санаторії в Санмаріно, куди вислали его віденські лікарі. Видко, що его здоровля таки нічого не варте – коли він все мусить їздити то до Milanu то Reichenbad і т.д.

Завтра рано хочу поїхати на якусь прогульку – по обіді звичайно маса людей, і се неприємно, а також вечер іду до театру на “Siegfrieda”² на стояче місце. Тепер в театрі пусто, отже я сідаю собі. Стояче місце коштує лише 25 кр. Мій колега Майкснер принесе орхестральну партитуру, і будемо дивитися і дещо научуся при тім. Я здоров – погода у нас гарна. Цілую Найд(орожших) Родичів і всіх сердечно. Вдячний Василь.

39. Листівка, Прага, 26.06.1911.

Найдорожший Татунцю!

Обчислившися зі своїми фінансами, буду просити о прислання 30 зр. – обчислився я евентуально і на ті дни в липни 1 ч. і 3 – бо хочу бути на пописах. Новак казав, що се найліпша нагода пізнати кождий інструмент з осібна – бо грають там концерти на фагот клярінет флет і т.д. з осібна. Також хотів би я почути композиції учеників Новака в консерваторії. Я скінчив тепер другу фугу до сонати – котра мені вже лекше прийшла, чим перша, і сам Новак казав, що є рішучо ліпша. Новак вже знов навалив мені роботи на вакації. Я хочу вислати річи в коши, може, собі куплю – бо ті папендекльові³ пудла роздираються, і потім суть неприємности, які я мав сего року. Також хочу ту оплатити, бо се є много таньше. У Кулачковських затримавбися, але може 2 дни – я б з ними самими занудивбися довше і їх цілий час молестувати також не випадає. Не знати, чи они б мене взяли до себе цілком,

¹ Бережницький.

² “Зігфрід” – опера Р. Вагнера, третя частина тетралогії “Перстень Нібелунгів”.

³ Картонні.

чи вікт etc. – мусів би я сам платити? День приїзду не можу ще означити, бо ще не знаю напевно, чи ті ноти є 1,2 зр., чи ще 4 того. За сей час я б також оглянув троха Прагу, бо ще не був в музеях і т.д. Я здоров. Цілую руці Найдорожших Родичів і Всіх. Василько.

40. Лист, Прага, 9-10.12.1911.

Найдорожші Родичі!

Єсьм в щасливім положені, що можу хоч пару слів написати з свобідною думкою. Маю вражіння якби мене хто випустив на волю з довголітної вязниці. Перше мое чувство звертаєсь до моїх Найдорожших Родичів, котрі мені допомогли до сего, що я осягнув якусь ціль, і хоч само свідощтво іспиту не має для мене великого значіння, то все є оно урядовим потвердженням мого знаня і спосібностей, є певного рода забезпеченям в дальшій житю. Особливо щиро дякую Найдорожшому Татунцеві за материяльну поміч – без якої я би сего всего не осягнув. Ся вдячність, се чувство не дасться убрати в слова, на се треба би якоїсь надприродної мови – котра не словами, а чувствами говорить. І тяжко мені наразі висказати ту вдячність в иньший спосіб, але Бог мені свідком, що я все старався заслужити на те все, що я від Найдорожших Родичів одержав. Знаю, що моя натура не зовсім нормальна – не раз поступив я так, що могло б здаватися, що я не повинен був сего робити – що я повинен більше панувати над своєю вдачею і чувствами – але сам перед собою єсьм чистий і не можу собі закинути, щоби я колись так поступав, щоби мені хто що закинув. Я поступав все так, як мені здавалось найліпше, що я не раз поступав своїй натурі, то лиш з сего взгляду, що був я переконаний, що опір на нічо не здасться. Тому не раз ішов я такою дорогою – на яку здавалося, пхнуло мене самолюбство. Я сам се мушу признати, як на се дивлюсь обективно. Але як зважаю, кілько праці, кілько терпіння мав я не раз з своєю натурою – за яку лиш до певної міри можу відповідати. І мимо того – що мав я всякі услівья до щастя як рідко хто другий, мимо того, що мені 24 рік – я пережив много тяжких годин, яких свідком я оден. Але з другої сторони, я прийшов до переконаня: лиш через терпіння можна осягнути правдиве щастя. Хто хоче зірвати рожу, сей вколося, але думаю, що не буде жалувати, що вколовся.

До іспиту приготовився я сумлінно, хоч мав мало часу на се. З гармонії був я увільнений, а рівно ж нині при іспиті увільнено мене з педагогіки на підставі свідощтва абсолюторії університету. Жалую, що мені сего відразу не сказали – я так учився сеї педагогіки. З історії питали мене лиш 5 минут, під час коли иньших 15 – 20 минут. Лиш одно питання мав я. Снилось мені нині, що при педагогіці фортепяновій дістану питання: як буду когось учити в першій годині. І дійсно, се дістав я, як також снилося мені, що з історії дістану 8 питання – вправді дістав я 7 питання, але з гам дістав я 8-му мі бемоль дур. Франка¹ не грав я так знаменито, як умів єго – фортепян не конче добрий, і я був трохи умучений тим чеканям, бо грав на самім кінци, навіть троха недобре зробилося мені, так що думав, що не докінчу грати. Але взагалі мусіла моя гра зробити дуже добре вражіння. З нот значить ргіта vista грав я лиш пару тактів, бо Кайг видів, що маю злі очі, і Новак говорив єму о тім, а я мав свідощтво лікарске. При роздачі свідощств не так тішило може се, як мені сказав директор Кайг, що іспит зложив я з відзначеням, як се, що додав ще:

¹ Твір С. Франка, французького композитора.

тішило їх (комісію), що пізнали так доброго музика, яким я є¹ (Těšilo nas poznat tak dokonaleho umělca, jako Vy jste). Се сказав на голос, так що вся публіка чула се. З всіх предметів маю відзначаючо. Тішить мене се, ще бо з сим тим могу зробити радість моїй Родині.

Не знаю, що з тим концертом в Кракові, чи відбувся чи переложили его. Хвалити Бога, чуюся нині зовсім сьвіжий. Ще пару день відпичну собі. Я подам до газет чеських та німецьких, що зложив я іспит з відзначеням і буду шукати години, вже деякі маю.

У Новака візьму собі на разі пів години, потім, як собі більше зароблю – цілу годину, зрештою, як він буде уважати потім. Мушу ще інструментації учитися, яка мені дуже тяжко іде і через те тамтого року я досить мало в тім взгляді поступив. Може, Бог мені допоможе, що дам собі сам раду. До тепер я і не міг про те думати, бо мусів учитися. Питаєся Татунцьо, кілько мені ту гроший треба. Я тепер буду старатися якнайменше грошей брати, а взглядно скоро тільки знайду відповідне число годин, взагалі сам на себе буду заробляти. Хиба як буду їхати до Львова, то просивбим на дорогу яких 10 – 15 зр. Незадовго грає ту Єльонка – так хотівбим бути. Єсли краківський концерт вже відбувся, так що я не мусів би їхати до Кракова, так приїхав би я до Львова десь так при кінци сего місяця або в перших днях січня, щоби бути на сьвята вдома. В січні також (взглядно на Новім році) або з початком лютого маю грати своє тріо в американськім клубі, а також дуже можливо, що буду грав і в клубі “Deutsche Künstlerinnen” де я вже перед двома роками грав. Тепер мушу робити візити (до Єдлічків, Курців, Горбачевських і т.д.). Нині був я у пані Горбачевської – казала, що писала до Татунця довгий лист 19. 10. 1911 – чи Татунцьо який лист дістав? Она дивувалася, що нема жадної відповіді. Мені здається, що докторі его не вислали. Цікавий я, чи “Діло” помістило б, що я здав іспит, якби там післати новинку – “особисті відомости”. А може, знову знайшовбися який Франко, що “сумнівавбися, чи се можливе”.

Я, хвалити Бога, тримаюся добре і видержав то все якось добре. Хочу піти тепер до бар(она) Прохазки порадитися его в справі тої підмоги з міністерства – чи не лучче було б податися потім о стипендию. Думаю також, що на підставі сьвідоцтва борше дістану. Мушу дати переписати пісні для Крушельницької.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

41. Лист, Прага, 03.05.1912.

Найдорожші Родичі!

Обіцяв я передвчера описати вечір в клубі. Вправді маю тепер так мало часу на писаня – але до роботи якось годі забратися – чуюся досить утомлений вчера і нині майже нічого не написав для Новака. Поболує мене також голова. Я властиво не так тим граням умучився, як радше безнастанним літаням в справі проб. В протягу двох днів видав я на електр(ичний) трамвай 2 к. 50 сот! Також був тим троха подразнений, що по майже ціломісячній перерві малисьмо пробу аж в день концерту від 3 до 5 год., і то навіть на пробі не переграли трія без перерви в однім тягу, так що властиво концерт генеральною пробою. При самій грі був я подразнений тим, що оден товариш, який мав мені обертати картки, не прийшов, і не було взагалі кому обертати, так що Наталка мусіла ту функцію сповняти – а она не добре видить, а то тріо ту олівцем писане, і я мусів все кивати головою, коли має обертати. Хвалити Бога, все пішло знаменито.

¹ Переклад чеської фрази в листі самого Барвінського.

Гостей було, мимо того що то вже властиво не пора на вечерки, багато, які були незвичайно одушевлені. Дістав я дуже гарну вязанку цвѣтів – (4 червоні, 4 рожеві рожі і 6 великанських гвоздиків) вартости з 4 – 5 зр. Загадкою є для мене, від кого я міг се дістати. Від клубу ні, бо питався я президента Раун-а, з яким я нині зійшовся в каварні. Від Наталки також ні, бо не має на такі дорогі річи гроший, а й так казала, що се зовсім певно не від неї. З моїх знайомих був лиш Розенберг (пані Курцова не прийшла), від него також ні? Між иньшими, була на вечерку жінка професора-техника Schwertner-ova і одною Англійкою з Індий із своєю старенькою матерією (се знакоми Наталки), котра також остатного разу була, як я грав, і яка незвичайно интересуєся музикою. Є се тітка знаменитого віденського п'яніста і органіста Straval-a. Взагалі нігде не виходить – бо минуло їй 80 літ, а мимо того, що мала щойно інфлюенцію, не дарувала того вечерка. Се мене чимало тішило. Розенберг був також одушевлений і казав, що рад би учитися гармонії у мене. Був також присутній Dr. V. Loss – критик “Deutsches Abendblatt-y”, який також не мав слів похвали. Єго критику залучаю. Тим вечерком закінчено сезон в клубі. Проспекти на Wiener Musikwoche¹ вже маю, мушу розглянутися в тім. Нині писав мені сей поштовий урядник з Відня, що єго жінка тяжко хора і що дочки не можуть грати і через якийсь час не будуть могли ходити, аж єго жінка подужас. На лист п. Горбачевської буду мусів щось видумати, десь назбиралося тільки писанини, ще і пані Глушкевичева, щоб їй щось написати.

Я зовсім здоров, добре виглядаю.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

42. Листівка, Прага, 22.05.1912.

Найдорожший Татунцьо!

Лист і картку Татунця одержав я. Гроші придуть, мабуть, завтра. З міністерства я ще не маю жадного повідомлення. Я тепер інструментую Рапсодию, тяжко іде, але, мабуть, вспію ще перед феріями єї докінчити. Вчора мав я у Новака годину, трактував мене знов коняком і тісточками. В суботу зачалисьмо грати в круглі, але що було ще холодно – пішли всі до кабарету. Я хотів іти додому, але якраз тому, що я казав, що ще ніколи не був там і не маю охоти там іти, не хтіли мене пустити. Своєю дорогою, я досить винудився переважно річі дурні, хоч все було зовсім приличне. Ту буде тепер Festversammlung² до Євхаристичного конгресу, получений з концертом. Я піду там. Забув я написати, що в Čas-і була переповіджена Татунцева статя о Русинах – з великим признаням і похвалами (з 3 мая). Хотів би я вистаратися в редакції о те число і післати. У нас спека – бози відцвітають!

Я зовсім здоров, але гірше сплю – хоч натираюся фр(анцузькою) горівкою, роблю люфтбад³ та пю чорне пиво. Виглядаю однак добре.

Цілую руці Найд(орожших) Родичів і Всіх сердечно. Василько.

43. Листівка, Прага, 31.05.1912.

Найдорожший Татунцьо!

Недавно був я на Vorbereitungensammlung zum Eucharist(ischen) Kongress⁴,

¹ Віденський музичний тиждень. (нім.).

² Святкове зібрання (нім.).

³ З нім. Luftbad, повітряні ванни.

⁴ Підготовче зібрання до євхаристичного конгресу (нім.).

бачився я там з бар(оном) Прохазк-ою, який казав мені, що дістав я за допомогу – яку мені незадовго виплатять. Була також там ар(хі) кн(ягиня) Марія Анунціата. Були дві промови, чеська і німецька – і концерт. Все випало дуже гарно. З початком червня зачнуть ходити до мене знов ті дві учениці, котрим захорувала мати. Є вже їй ліпше. У нас була довший час негарна погода – зимно і дощі. На Зелени сьвята ходив я до театру: Agena на Smichowі, виступала M.Zieglerova. Збірник пісень народних Бажанського дістав я. Я переглядав вже троха ту его граматику рускої музики – пописав деякі неможливі нісенітници – а вже з тих его критик о его операх можна убавитися як Šmigus-ом¹. Самі пісні можуть мені на всякий случай придатися. Я здоров.

Цілую руці Найд(орожшого) Татунця. Вдячний Василько.

44. Лист, Львів, 19.07.1912.

Найдорожший Татунцьо!

Моя рука вже здорова, хоч ще місце рани троха червене. Лікар дозволив мені нею вже все робити, як тільки рана замкнеться. Я вже можу писати і грати. Передовсім дякую Найдорожшому Татунцеві за поміч материяльну в тім році. На другий рік маю надію стояти вже на своїх ногах. Лекції, які я мав, лишаються, а ще прибудуть нові. Я носив перед своїм відїздом тріо до пана Небушки, щоби евентуально могли его грати на другий рік в “Umelěck-ій Besed-і”. Він казав, що се було б ліпше, якби я їм по вакациях се тріо перегравав.

Також перед виїздом здивався я з секретарем консерваторії Dr. Bramberger-ом, який просив мене, щоби я переложив деякі пісні народні Лисенка на чеську мову, бо його жінка дає на другий рік концерт для дітей. Єї концерт діточих пісень всіх славянських композиторів. Я був у него – переложив ему також пісні, а також просив він, щоби я до кінця липня прислав ему які народні пісні згармонізовані – щоби, крім Лисенка, була і молодша генерація. Я тепер отже працюю над тим. О тім писала вже Наталка до нас, але лист єсть іще оден єї – а також одна моя картка не дійшла. Я справді вдоволений, що маю спокій з рукою – бо мені було з тим не вигідно, на щастя, ще маю досить зручну ліву руку. Дуже багато маю до завдячення Наталці, яка не лиш перевязувала мені руку, але пару разів варила обід, як я не міг виходити. Лікар взяв за все 100 к. Новак виїхав сего року десь до Швайцарії. При пращаню був дуже сердечний, обіймив мене і поцілував.

Нині писала Люня лист до Галюсі, і пише, що Вуйцьо Ясьо троха нездоров, мабуть перестудився. Заверуха хотів десь виїхати в гори, але если Вуйцьо не буде зовсім здоровий, то не буде міг його так лишити.

У нас гарна погода, і температура дуже приємна, бо холодна в сам раз. Я тепер мимо праці уживаю багато города, їм багато овочів і т.д.

Рох робить тепер дашок з одної сторони веранди, щоби не затікала вода під час дощу, також замальовують комірку і буду Париса направляють. Ромцьо прислав з Микуличина картку з жиченнями до Дануся, Міка сама підписалася, а також написала букви “о”, “в” і сказала написати, що она вже і Туся і Мусю підписала. Я може аж в серпни загляну до Микуличина.

Цілую руці Найдорожшого Татунця. Вдячний Василько.

¹ Гумористичний персонаж польських часописів початку ХХ ст.

45. Лист, Прага, 04.10.1912.

Найдорожший Татунцьо!

...У нас випогодилося – бо як я приїхав часто, перепадував дощ – але за те позимніло. Я якось помало входжу в звичайний триб життя. – Все те мені з початком року тяжко приходить. Вчора давав я дві лекції, нині також дві. Нині записався я на курс Dalcrose-a і яко музик плачу місячно замість 15 зр. лиш 10 зр. Курс сей на раз тривати буде 4 місяці, а як піде добре, Dalcrose – відчинить школу в Празі і будуть дальші курси.

Як Лесик буде висилати фрак, най запакує також мої брудні ковнірчики, які я забув у Львові, а головно імпрегновані маншети. Руслана я все ще не дістаю. Може знов хто пригадає. Я тепер троха вправляю на фортепяні, бо можливо, що сего або на другий місяць буду грати в клубі “Deutsche Künstlerinnen”, де я перед 3-ма роками грав. Не знаю, що з тим концертом п. Брамбергової, яка мала співати мої пісні – якось нічо не чути, може, відложили. Др. Брамб(ергер) писав, що з початком жовтня Галюся щоби не забула вислати п. Курцам повідомлення. Їх адрес тепер Poniatowskiego b.10 П р.

Я здоров – Цілую руці Найдорожших Родичів і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

46. Лист, Прага, 10.10.1912.

Найдорожший Татунцьо!

Прикро мені, що не бачився я вже з Татунцем на двірці. Я навіть не припускав, що Ви, Татунцьо, умучений матурою, ще трудився на дворець.

Почуваюся до обовязку ще раз якнайгорячійше подякувати Найдорожшому Татунцеві за ту справді безприкладну батьківську любов на кожному кроці. Я з початком їзди мусів стояти на коритарі, і то по противнім боці, як всідалося – тому не бачив я Татунця. Їхати було справді не вигідно – але що ж – се дрібниця. Як писав я, їхав я до Кракова з якимсь Юркевичом – з товариства забезпеченя життя, з яким я розмавляв і про політику і про музику – і про педагогіку – він оповідав мені про клопоти виховування дочки своєї. – дуже розумний чоловік – і так не відчував я сеї невігоди. В Прераві пересівся я і їхав добре до Праги. Моє здоровля не потерпіло нічого через їзду. А я зовсім не жалую, щом і таку дорогу мусів я переїхати на весіля. Сю хвилю, хоч коротку, можу порівняти з насінням, яке упало глибоко в мою душу, з якого виростають цвіти – спомини, які хоч в части прикрашують чоловікови буденну – камянисту дорогу житєву.

Питався Татунцьо, чи я буду мав час на науку у Новака. Се прецінь одно з моїх найбільших бажань, щоб я міг ще у Новака учитися, тим більше що я ще так багато маю чого учитися – а деякі річи, хоч я їх переробив вже, справляють мені ще досить великі труднощі. Роботи у Новака я все буду мати багато.

Прибув ще тепер до обсягу моєї праці курс ритмічної гімнастики Dalcrose-a – 2 рази тижнево 1 і ½ год. Ві второк був я там перший раз. Є се досить трудна річ – виконування всіх тих рухів – ритмів і так дальше – які також в полученю з музикою робимо. – Але з другої сторони – є се незвичайно здорове – бо убрані есьмо лиш в трікотах, так що заразом є се люфтбад і знаменита гімнастика. А той курс може мені і в будучности яко професорови дуже придатися. Вчора мав я у Новака годину, по годині показував своє чудесно уряджене мешканя. Хотів затримати на підвечірку, але що я мав опісля у себе годину, і він також, так відложилося се на иньший раз.

Я лиш троха розмавляв ще з его жінкою, показував Новак всі ті дарунки, які від нас дістав – таріль гуцульський повісив в їдальні, а килимець висить над его ліжком. – Так тим тішитися. В суботу гралосьмо в круглі. – В ту суботу, мабуть, знов. Не-задовго зачнуться концерти, так що граня урвеса на зиму.

Я купив собі вчера дуже добру лямпу до фортепяну (на стіну), яка сьвітиться газом спіритусовим. Вправді сьвітло дорожше, чим нафтове – але зате не може коптіти та лямпа, бо немає кнота – (літра спіритусу горить 12 год.) Лямпа також дорога, але я вже від 3 літ не маю порядної лямпи, а тепер вечер маю лекції, тож мушу мати порядну. А що при нафтовій лямпі є все історії з копченням, а я як заграюся або закомпону-юся, легко про се забуваю, а як сидиться в тім воздуху, то і не легко спостеречися, що коптить – так я і не надумувався купити спіритусову лямпу. Від Дануся дістав я тепер 50 зр., так міг я собі і на те дозволити, тим більше, що се було конечне.

Я зовсім здоров. Лиш не все добре сплю – мимо що роблю люфтбоад – гімнастику та фусбад. Але се, мабуть, хвилеве.

Я властиво вчера мав написати лист, але вчера мав я у Новака годину, опісля сам давав годину – а від так мусів купити лямпу.

Цілую руці Найдорожших Родичів і Всіх здоровлю щиро. Вдячний Василько.

47. Лист, Прага, 19.10.1912.

Найдорожші Родичі!

Досить давно я вже не писав – може, вдома неспокійні о мене. – Я однак остат-ними днями так був зайнятий, що і не спостерігся, що то вже довша перерва в моїй кореспонденції.

Именно приїхав перед вчера до Праги сам Dalcrose з Hellerau зі своїми най-ліпшими ученицями і учениками – вечір був в Рудольфінум попис. Мамунья о подібних пописах читала в газетах. Я се бачив перший раз, бо тамтого року, як був подібний попис в Празі, я був у Львові. Справді доказували они незвичайних річий. Зграбність рухів і опанованя тіла впрост ідеальне – а також і музикальна сторона незвичайно цікава. З нагоди однак, що Dalcrose був в Празі – мав наш курс, в котрім я є, extra-годину: учив сам Dalcrose. – Одну мав діточий курс, і на тім остатнім я також був і приглядався.

Для здоровля є се річ незвичайно добра – так як люфтбоад і гімнастика. Я при-ступив також по годині до Dalcrose-а і запитався, чи для мене, яко не артиста теа-трального, має той курс яке значіння.

Отже він говорив мені і про музиків і п'яністів і давав мені відповіді на деякі мої питання. Я з курсу дуже вдоволений, хоч не маю часу вправляти багато вдома те все – але примусово мушуся відірвати 2 рази в тиждні від умислової праці – і іти на той курс – де працює більше фізично тіло, хоч і при тім треба все думати – осо-бливо при слухових вправах. Думав я собі, якби так там була Міка разом з тими дітьми – се так здорово є, при тім і велике значіння має в штуці і науці.

В подскальській фільгармонії іменовували мене касіером... До тепер був я лиш “Pedalmeister” – праці буду мав тепер багато, бо також заангажували мене до “Hudebni Revui” (чеської музичної часописи на рецензента концертів).

Хоч се для мене дуже одвічальне становище – я на разі не відмовив – мають мене запросити насамперед на збори. Лист і дарунок Леся одержав я. – Напишу ему. Я здоров.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

48. Лист, Прага, 09.11.1912.

Найдорожший Татунцьо!

За гроші широко дякую. Се мені вистарчить. Если б забракло, так небогато, і я в тім случаю напишу. Вчора дістав я просьбу з “Hudebni Revu”, щоби я написав о Лисенкови згадку посмертну (мав тепер умерти). Я однак о его смерті ще нічого не знаю – бо в Руслані до тепер нічого нема. Так пришли мені, щоби я провірив ту вістку. Просивбим отже о якнайскоршу вістку в тій справі, а також рівночасно прошу мені прислати книжочку “Корифеї укр(аїнської) – Руської сцени”, де є біографії Карпенка-Карого, Старицького, Заньковецької і Лисенка. Если єї нема у нас вдома, – може, можна дістати в книгарні Шевченка. Було тепер дещо про Лисенкову оперу “Енейда”, писано в Раді, але я собі вже не пригадую. Если Татунцеви непотрібний словарець німецько-чеський, просивбим також о него. У нас зима на перемену з дощами. Вчора було – 4 градуси Реомюра.

Я здоров.

Цілую руці Найдорожших Родичів Всіх цілую сердечно. Вдячний Василько.

P.S. Ті річі, о котрі прошу, най запакує Лесьо, бо Татунцьо не має часу.

49. Лист, Прага, 15.11.1912.

Найдорожший Татунцьо!

Вчора одержав я картку Татунця і тішуся дуже, що бодай троха легше Галюсі. Я думаю, що як тепер вже троха успокоїлась, то дальше лічення піде скорою ходою. Я Вам перед вчора хотів написати обширніший лист, але якраз мав сей день дуже зайнятий. Рано до полудня вправляв я з п. Lauter (наша учителька методи Dalcrose-a) Ingnito Novaka. Dalcrose їде тепер з своїми найліпшими учениками до Англії, і там будуть пописуватися, між иньшим, і п. Lauter буде продукуватися з тим Ingnicto. – В Англії буде грати фортепяновий парт сам Dalcrose-го. По обіді мусів я іти на похорон матері одной учениці – який зачався о 1 год. пізнійше, чим був назначений – так що я вже і до цвинтара не міг дійти, бо мав опісля годину. Відтак вечором заніс я ще ноти п. Lauter, а потім робив я з кількома товаришами і диригентом Kříčkom з драматичної кантати Новака: “Svatebni košule”¹ – поправлялисьмо блуди в переписуваню etc. Вернув я до дому ½ 12 год. – і годі вже було писати. Тепер мушу дати переписати свою Рапсодию на оркестру – бо з кінцем падолиста упливає термін наданя на Львівський конкурс. Новак казав мені що тепер головна річ, щоби єї почув – бо се мій перший оркестральний твір і при тім я би найбільше научився. Але що чеська фільгармония має вже на цілий сезон обсажену програму, то бодай на тих популярних концертах чеської фільгармонії могли б мені се заграти. Я однак не знаюся з диригентом фільгармонії Dr. Lemank-om, то я просив п. Kříčk-у, щоби о тім з ним поговорив – що він приобіцяв. В тім случаю мусів би я дати переписати ще раз не лиш партитуру, але й голоси оркестральні – що коштували би найменше з 45 – 50 зр. В тій цілі хочу собі тепер цю суму випозичити, бо думаю, що се оплатилося б мені. Я звернувся вже до одного товариства, яке приобіцяло мені ту позичку, але мушу мати ручителя, о якого я вже якось постараюся.

Прошу отже мною з фінансових взглядів не клопотатися.

Маю також надію – хоч напевно не знаю ще – що Берлінська фірма Simrock е Со прийме до друку мої фортепянові річі. Пан Nebuška, якому я свого часу дав прелюдия

¹ Весільні сорочки (чеськ.).

мої, які однак єму не дуже подобалися, – казав, що з кінцем падолиста приїде до Праги заступник Simrock-а і що єму пропонують і нові річі – як українське прелюдіум і серенаду. Се остатнє прелюдіум і серенада знов незвичайно подобались Nebuš-ці, і казав, що єму прямо імпонують – отже маю надію, і Simrock-ові подобаються. – Хоч напевно не знаю, чи їх прийме. Остаточно звернувбимся потім куди инде.

Цілую руці Найд(орожшого) Татунця Галюсю цілую і здоровлю щиро. Вдячний Василько.

Щодо грошей, то я рішучо не можу жадати ніякої помочи в теперишній хвилі, а на здоровля я уважаю. Тепер оден мій ученик здав рядовий іспит; та учениця, якій умерла мати, перестане якийсь час учитися. Зате вернула та учениця, якій умер був з початку року брат.

50. Лист, Прага, 26.11.1912.

Найдорожші Родичі!

Вже довший час не маю ніякої вісти з дому – послідна від Татунця з 15.11. Певно, всі зайняті. Я рівнож вже тиждень не писав, бо через той концерт мав дуже мало часу. Як звичайно при таких добродійних концертах – чоловік має лиш неприємности. Я застеріг собі добрий фортепян – і ще мушу єго перед концертом спробувати. Тимчасом в суботу – поїхав я на Жижків і там застав лист, що фірма Misko – відмовила в остатній хвилі, бо мусіла позичити форт(епян) до Рудольфіна, отже, аж завтра буде якийсь иньший фортепян. В неділю по обіді поїхав я знов. Був вже фортепян, але не то не концертний, але і до покою не надаєся. Лиш половина мосяжної плити – віолін отже слабій, а педал септакорда скрипить, як порося; а правий, хоч не так, а скрипчав. На жаль, не було нікого з Комітету, отже я казав тому, що крісла уставляв, щоби сказав кому (як прийде котрийсь з Комітету), щоби бодай педал направили, бо я негоден там грати. Прийшов я опісля на концерт і питаюся, що з педалом – а они нічо о тім не знають, пішли пробувати. Дуже мене перепрашали, що то не їх вина – щобим не брав другого педалу. Був я очевидно тим здегустований і зденерований, вибештавем їх і сказавем, що такий фортепян можливий до реставрації або до танцю, а не на концерт. Було се їм дуже неприємно. Я не хотів вже робити великої історії і грав. Запевняли мене опісля, що все випало незвичайно гарно. Навіть Наталка говорила, що гравем дуже добре і що мимо злого фортепяну вийшло все добре. Я не хотів нічого додавати, однак публика так довго плескала, аж я сів знов до фортепяну і заграв Etuda Chopina As-dur. Мені здається, що навіть з критиків не був жоден. Тамтої середі був я у п. Бергм(анна) – був там ще Stützenberger, скрипак і моя учителька з курсу Dalcrose п. Lauter. Незвичайно подобалася їй моя гра, і она просила мене чи би я не хотів перед курсом пів години грати їй Ingnicta Novaka – яке она хоче представити в танцю. В п'ятницю отже грав я, а она танцювала, а взглядно доперва пробувала. Нині буду знов грати. Від кількох днів чуюся троха умучений – щось мене зачинають зуби боліти – щоби лиш не треба іти до лікара. Впрочім, нічого мені не бракує. Пару день не отримував я Руслана, і ті числа бракують мені. Прошу однак мені їх не висилати, бо я і не все маю час прочитати. Вже щоби раз вияснилася та прикра ситуація. Чехи дуже тягнуть за Сербами – дуже дивуються, що Русини не збирали складок. Я їм троха наговорив – чому Росія не зробить порядку у себе, тільки все в чужі річі мішаєся. Чому Кремель за Русинами не вставиться. Але се тяжка дискусія.

Цілую руці Найдорожших Родичів і Всіх сердечно. Вдячний Василь.

51. Лист, Прага, 17.01.1913.

Найдорожші Родичі!

Як звичайно, потребував я і тепер більше часу, нім вложився в давній триб життя – троха порядки треба було робити – печ давав чистити і т.д... І доперва тепер можу подякувати всім за щирі бажаня, а заразом долучую від себе Новорічні бажаня. Може, Бог дасть, що число 13 буде ліпший, як попередний рік – таке непевне положеня, як тамтого року, дуже пригноблює. Я скористав з того, що троха гроший мені лишилося, і купив собі черевики, бо не мав на переобраня, а тоті подерлися. Багато ту тепер гарних концертів – так також буду ходити, і в театрі дають нову оперу Straussa “Ariadne auf Naxos”¹, виступає тепер також російський балет, але дуже дорогі місця, найтанші по пару крон. У Новака мав я вже годину – дуже утішився гуцульським флякоником. – Тракував мене по тім знов ріжними горівками – очевидно, я пив лиш троха. Говорив також, що післав мені одного ученика (техніка) на науку гармонії – до іспиту – досі однак ще не зголосився у мене. Пані Бергман писала мені, що знов хора тяжко і буде мусіла знов виїхати до якоїсь санаторії. Так мусить знов перервати науку. Я тепер перекладаю собі помало ті народні пісні: “Ой ходить сон коло вікон” вжем управив. Також переложив я сам на німецьке “Чи ти вірно мене любиш”. Я пришло колись Татунцеві до переглянення, чи добре. У нас зима добра – я рад би пішов на совганку, але ще не маю направлених черевиків, а нових шкода. Завтра буду мав також готовий ковнір футральний, троха буду мусів звзити або додати – бо мій оберфрак має більше витяті кляпи. Вчера грав я знов панні Lauter Ingnicto – в неділю знов. За той час, як я був у Львові, она підвчилася троха – і єї танець прибирає дуже гарну форму. Она хоче се колись при нагоді затанцювати Dalcros-ови.

Я здоров і не чую умученя. З хатою – я тихо сиджу – може якось перейде. Моя пані якось нічо на разі не говорить на граня. – Я не радо б перепроваджувавбися.

Цілую руці Найдорожших Родичів і Всіх сердечно. Бачинських і Міці осібно подякую за жиченя – Вдячний Василько.

Лист Леся, річи etc. все одержав.

52. Лист, Прага, 23.02.1913.

Найдорожші Родичі!

Невеселі уродини обходив я сего року. Слезі радости розплилися в слезах смутку, як прочитав я сумну вість о смерті цьоці Юльці. В першій хвилі не годен був я освоїтися з тою гадкою, що сталося та чого вже ніяким способом відвернути годі, як болючо поділала та вість на мене, зрозуміє кожний, хто знає, як тісно вяжеся тільки гарних споминів з тою простою звичайною хатою в Острові. Не раз плів я в своїй уяві з тих споминів золоту плетінку, окрашував нею буденне життя, аж нараз урвалася нитка – і годі їх знова навязати, годі дальше плести. Хоч судьба скорше урвала ті так ніжні нитки, чим я сподівався – то я певний, що золото тих споминів не почорніє, бо щирійшого золота годі собі уявити. І се одинока розрада в тяжкім горю. Се немов соняшне проміня, яке продреся нераз через найчорнійшу хмару.

Хоч найрадше хотів би я сей лист – то однак задля браку часу дякую заразом всім щиро за бажаня в день уродин. Лист Мама до Бабці був для мене може

¹ Аріадна на Насосі.

найгарнійшим дарунком, який я коли одержав. При вільнішим часі подякую особіно і Бачинським – яким я ще довжний подяку за іменінові жиченя. Я навіть для Новака не можу тепер працювати – бо через той вечер в клубі “Deutsche Künstlerinnen” маю багато роботи. Насамперед мусів я шукати скрипака (бо Stützenberger в війську). Знайшов я в кінці якогось Kubat-a, який однак не особливо грає. Потерпаю о него навіть. Зате удалося мені упросити Данчовского (зі Львова товариш Бережницького з консерваторії львівської і рівнож ученик Клянгля), який буде грати чельовий парт. Грає знаменито – Галуся его чула. З перекладом пісень тяжко, бо ніхто не хоче підіймитися сего – ту народну пісню “О ягілці” справді тяжко переложити. Тому співачка буде співати лиш 3 вже переложені “Ой ходить сон” – “Чи ти мене вірно любиш” і “Ой ходила дівчина беріжком”. Лепкого пісні переложив я з Наталкою, але без риму – і так теперішні модерні поезії звичайно без риму. Хотів я, щоби співала п. Дембіцька і в тій цілі ходив я до директора німецького театру, але він не хотів на се згодитися – казав, що через п. Демб(іцьку) так часто мусять відкликувати представлення, що на се не може згодитися. Мушу, отже, знов шукати когось иньшого. Знов ті пані з клубу хотіли б, щоб я собі все робив – навіть дав друкувати програми – що має коштувати ніби 30 к.! Але я на се абсолютно не згоджуся. Вечерок буде 10 марця – в понеділок. 6-того не міг Данчовский грати. Я троха умучений тим всім, хоч з другої сторони троха тішуся, що заграю собі знов перед людьми.

Цілую руці Найдорожших Родичів, Всіх здоровлю сердечно. Вдячний Василько.

53. Лист, Прага, 05.03.1913.

Найдорожші Родичі!

Давно не писав я, але останними часами справді мало часу, а навіть охоти мав до писаня. Вечорі звичайно заняті концертами, на які мушу ходити. Від тамтої суботи майже що дня – в суботу: Kolberga “Der glaserne Berg”¹ – в неділю симфон(ічний) концерт Чеської фільгармонії – понеділок німецька “Kammermusik”², второк чеська “Comorni hudba”³, середа Casals і Pembauer; четвер німецький симф(онічний) концерт і т.д. В німецькій Kammermusik виконано Schönberga “Pierrot lunaire”⁴ мельдрам. – Публика поділилася на два табори – був скандал небувалий, одні свистали etc., другі дусилися зі сьміху, треті били браво etc. Schönberg є той музичний анархіст, Steuermann учиться у него в Берліні композиції і грав ту фортепяновий парт. Я утішився дуже, що міг з ним говорити. Взявем собі підпис Schönberga, котрому мене Steuermann представив. З моім вечерком в клубі “Deutsche Künstlerinnen” крутять, хочуть, щоби було по обіді і т.д. Маю тільки клопіт з тим – 10 не може бути, отже знов відложили. Я з того всього скажу що не буду грати. – Сам Новак каже, що то тільки забере час на науку. Чоловік, як що робить, так люде хотіли б використати. Я мушу без того тільки часу на се офірувати, а і купити все треба щось до їдженя, бо годі від людий вимагати, щоб ходили до мене на проби тільки так. Без того буду мусів Данчовському і Kubat-ovi якісь презенти купити, може знов ланцушки герданові, але о тім ще напишу і пришлю гроші. Співачці

¹ “Скляна гора” Кольберга.

² Камерна музика (нім.).

³ Камерна музика (чеськ.).

⁴ “Місячний П'єро” – вокальний цикл А. Шенберга, один з маніфестів музичного експресіонізму.

дам з пару цвітів. Мав я тепер “сос” з перепроваджуваням, троха зденервоуємся. Моя пані, у якої мешкаю, була довший час хора (більше уроєня), а що послугачка є доходяча – цілий час дзвонила якимсь дзвінком, щоб я їй се зробив, се подав – пішов по послугачку і т.д. Я однак і без того тільки робити мав і раз їй скажемо, що я не маю тільки часу і мушу учитися, і щоминути (справді так було) не можу відриватися від роботи. Она тим образилася і за пару день сказала, що вимагляє мені помешканя, бо я був взглядом неї грубянський, і наплела тільки річий, о яких мені і не снилось. Мені се вже допекло, і я сказав, що добре, але най верне мені 30 зр., які я через вакації платив. Взагалі поставивемся остро, і она якось змякла і просила, щоб я перенісся до єї покою, бо она хора і мусить мати кухню – (дотепер варила в покою на печі). Я на се пристав, бо через те, що она варила в покою, я мав впрост невиносимий воздух в своїм покою. З нового покою десь я вдоволений, бо є великий, вправді стратив я кухню, але не було иншого виходу. Все ж хоч річи переносилося з покою до покою, забрало се все з упорядкованям 2 дни. Фортепян мусіли люди перенести. Двері між одним а другим покоєм казала та пані випхати сінником – щоби не чула так гри на фортепяні. Меблі дістав я ті, які мав з винятком шаф – які однак Наталка вимила “Lisoform-om”, бо я боюсь, щоб якісь бакцилі не начіпались на мої річи. І так мушу тепер вітрити часто, щоби був сьвіжий воздух – бо пані майже не вітрила.

50 к. отримав я і дякую щиро за се. Я думав, що не возьму вже сего місяця нічо з дому, але як писав, та учениця – найновійша – яка умовилася зовсім точно щодо днів, годин і платні (5 к. за годину) до тепер не прийшла і, мабуть, не прийде. Новак казав, що йому се також лучаєся. Я вибираюся до Львова за яких три тиждні – бо мушу бути 31 марця у Львові. Єсли б на сей час припадав який концерт Падеревского, може, хто купить мені білет. Я его ще не чув. Курс Dalcrose-а продовжено ще і на марець. Учителька панна Lauter просила знов, щоб я колись з нею заграв Ingnicta Новака. Она хоче при спосібности запродукувати се Dalcrose-ови. Тепер їздила з ним на виступи до Петербурга. З початком липня будуть в Hellaу в школі Dalcrose продукції, і п. Lauter хоче, щоб декотрі з нас, і я також, брали участь в них. Я рад би поїхати до Hellaу подивитися – але щоби продукуватися – то ще ні, бо я і так нічого не вправляю – хиба се що в годині. Она мені і так не дає спокою. Каже, що я абсолютно мушу на рік поїхати до Dalcrose: “Entweder finden Sie etwas an ihm oder er an Ihnen”¹. Я сказав відразу, що все те гарно але гроші перша річ... а о се не так легко.

Я хвалити Бога здоров і держуся. Рад би я тільки вже позбутися того вечерку. Цілую руці Найдорожших Родичів Всіх здоровлю щиро. Вдячний Василько.

54. Лист, Прага, 20.03.1913.

Найдорожші Родичі!

Картку Татунця отримав я. Їзди я не відкладаю на остатний день і хочу виїхати найпізнійше 29-го, так що 30-го буду у Львові – (Карта є ще 31-го важна). Гроші мені, мабуть, встануть ті що маю, але на всякий случай прошу мені прислати з пару римських, щоб не забракло. На 20 цвітня прошений я о участь в концерті абонементовім школи Dalcrose в Hellaу (передмістя Дрезна). На тім концерті сьпіває одна сьпівачка з Берліна, і власне другу силу шукають. Я рад би там

¹ Або Ви знайдете щось в ньому, або він у Вас (нім.).

заграти тріо. Але се, здається, річ не можлива, бо Данчовський їде, а скрипака доперва шукати – і то мусить бути дуже добрий, бо то суть справді великі і поважні концерти. Я міг би сольо грати, але своїми прелюдиями і серенадою не знаю чи бим собі зробив рекляму яко Композитор, а до того мусівбим грати якусь більшу річ як Franka. А що я, яко піаніст, прецінь ще не можу зробити такого вражінія як композитор, отже думаю, що лучше буде в разі если б трія не можна було виконати – відмовити.

Камізельки для Дануся я привезу – бо висилати вже не оплатиться. До Діла вишле критики Наталка – щоб не виглядало, що я їм натручуюся. Зверне їм увагу, що я мав таке поведження і що думає, що їх се повинно цікавити – если Русин мав такий успіх. Цікавий я, що они з тим зроблять, бо як я у Львові то Тріо грав – навіть не згадали, що се моя композиция.

У нас змінна погода. Нині вже гарнійше. Часто вітри. Я здоров і навіть не дуже чую утомлення, але тепер знов багато праці нагромадилося.

Цілую руці Найдорожших Родичів і Всіх. Вдячний Василько.

55. Листівка, Шарка, 01.06.1913.

Найдорожші Родичі!

Нині поїхав я з Наталкою до Шарки на “Продану наречену”¹. – Погода чудесна – воздух сьвіжий. Она незвичайно мальовничо виглядає, тільки орхестру мало чути.

56. Лист, Chemnitz, 01.07.1913.

Найдорожші Родичі!

Вчера о 1 год. поїхав я з Наталкою до Chemnitz, де нас паньство Locbell-і дуже сердечно прийняли і не пустили нас вечером з поворотом, так що осталисьмо ту ще через ніч. Доктор Locbell показував мені ціле урядження в санаторії – найріжнійші приряди і машини, дуже гарно уряджено Sondersaal² з гімнастичними прирядями. Я їздив на кони, який пускався за допомогою електрики. По вечері пішлисьмо до коцерової салі, де вже др. Locbell запросив багато гостей, які перебувають в санаторії. З початку сьпівали пані Locbell пару пісень – Наталка акомпанювала, опісля грав я і Наталка також. Я троха умучився і не міг цілу ніч спати. – Мабудь, за багато вражінь на раз. Нині відїду назад через Дрезно до Праги. По повороті буду мав більше часу і може напишу до Руслана фейлетон о тих продукциях Dalcrose-a і дещо о его методі. Вправді Русини може не цікавляться тим, але чи скорше чи пізнійше, і Русини будуть займатися тим, що їм тепер видаєся люксуcom. Висилку Руслана прошу ще не застановляти, аж я напишу. Я здоров -

Цілую руці Найдорожших Родичів і Всіх здоровлю сердечно. Вдячний Василько.

Погода ту і в Дрезні погана, що хвиля дощ і холодно.

57. Лист, Chemnitz, без дати (вівторок ½ 12 рано).

Найдорожші Родичі!

Я заїхав вже і здоров до Chemnitz. Зараз пішов спати. Нині по купелі був у Locbell-a, обговорив справу, і він годиться на се, щоби Галюся ще ту осталася до

¹ Комічна опера Б.Сметани.

² Особливий зал (нім.).

повного скріплення нервів, а після впрост до дому вернула і перш побачила діточки. Опісля бачився я з Галюсею – Галюся дуже утішилася мною, але видно було і певного рода потрясення – зараз питалася, що з Мамою, але опісля успокоїлася (Locbell казав сказати, що з Мамою ще не є добре і ще гарячкує). Я успокоїв її, що Наталка всего пильнує і т.д. Я їй оповів про все і про бабців, вона сей час як стріла, побігла до мене за фотографією і дуже довго дивилася і знов ховала і знов дивилася. Всім показувала, але жалувалася переді мною, що она ще не вдома і що її за довго ту тримають, бо їй вже нічо не допоможе, що она вже не може бути здорова. – Але як пішла до Sonder-Saal – та як побачила панни Gnerich і ту учительку, якось веселійша. – Нарікала, що ще спати не може і що через неї такі клопоти, що она не повинна була допустити до того – менше більше як з початку, таке говорення. Може, се однак під першим впливом, що мене побачила. В очах у неї видко якесь занепокоєння – але она дійсно заспокоюєся виясненнями, які їй даєся. Може, пізнійше настрої поправиться. Тепер є Галюся в Sonder-Saal, питалася, що швагер робить, що виглядає веселий на фотографії. Я їй говорив, що поза бюрою бавиться багато з хлопцями, які вже до забави добре надаються, потім ходить з Данусьом і Ромцьом на прохід. – Питалася за мамку, чи ще є; я якось не полапався і сказав, що є, але вже відходить, бо діточки вже можна кормити молочком, овочами перетираними і т.д. Она сказала – я би так хотіла, щоби мамки не було, як я приїду. Питалася, чи і Міля є. – Я так думаю, що ліпше було б, якби обі пішли, бо Галюся готова собі старі клопоти з ними нагадати. Блюзку дав я їй, але казала, що при рукавах нема нічого нового – і ще она не має вже в що убиратися, що ходить як дід. Я думаю, отже, може, я ту кого спитаюся; може, їй яку блюзку ще купити. Жалувалася також, що то найгірше було, що їй не позвляли писати до дому і ніхто до неї не писав. Я їй толкував, що і Наталка, як була ту, то не могла писати, що то все так в санаторіях з їх взгляду на те, щоби всі думки звернути на курацію. Але вона якось все при тім обставала: ліпше, якби був до неї хто писав. Я їй отже казав, що тепер будуть писати до неї, і она щоби коротенько писала. Може, і швагерик що напише, але я ще спитаюся доктора, хто і як має писати. Галюся так завше загально много ліпше тримаєся і веселійша. Можливо, що я її бачив тепер в злім настрої. Свої дальші спостереження опишу сейчас як буду міг.

Вчера падав дощ, ту нині гарно. Я держуся добре і думаю, що свою задачу сповню як найліпше – але собі виобразити, як се мені тяжко приходить. Але Бог якось додає мені сили, і я певний, що все піде добре. Прошу отже мати надію. Кінчу, бо боюсь щоб Галюся не вийшла і не питала, що пишу і т.д.

Цілую Всіх сердечно. Вдячний Василько.

Прошу тепер всі листи етс. які дотичать сего випадку, або попалити або добре сховати.

58. Листівка, Прага, 13.10.1913.

Найдорожші Родичі!

Ще перед вчера мав я написати лист, але мусів я ходити до Hlaholu на пораду з диригентом Kříčkow в справі концерту і тепер мушу перекладати, що забирає досить часу, до театру ходив я на Nibelungenring¹ – вчера був я на засіданню Musikpädagogischen Verband-a², до якого я вписався яко член – і ціле перед полудне пішло – по

¹ “Перстень Нібелунгів” – оперна тетралогія Р.Вагнера.

² Музично-педагогічний союз (нім.).

обіді концерт в фільгармонії. Як лиш буду міг, напишу лист і все обширно опишу. У нас зимно, я нині перший раз палив. Я здоров. Др. В.Левицький з Буська написав баламутство о Вагнері, яке хочу спростувати.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

59. Лист, Прага, 17.10.1913.

Найдорожший Татунцю!

Аж нині можу написати обіцяний ще перед тижнем лист. Або на концерт чи оперу, або до Шаһол мусів я ходити і тим то вечір не міг я ніколи забратися до писаня – а і нині вже минуло 10 год., але вже не хочу відкладати писаня.

Тамтої неділі був я на зібраню Музичного товариства педагогічного – записався яко член – може коли дістану яку годину звідтам. Має се деякі добрі сторони – що пр(иміром) в разі смерти від випадку виплачують 2000 к. – в разі каліцтва 8000 к. – в часі переходового каліцтва 3 к. денно. Також і ученики мої мусять зобовязатися, що як перестають учитися, мусять місяць перед тим виповісти, і т.д. Плачу 1 к. місячно. Лиш тепер заплатив я понад 6 к., бо мусів я вписове і вкладку за 3 місяці згори заплатити – окрім того, якісь друки купив я собі. Щодо моїх фінансів, то думаю, що мені вистачить на сей місяць, а якби забракло, то ужию грошей, які призначив на другий місяць (бо одна учениця платить мені що 4-ту годину, отже що 2 тижні 10 зр., які я відкладаю на другий місяць). Если се однак Татунцеви можливе, то прошу мені на першого прислати з 40 зр. – бо сего місяця буду мати багато видатків. – За лекції одержу 60 зр. (одна з давних учениць буде аж пізнійше ходити до мене, бо мати єї хора, і мусить варити – отже тільки єї сестра ходить тепер). Одній знов умер брат і рівно ж пізнійше зачне з наукою.

Тих 60 зр. остаточно вистарчило б мені, якби не те, що за мешканя мушу тепер на 1-го заплатити за цілий квартал. Також зачнеся курс Dalcrose-a – а мушу отже заплатити 10 зр. – і за пренумерацию “Hudebni Revu” 5 зр. Если отже се можливо, прошу о 40 зр. Потім буду мав з мешканям 3 місяці спокій і кожного місяця буду собі відкладав на слідующий квартал – я чуюся здоров – з мешканя вдоволений, хоч здаєся, буде досить зимне, але тих пару остатних днів було дуже холодно, я ще не прибив термометра, але був з певністю мороз. Я дістану доперва якийсь сінничок, яким буду закладати двері від стриху, а також на двері від балькону прийде лямбрекін. Я нині вліпив собі в двері такі валки з ватою, щоб не дуло, так буде і теплійше в покою. – Мені остаточно 13 градусів Реомюра вистарчає. 14 градусів майже загато. Я працюю тепер все ще над “Укр(аїнським) весілям” – першу часть маю готову, тепер роблю другу, а ще остатна прийде. Окрім того, пишу менші хори (значиться, опрацьовую). – Мушу ще дати переписати Рапсодию і післати на конкурс Руского Тов(ариства) муз(ичного). Також з яку 10-тку буде коштувати – бо то є що переписувати. Цікавий я тільки, чи що дістану. Часу маю як все мало – а ту ще мене просять, щоби до чеських або німецьких часописий написати дещо про Dalcrose-a. Те, що я в Руслані писав, не можу писати, бо те все майже відоме, а і я там не все своє дав – бо я покористувався ріжними иньшими жерелами. Vesely просив, щоб я написав до чеських газет пр(иміром), до Час-у, бо, як каже, німецька публіка вже більше поінформована, а і я радше напишу до чеських, хоч мені легче по німецьки писати – щоби не говорили, що я тільки з Німцями тримаю. За якийсь час напишу і до “Prager Tageblatt”-у в троха змінений формі. Часу мені тільки брак – бо я і так не пишу легко, а і таку річ не мож на коліні написати. Ще хотів я коротенько

спростованя до Руслана подати о тім артикулі о Вагнері, бо Др.Левицький дещо хибно написав.

Прошу також о те музичні реферати чи фейлетони, які би в Руслані малися друкувати, дати мені перед тим до переглянення.

Я тішуся, що Дануся посунули до X ранга – може, тепер піде вже до ліпшого. Не знаю, кільки буде він тепер мати місячної пенсії? Повинен би тепер подумати о аванз в суспільним становищи, щоби лиш справді яка інтелігентна та богата людина трафилася – бо Данусьо не був би щасливим, якби его “hintere Hosentasche”¹ не була в порядку. Шукайте, а знайдете...

Вчера писав мені Ромцьо, що з его перенесеням нічого не чувати.

Непокоїть мене однак слабість Галюсі. Она звичайно, як швагерик виїде, попадає в такий стан нервовий. Нині дістав я картку Татунця, що вже їй, хвалити Бога, поліпшилося. Як Мамунці здоровля, чи не умучена. Чи гіпнотизована Леся помогло що Татунцеві. Бабця певно здорова. Як Лесьо буде писати, най напише що о бабцях, як ховаються. Також о Міці не маю вже давно ніякої відомости, а писати осібно до Бачинських не маю часу. Вже певно рахує до 100.

Татунцьо писав в остатнім листі чи картці, що вишлеться мені фрак та смокінг. Фрак я маю ту – щоби не вислалося чийого иньшого. Може думалося англєз, бо сей лишив я – але его потребує Лесьо до ригорозум.

Наталка дякує за память і цілує руці та просить всіх поздоровити. Їй велося зовсім добре, та остатними днями кухарка приносила вісти, що батько вдома знова “в невміняємим” стані, і се знов єї дуже зденервовало – я вже перед сим просив, щоби о таких річах не говорили перед нею, але вони так якось не уважають.

Мушу кінчити, бо вже ½ 12 год. минуло – але вжем хотів той лист раз написати – і так відкладав я писаня більш як тиждень.

О мене прошу бути спокійним. – Я фізично здоров зовсім, а решпу лишаю опіці Божій. Цілую руці Найдорожших Родичів – Всіх цілую сердечно. Вдячний Василько.

60. Лист, Прага, без дати (ймовірно, початок 1914 р. за датою народження Горбачевського).

Найдорожший Татунцьо!

Тими днями троха собі відпочив я – хоч працюю також богато, але не так, як перед тим. Опісля прийде знов більше праці. Вже щоб раз відбувся сей вечер. Я пішлю незадовго оголошеня до Руслана з програмою. До Діла подасть Рихло. Мушу сими днями також вибратися до Горбачевських – бо він скінчив 60 літ, і всі Русини ходили ему гратулювати, а я доперва тепер о тім довідався.

Спав мені рівнож оден камінь з серця, а іменно одна учениця моя, яка тепер здавала іспит рядовий з музики і о котру я дуже потерпав, бо була дуже нервова, хоч приготована – але без талану – лиш пильностию надробила – перейшла однак лучше, чим я сподівався – бо з фортепяну дістала добру ноту – з ученя дуже добре, з гармонії поправила собі з достаточно (при першім разі) на добре, а з історії і педагогіки відлично. Нині знов проба “Hlahol”-ю. Остаточного разу співано вже разом моє “Укра(аїнске) Весіля”, але ще без супроводу фортепянового. Звучить дуже добре. Я вже справді тим всім дуже утомився, бо крім того всего ще мусів

¹ Букв. “задня кишня”, тобто фінансове забезпечення.

сам переписувати партитури для себе і дірігента, бо мій переписовач випровадився і не відшукав я ще єго. Я дуже неспокійний о Наталку, бо не знаю, з якої причини вже два тиждні не маю ані слова, а все писала 1 раз в тиждні. Чи лист пропав – чи забула надати, чи може хора? Єсли она і слаба, то се не непокоїть мене в тій мірі, як непевність. Ту було 6 випадків віспи. – На університеті замкнено на медичнім факультеті виклади, і Горбачевський, мабуть, виїде на 14 день на ферії. Рихло казав, що нащипив би мене, але я тепер мушу грати і на пробах і се б не було можливим, по щіпленю бодай пару день не годен грати, бо рука пухне. А на нозі щіпити тяжко, як казав Рихло. Обавлятися нема однак чога, бо поширення віспи є виключене – бо всіх хорих відділено осібно.

Я здоров.

Цілую руці Найдорожшого Татунця і Всіх цілую сердечно. Вдячний Василько.
Що бабці?

61. Листівка, Прага, без дати.

Найдорожший Татунцю!

Український вечер відложено на 10 червня. Я волів би, щоб був 6-го, бо я і так через те багато часу трачу – але що ж робити – сьпіваки неправильно ходять, бо то вже пізня пора на концерти, а і так “Hlahol” сего року насьпівався, як ще ніколи. Вчера сьпівали моє “Весіля” вже з 4-ручним акомпаняментом – вже добре іде. Пану Кфічку дуже подобався – мимо того, що є ще там пару незручних місць (се моя перша річ на хор). Особливо подобаєся єму захованя народного характеру. Я мушу ще переробляти акомпаняменти Людкевича, бо на фортепяново писані і псують вражіня пісень, котрі якраз дуже гарно згармонізовані. Щодо Рапсодії, то писав Сясьо, що дуже шкода, що театральна орхестра виїздить до Кракова – отже, я не маю надії, що з військовою що вдало зробитися. Я здоров.

Цілую руці Всіх. Василько.

Я Кирилові вислав ноти.

62. Листівка, Прага (без дати).

Найдорожші Родичі!

Помешканя я ще не найшов, позяк в тім гарнім не можу мешкати, бо сусіди не хочуть о граню чути. І з тим великий клопіт, бо я звидів вчера дуже багато мешкань, і як яке добре, то з фортепяном трудности. Нині, думаю, вже знайду собі яке в однім маєся лише пані спитати властителя, чи можу грати. Фортепян винаймив я у Ур-банка. Урб(анек) питався, чи я що komponую і просив, щоб я єму що заграв. Я грав *Preludium pastorale* – і Урб(анек) казав, що волить учеників Новака, як єго самого. Хотів також, щоби я скомпонував 15 чеській славній сьпівачці Emmi Drotinová-ій – котра виступала в Америці і в Берліні в опері – але я не міг сего прийняти, бо раз нема часу і з моїми очима не до того. Був я також у Новака. – Казав, щоби здавати з чесько-німецьким язиком. Як знайду мешканя, напишу зараз.

Цілую руці. Вдячний Василь.

63. Лист, Прага, 16.01.1914.

Найдорожший Татунцю!

Передовсім дякую Найдорожшому Татунцеві і Всім за жиченя на іменіни. Я і так старався забути за все – бо тепер кожда взнесла хвиля мимоволі дає відчувати

брак Материнського серця, до якого ми всі так привикли – і тому я старався сей день перебути – як будний день – мав я 4 години – троха читав – вечер пішов до Podskalsкої фільгармонії. По фільгармонії пішов я до реставрації, бо мусів обговорити з Кїїск-ою, диригентом “Hlahol”-а, програму концерту руського, який має в марцю відбутися.

Програма менше-більше буде така:

1. 4 мішані хори Лисенка.
2. 1 мій – 2 Людкевича.
3. Гагілки.
4. Пісні сольові мої.
5. Людкевича: Морозенко.
6. Моє “Весіля укр(аїнське)” 1 часть.

Межи то може ще вложиться з 2 хори руські управлені чехом Кубою, а і Лисенка різдвянну псалму, може, вдасться всунути. Програма буде без орхестри лиш з фортепяном – бо нема до марця тільки часу, а “Hlahol” має ще масу иньших концертів, між иньшим ще Новака “Бурю” 2 рази і: “Svatebni košile” і т.д. Кїїска казав однак, що на другий рік дасть моє “Українське весіля” в цілості (3 части) з орхестрою. Я тим дуже тішуся, бо такого виконання я у Львові не так скоро дочекавбимся. Тепер мушу однак шукати перекладчика, який би мені пісні переложив на чеське і якусь порядну співачку. Если б яка Русинка могла по-руськи співати, було б добре – але о те буде тяжко, бо ту нема жодної, а о тім нема мови, щоби кого спроваджувати, бо то кошти великі. Мушу отже якусь Чешку вишукати. Просив би я Татунця також о присланя мені – Лисенка: “Характеристика укр(аїнських) нар(одних) дум” і Куліша “Записки о Южной Руси”. Взагалі всі ці книжки, які мені Татунцьо під час ферий був дав до читаня. Я буду мусів написати до “Hudebni Revu” статю о нар(одній) руській пісні – а мабуть, і перед концертом буду мати короткий відчит. Як буду мав більше вільного часу – випишу з Псалми Лисенка ті трудні до переложеня слова. Richard Vesely є слабый тепер, і я не бачився з ним в Подск(альській) фільгармонії – і не міг про справу з Льобковіцем говорити – але при найблизшій спосібности поговорю з ним. Прошу отже до тої пори втриматися з листом. Dalcrose – іде в січни до Відня і поступить, здасться, до Праги; не знаю однак, чи буду мав нагоду з ним говорити. Вчера був я у Єдлічків. У них також не ведся. – Недавно умер брат п. Єдлічкової – тепер знов якась сестра умираюча. Завтра хочу піти до пані Курцевої. З Єльонки концертом якось нічого не чути. Здасться, не буде грати. Концертів ту досить, і я, если є лиш цікавий, іду, щоб звернути на що іншого думки. Виставляють ту в обох театрах “Parsifal”-а – мушу рівно ж піти. У Львові лишив я десь на фортепяні 3 числа Руслана (чи 4) з моєю статею про Dalcrose-а. Хотів я єї дати Людкевичови, який о се просив, і забув. Може Лесьо, если знайде ті числа, буде так добрий дати се Людкевичови до Інституту. Гроші одержав я і щиро дякую за се – але Татунцьо не потрібно тільки висилав. Я по заплаченю мешканя 1 лютого буду мав тільки грошей з леций, що се мені цілковито вистарчить, а навіть буду міг відкладати. Если Татунцьо буде висилати мені книжки, прошу мені вислати і який календар, щоби міг легше орентуватися. Я, хвалити Бога, здоров. У нас зима порядна по – 10 градусів Реомюра. Як буду міг, буду ходити на совганку. Дякую ще раз Всім за жиченя.

Цілую руці Найдорожшого Татунця і Всіх здоровлю щиро. Вдячний Василько.

Чи Галюся писала що до дому на Новий рік?

Другий лист прошу дати Наталці.

64. Лист, Прага, 24.04.1914.

Найдорожший Татунцю!

Думав я, що буду міг вчера написати лист, але мусів я іти на премієру в опері дірігента Reissler-a ("Gefängnisse"¹) і не стало часу. Дякую отже тепер переді всім за жиченя і благословеніє Найдорожшого Татунця і всім дякую за память і за торти, особливо Міці за єї булочку, яку тепер все їм до снідання. Чи Галюся не в злім настрою, бо чогось навіть не підписалася. За Лисенкові річи дякую. На жаль, се так слабі річи, що годі щось відтам вибрати, до того ще не українські. Я ще буду шукав, а як ні, то напишу на якусь тему укр(аїнські) варіяції – бо вуйцьо писав мені знов, що тишило б его, если би се був і мій власний твір, присвячений на отвореня консерваторії, бо вуйцьо писав, що рад би, щоби мій твір був виконаний, если на разі з Рапсодією так не повелося. Вуйцьо взагалі лишив мені в компонованю свобідну руку. Але з листу вуйця бачу, що вуйцьо моїх уваг не зрозумів – взглядно не може зрозуміти – але мені се все одно. Я лиш не знаю, если би той твір присвятив на посьвяченя Дому Лисенка, то не випадає брати за се гроший, а я якраз для гроший се би робив, бо і так часу не маю. Я до вуйця о тім всім мушу ще написати. Сясьо писав мені, щоби я так дуже тим собі не сушив голови – бо ціле аранжованя концерту Шухевичом скіньчиться фіяском, як на се дотепер заноситься. Сясьо пише, що на разі не мішався ще до сего. Прошу сего очевидно нікому не говорити – бо вуйцьо доперва би на Сяся всів. Сясьо знов звернувся до мене з просьбою, щоби ему прислати мої фортепянові річи і з трія бодай Коломийку, та если можливо то аранжованя моєї Рапсодії на 2 фортепяна – бо хоче на другий рік урядити в консерваторії попис з самих руських річий та рад би взагалі, щоби мої фортепянові річи гралися. Мушу я піти колись до Nebušk-и спитатися, що робить Simrook з моїми прелюдиями.

У нас погода чудесна вже довший час. В сурдугі за горячо. Сплю вже часом при відчинених дверях. У мене раптом тепер ще більша самота, чим перше – бо раз години Dalcrose-a вже кінчатся – ще лиш 2. Подскальська фільгармонія вже замкнена – і Новак і всі ті зачали грати в круглі, а я з причини жалоби відмовив брати участь – хоч мене конче тягнули. Тепер майже з ніким не сходжуся. Панна Lauter знов по довшій павзі зачала учитися гри на фортепяні. Ми говорили знов про Dalcrose-го, і она знов намагала, щоб я там ішов і що она є зовсім певна, що я там дістану вільне місце, взглядно учивбим в заміну фортепяну – тільки она мусить знати, чи я напевно би пішов там і т.д. Але знов ще не ясно, говорила, чи се на другий рік чи як – отже я єї сказав, що колись при вільній хвилі хотів би я з нею сю справу докладно обговорити.

Я сам дуже рад би там піти – бо знаю, якби се мому здоровлю помогло – бо се є ліпше, як яка санаторія і хто знає, до чого б се мені не придалося – тим більше, що иньші мусять за се грубі гроші платити, але з другої сторони, як собі представлю, що буду мусів знов цілий рік ще більше між чужих людей іти – і далеко від Наталки, на яку я так звик і яка все мені якось відваги додавала – так сам не знаю, що думати.

Галюся може мені ще о бабцях напише – мені тепер ще більше самітно – та тільки що прочитаю пару слів з дому або від Наталки, яка і так дуже рідко і побіжно пише.

---

¹ В'язниці (нім.)

Хвалити Бога, тримаюся якось добре.
Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.
Завтра напишу до Наталки.

65. Лист, Прага, 13.05.1914.

Найдорожший Татунцьо!

Давно вже не писав я – а то маю тепер тільки такої дурної роботи, що і годі найти час – мимо того що рад би і я написати багато. І хоч не раз хвиля знайшлабся, то я трохи утомлений тим всім – але хвалити Бога, чуюся зовсім здоров.

Поправка в голосах “Україньс(кого) весіля” (400 голосів) забирає мені масу часу, 600 тактів мусів я викроїти і наліпити – опісля написати – витирати і т.д. – через те я і не годен би поїхати до Бродів, бо і так мусів би вправляти, а я хочу вже ту припильнувати – і так ще маю досить до переписування. І Новак відраджував – казав, що такою дорогою умучуся лиш, а остаточно з сего нічого не буду мати. Я рад би був при тій нагоді побачитися з Всіма, але що ж – годі.

Хори Лисенка дуже добре звучать, як казав Кіска, що не знає більш примітивного оброблення, але при тім хвалив, що Лисенко думав про хор. Фортепяновий супровід є у него майже пишний. Людкевич звучить рівно ж дуже добре, але фортепяновий супровід не все добре написаний. Як і у Лисенка, у Людкевича змінив би на ліпше, але не знаю, чи буду мав час. Не знаю за те, чи мої хори будуть так звучати, як Людкевича, бо я ніколи нічого на хор не писав і не мав з тим до діла, а до тепер пробуючи те “Весіля” лише в поєдинчих голосах. Але як до тепер казав Кіска, здаєся, що буде добре звучати. У мене є знов фортепяновий супровід більше опрацьований і самостійний. Я вже зачав також працювати над Вариациями для руської консерваторії – але на власну тему – бо як я писав, Лисенка річі все слабе – я показував Новакови єго фортепянови річі, і Новак сказав, що свому ученикові заборонив би такі річі писати!! Сумна річ, але годі. Се і Людкевич узнав – і Лисенка заслуги властиво ограничаються до більше етнографічного значіння. Малі популярни річі для хору – ті мають вартість, але якоїсь солідної праці в композиції у него нема. Русини за таку думку мене б повісили – а може ще і повісять коли. У нас була сльота, але тепер гарно і погода, хоч холодно. Jan Novak за переклад пісень не хоче нічого взяти – хоч се мені зовсім чужий чоловік – просить, щоби прийняти се яко доказ симпатії Руському народови, і просить, щоби міг колись засьпівати на концерті чеського квартета сьпіваків – якого він є членом. Я буду мусів єму якийсь презент зробити. Завтра вишлю гроші, щоб Наталка вишукала який гуцульський таріль або що.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

66. Лист, Прага, 1914 – УІ?

Найдорожший Татунцьо!

Посилаю для Руслана критики Samostatnost-u, Narodni Politik-u і Nar(odni) List-iv, що буде в чес(ькому) Čas-i і “Hudebni Revui” мабудь, але пізнійше.

Прошу подати, що концерт сей відбувся головно моїми заходами, бо я справді досить напрацювався. Вступну статю, де я зазначив, що нас є 35 мільонів (бо ту мало хто про те знає) і згадавши про гноблення нас Російским правительством – указ з 1876 р. і т.д. – писав я. Зазначити прошу, що концерт відбувся при численній участі суспільности чеської в великій салі Сметани в репрезентацийній палаті. Є

се найбільша саля концертова в Празі. Прошу рівнож зазначити, що вечер сей був прийнятий з незвичайною симпатією і запалом.

Я хочу післати і до Ради, і до Діла пішле хтось з тутешних академиків.

В п'ятницю пішов я ще на пробу Hlaholu, щоби подякувати сьпівакам за їх так знамените виконання – і при вході на салю зроблено мені незвичайну овацію грімкими оплесками. Критика рівнож дуже добре пише. Лиш в Samostatnost-u я вичеркнув деякі уступи, як те, що укр(аїнська) пісня має досить убогу мельодику. – Се якраз єї найгарнійша сторона, бо такої мельодики не має жадна пісня – і се так само потвердив Кїїска. Також робить мені там закиди, що в любовних піснях індиферетний супровід форт(епяновий) не є в пропорції до розцвилі мельодики. Що критик те написав – не винні ті супроводи, лиш те, що як я писав, сьпівачки я зовсім не чув, бо стояла за далеко від мене, і я мусів тихо акомпанювати, щоб її міг троха чути – а й фортепян був зовсім без звуку, малий, і те спричинило такий погляд у сего критика. Якраз всім подобалися незвичайно ті любовні пісні. Я ті критики переложив, але прошу їх поправити і дати переписати. Я тепер випочиваю. Єсьм здоров.

Цілую руці. Вдячний Василько. Всіх здоровлю щиро.

Коли Лесьо іде до військової служби? Рихло казав, що чим борше там піде, тим скорше буде аванзувати. Забув я ще написати, що і Голова Hlaholu п. Adamek – незвичайно тепло дякував мені і просив і надалше о поміч.

67. Лист, Прага, 1914 ?

Найдорожший Татунцьо!

Метрики у себе не маю ані в університеті, лиш мені здається, що єї вислалося до міністерства з поданям о стипендію. Щодо сего концерту, то я приїхав би, бо в Slavii граю 23 лютого, але було би се лучше, якби концерт Шевченка був в 2-й половині марця – і то я би міг приїхати лиш на концерт і зараз відїхати, щоби не стратити часу. Було б все добре, якби концерт був десь з початком тиждня, так що я б не стратив у Новака годину (маю все в суботу).

Щодо програми, то я сам не знаю, що грати. Прошу мені написати, де то буде (чи в Н(ародному) Домі чи в фільгармонії). З Francom нема що вириватися перед нашу публичність, бо его не зрозуміє. Можна би Лисенка Nocturn-u, а Novaka Ingnicto, котрого я ще у Львові між Русинами не грав, і з 2 або 3 свої прелюдия – я б мусів в тім взгляді порозумітися з п. Курцом, чи взагалі ті річи не за мало на такий концерт.

Палець ще не перестав цілком боліти, але вже о много ліпше.

У нас теплий дощ як з цебра, як в липни. Нині погода, але тепло. Я здоров.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

Галюся як буде мала час, най напише мені докладно о тім концерті, що і як має бути. В неділю був я на відчиті Sven Hedin-a о Тибеті, були також панни Горбач(евські).

68. Лист, Прага, можливо, травень 1914.

Найдорожші Родичі!

Відсилаю лист Леся. Вчера писав він мені, що єму дуже нудиться, що часом з нудів мало не зварює. Шкода, що не взяв з собою скрипки – або що до науки, а як в разі чого єму не дуже конечна в війску – бо і так по вправах та маршах утомлений,

то не годен забратися до науки, може б що читав – може б єму вислати які книжки до читання. Писав мені також, що єму було дуже тяжко писати о гроші до дому, але каже, волю бути довжним ті гроші Родичам, як якому товариству. Писав, що на вікт видає денно майже 90 кр., що се дуже дорого. Я думаю, що ні – видаю пересічно 1 зр., часом більше. Власне написав я лист до п. Цеглинського.

В неділю рано був я на концерті в Народнім Театрі. Новак дав мені свій білет за 5 к. Вчора був я знов в театрі на Rosenkavalier-i Straussa. Музика гарна в 2 актах, в 3-ім вже заводиться чоловік. Лібретто досить “масне”. Представляє життя з перших часів панованя Марії Тереси.

Шкода, що в Бреслау¹ нема театру – все би міг Лесьо раз за якийсь час розірватися. Нині іду до деканату по абсолюторію. На ювілейні концерти пражської консерваторії білети вже давно розтоплені, так що я не знаю, чи дістануся там. Попрошу Новака, щоби мене вкрутив. У нас гарна погода і тепло. Бози вже цвितуть. Маю тепер досить роботи – бо мушу ще вправляти на концерт. Я здоров.

Цілую руці і Всіх сердечно. Вдячний Василько.

Алфавітний покажчик імен та інституцій

Родина Барвінських:

Олександр Барвінський (Татунцьо) (1847–1926) – відомий західноукраїнський політик, громадський діяч, вчений. Як політик належав до правих демократів, ґрунтувався на релігійних цінностях суспільства, разом з Анатолем Вахнянином провадив т. зв. політичну лінію “Нової ери”, яка сповідувала толерантну співпрацю з усіма національними громадами Галичини, насамперед з поляками. Через це його суворо критикували як “москвофільські”, так і націоналістичні кола. 1891–1907 – посол до Віденського парламенту, 1891–1896 – Голова педагогічного товариства у Львові, 1894–1904 – посол до Галицького сейму, з 1910 – придворний радник, 1893–1897 – голова Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, 1918 – Міністр освіти і релігій уряду ЗУНР. Був редактором і співробітником багатьох галицьких часописів, заснував і редагував часопис “Руслан”. Його найважливіші здобутки – видання українською мовою підручників, дослідження з української історії.

Євгенія Барвінська, уроджена Люболич (Мамунця) (1859–1914) – дружина Олександра Барвінського з 1879 р., мати шести його дітей. Була піаністкою-аматоркою, вчилась у приватній школі Кароля Мікулі у Львові, брала активну участь у діяльності українських хорів, зокрема “Тернопільського Бояну”, акомпанувала його виступам. Першою помітила талант Соломії Крушельницької в концертах “Тернопільського Бояну” і заохотила її до подальших студій.

Богдан Барвінський (Данусьо) (1880–1958) – син Олександра і Євгенії Барвінських, знаний український історик. Навчався у Ягеллонському університеті в Кракові, потім був учнем Михайла Грушевського, завершив “Хроніку роду Барвінських”, яку представники цього роду писали майже сто років.

Роман Барвінський (Ромцьо) (1881–1947) – син Олександра і Євгенії Барвінських, інженер, закінчив Львівський політехнічний інститут, працював голов-

¹ Бреслау – Вроцлав.

ним інженером Львівської залізниці. Водночас був здібним художником-аматором, проте мусив відмовитись від свого захоплення заради утримання родини.

Василь Барвінський (1888–1963) – композитор, педагог, піаніст, музично-громадський діяч. Одна з яскравих постатей в мартирологу української культури. Мало хто з національних митців здобув такий світовий розголос, його ноти друкувались у провідних культурних центрах світу від Нью-Йорку до Відня і Токіо. Найцінніша частина спадщини – фортепіанні твори, в яких відобразились нові естетичні віяння початку ХХ ст., а також солоспіви й камерні ансамблі.

Народився в Тернополі. З 1895 до 1905 навчався у Львові в консерваторії Галицького музичного товариства. Обрав професію музиканта за порадою М. Лисенка. Дуже плідним і новаторським був празький період (1906–1914) творчості Барвінського, час навчання у Празькій консерваторії у В. Новака, впродовж якого композитор створив фортепіанні опуси, що принесли йому найбільшу популярність: вісім прелюдій, цикл “Любов”, “Пісня. Серенада. Імпровізація”, Соната *Cis-dur*, “Українська сюїта”, а також солоспіви на вірші Б. Лепкого “Вечером в хаті” та “В лісі”, камерні ансамблі – Секстет, два фортепіанні тріо та струнний квартет, “Українська рапсодія” та вокально-симфонічна сюїта “Українське весілля” для оркестру. Наступний період пов’язаний з його практичною діяльністю на посаді директора Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, а від 1939 р. – Львівської консерваторії ім. М.В. Лисенка. Найважливішою в цей час стає музика для дітей і юнацтва, зокрема збірка “Наше сонечко грає на фортепіано” та “Шість мініатюр на українські народні теми”. Крім того, з’являються: Фортепіанний концерт, Віолончельна соната, “Заповіт” на сл. Т. Шевченка та кантата “Наша дума, наша пісня” на сл. С. Черкасенка для хору. Визначний педагог-піаніст, що створив за чверть сторіччя блискучу фортепіанну школу, він водночас багато сил віддавав громадсько-просвітницькій та організаційній роботі, був одним із засновників Союзу українських професійних музик у Львові, автором музикознавчих розвідок та критичних статей, в тому числі розділу “Музика” в колективній праці “Українська культура” під редакцією І. Крип’якевича. Як член СУПром’у, сприяв виданню журналу “Українська музика” у Львові в 1937–1939. Навіть у роки Другої світової війни Львівська консерваторія за директорства Барвінського продовжувала діяти. Засновник Львівської спеціальної музичної школи-інтернату.

Останні роки життя були трагічними для митця. Сам Барвінський у 1948 був засланий у мордовські табори, а його твори спалені на подвір’ї консерваторії за наказом партійного керівництва. Проте й тоді виник задум декількох творів, який був реалізований після повернення з заслання у 1958. Це зокрема його “лебедина пісня” – Фортепіанний квінтет, з якого особливо популярною стала друга частина (“Молитва”).

На становлення стилю Барвінського вплинуло два джерела – національна культура, як народна, так і професійна, а також західноєвропейські художні тенденції пізнього романтизму, імпресіонізму, символізму та деякі інші. У найкращих композиціях він створив індивідуальний образ своєї епохи, віддзеркалив її невлітимо-втончені настрої на основі української національної традиції.

Олександр Барвінський (Лесь, Лесьо) (1890–1956) – син Олександра і Євгенії Барвінських, визначний львівський лікар-терапевт. Перший у Львові відкрив рентген-кабінет.

Савчук Олена, уроджена Барвінська (Галюся) (1883–1962) – донька Олександра і Євгенії Барвінських, до кінця життя мешкала з родиною Василя і Наталії Барвінських в їхньому домі у Львові.

Бачинський Лев (1872–1933) – юрист, чоловік Ольги, швагер Василя, активно співпрацював з Олександром Барвінським-старшим на громадській і політичній ниві.

Бачинська Ольга, уроджена Барвінська (Люня) (1884–1955) – донька Олександра і Євгенії Барвінських, громадська діячка, активна учасниця Марійської дружини у Львові.

Інші особи і назви:

Глагол (Hlahol) – чеське співоче аматорське товариство, яке заснував 1861 Й.Л. Лукезе (J.L. Lukeše); підтримував товариство Вацлав Ганка. Головною метою товариства був розвиток національних хорових традицій, сольного співу і чоловічих квартетів. З 1879 під керівництвом Карела Кнітля (Karel Knittl) виникла жіноча група, а після 1945 – дитяча. На поч. ХХ ст., під керівництвом Ярослава Кжічки (Jaroslav Kříčka), хор досягає свого розквіту, виконує як давні чеські наспіви, так і твори модерної чеської школи; в його репертуарі шедеври світової хорової музики (кантати Й.С. Баха, “лелію” Г. Берліоза, II симфонія Г. Малера та ін.).

“Діло” – перша щоденна українська газета у Львові, що виходила з 1880 до 1939, висвітлювала всі найважливіші політичні, економічні і культурні події. Належала до найпопулярніших видань Галичини. Серед її засновників був дядько Василя, Володимир Барвінський.

Зімрок і Со. (Simrock e Co) – одне з найстаріших німецьких музичних видавництв, засноване в Ляйпцігу ще 1793. У ХІХ ст. тут були видані найкращі зразки класичної музики. На поч. ХХ ст. видавництво активно пропагувало твори нової генерації чеських композиторів (Новак, Фібіх, Сук, Яначек та ін.).

Карловий університет у Празі – один з найстаріших університетів Європи; заснував 1348 імператор Карл IV, від імені якого й походить назва університету. Ректором навчального закладу двічі був Ян Гус. В 1882 університет було розділено австрійською цісарською владою на чеську і німецьку гілки, проте після здобуття Чехословаччиною незалежності (1919) знову об’єднано в єдиний чеський національний навчальний заклад. У Карловому університеті навчалось чимало українських студентів; 1902–1903 ректором був Іван Горбачевський.

“Мистецька бесіда” (Umelčská Beseda) – чеське національне мистецьке об’єднання, засноване 1863 з метою розвитку національної чеської культури. Мало три основні відділи: літературний, музичний і образотворчий. Головами музичного відділу в різні періоди були знамениті чеські музиканти: Б. Сметана (1863, 1865, 1868–1870), А. Дворжак (1880), З. Фібіх (1890–1892), В. Новак (1914–1917) та ін. Об’єднання організувало ювілеї, концерти, мистецькі акції, особливо активно пропагувало нову національну музику, нав’язувало контакти з іншими національними культурними центрами Європи, влаштовувало гастрольні поїздки чеських музикантів. Почесними членами “Мистецької бесіди” були, зокрема, П. Чайковський, Ф. Ліст, Г. фон Бюлов, С. Прокоф’єв та ін.

Музичне Ревю (Hudební Revue) – чеський музичний часопис, що виходив від 1908 до 1920, 10 разів на рік. Часопис висвітлював головні проблеми сучасної музики як у Чехії, так і в світі, а також друкував музично-історичні розвідки. На той час вважався одним з найкращих фахових музичних спеціалізованих журналів.

“Народні листи” (Nar[odní] Listy), “Народна політика” (Narodní Politika),

“Самостійність” (Samostatnost), “Час” (Čas) – чеські газети і журнали національного політичного спрямування; виходили в Празі в перших десятиліттях ХХ ст.

Підскальська філармонія – аматорське товариство музикантів різних національностей і спеціальностей, головно студентів Празької консерваторії, своєрідна приватна філармонія у Празі, в кварталі Підскалля, неподалік Вишеграду; особливо активно діяла в перших десятиліттях ХХ ст. Її метою була пропаганда нової музики, дискусії та обговорення новітніх тенденцій у мистецтві.

Празька консерваторія – вищий навчальний музичний заклад, заснований 1811, один з найстаріших у Європі. Об’єдналась 1888 із школою органістів; 1919 при ній було відкрито Школу вищої майстерності (відповідає нашій аспірантурі в галузі композиції), де викладали провідні композитори В. Новак, Й. Сук та ін. У Празькій консерваторії на різних факультетах навчались численні українські студенти, здебільшого вихідці з Галичини.

“Празький листок” (Prager Tageblatt), “Празький вечірній листок” (Prager Abendblatt) – німецькомовні часописи Праги, що друкували найпрофесійніші рецензії і критичні відгуки з царини музичного життя та творчості. З ними співпрацювали також деякі чеські критики і вчені, зокрема, Р. Прохазка.

Рудольфіnum – мистецький комплекс у Празі, що має одну з найкращих збірок живопису. Названий на честь його засновника принца Рудольфа Габсбурга.

“Східний огляд” (Przegląd /Wschodni) – польський часопис першої третини ХХ ст., що виходив у Львові. Велику увагу часопис приділяв питанням культури.

Анзорг (Ansgor) Конрад (1862–1930) – німецький піаніст і композитор, учень Франца Ліста у Веймарі та Римі (1885–1886). Гастролював у багатьох європейських країнах та США. Від 1920 керував фортепіанними майстеркурсами (аспірантурою) Німецької академії музики і образотворчого мистецтва у Празі. Як піаніст перейняв блискучу і віртуозну манеру лістівської гри. Був передусім знаний як виконавець творів Бетовена, Шуберта, Шумана, Шопена і Ліста.

Бажанський Порфирій (1836–1918) – український композитор, греко-католицький священник, учень М. Вербицького, дослідник давньої церковної музики. Прихильник т.зв. “москвофільської” лінії в українському середовищі Галичини. Його творчість, вельми консервативна і малоталановита, хоч і дуже об’ємна (він був автором оперет, хорів, пісень), викликала різку критику визначних українських вчених і композиторів, зокрема С. Людкевича та В. Барвінського.

Бах Йоганн Себастьян (1685–1750) – геніальний німецький композитор і органіст, репрезентант високого Бароко. Основні сфери творчості – духовна (Висока меса, 4 Пасіони, Магніфікат, близько 300 кантат, мотети та ін.) та інструментальна (для клавіру – 2 томи “Добре темперованого клавіру”, “Мистецтво фуги”, “Італійський концерт”, концерти для 1, 2, 3 і 4 фортепіано з оркестром, сюїти, партити, інвенції, маленькі прелюдії, для органу – хоральні прелюдії, токати і фуги, для оркестру – 6 Бранденбурзьких концертів та ін.). Творчість Баха стала символом найвищої духовної досконалості.

Бенешова (Махайнова) Марія (Benešová [Machainová] Marie) (1867–1932) – чеська співачка і вчителька музики. Навчалась у Віденській консерваторії, згодом у Празі (1880–1883). Співала здебільшого у добродійних концертах, котрі сама організовувала, іноді виступала у концертах в празькому соборі Св. Віта.

Бергман (Bergmann) – ймовірно, консерваторський колега Барвінського, піаніст.

Бережницький Богдан (1887–1964) – один з найвідоміших українських віолончелістів першої половини ХХ ст. Закінчив консерваторію Галицького музичного товариства у Львові, після того навчався у Лейпцизькій консерваторії у Юліуса Клянгеля (про що є запис за 1910 р. за № 10957: von Berežnytzkyj, Bohdan, aus Lemberg, Galizien). Працював концертмейстером групи віолончелей Львівського оперного театру, заснував у Львові традицію віолончельних вечорів. Від 1917 викладав у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка. Одним з перших виконував віолончельні і камерні твори Василя Барвінського, часто спеціально для нього написані. На початку 20-х виїхав до Відня.

Бережницький Олександр (?–?) – український скрипаль, брат Богдана Бережницького. Брав активну участь у культурно-громадському житті Львова, зокрема виступав у концертах “Львівського Бояну”.

Бетовен Людвіг ван (1770–1827) – композитор, піаніст. Наймолодший з віденських класиків, геніальний симфоніст. Його 9 симфоній (зокрема Дев’ята симфонія з хором), 11 увертюр, 32 фортепіанні сонати, скрипкові сонати, концерти, ансамблі для різних складів, м. ін. квартети та тріо проклали новий шлях розвитку європейського музичного мистецтва і значною мірою зумовили напрямки розвитку інструментальної музики ХІХ–ХХ ст.

Бранбергер Ян (Branberger Jan) (1877–1952) – чеський музикознавець і культурно-громадський діяч, організатор музичного життя Праги. Навчався у Карловому університеті (здобув титул доктора філософії 1905), а також у Празькій консерваторії (1900–1902) та на філософському факультеті (відділ музикознавства) в Берліні. Професор Празької консерваторії (1906–1918), після здобуття Чехословаччиною незалежності працював у міністерстві освіти (1919–1928), був адміністративним директором Празької консерваторії (1924–1938). Організував концерти чеської музики у Варшаві (1928), Бухаресті (1929) та інших великих культурних центрах Європи. Як музикознавець досліджував проблеми історії чеської музики, музичної освіти та музичної соціології.

Бранбергерова Дубравка (Branbergerová Doubravka) (1885–1945) – чеська співачка і педагог, дружина Яна Бранбергера. Навчалась у видатних педагогів співу у Празі, Берліні, Мюнхені, Парижі, Флоренції. Викладала в дитячій школі співу (1903–1906, тобто саме в той час, коли її чоловік замовив Барвінському дитячі пісні для запланованого нею концерту). Співала в трупі “Народного театру” в Празі (“Narodni Divadlo”) (1906–1909), потім викладала в музичних і співочих школах. В 1920–1939 була професором Празької консерваторії.

Вагнер Ріхард (1813–1883) – німецький композитор, музичний критик і філософ, представник пізнього романтизму. Автор 13 опер, серед яких “Летючий голандець”, “Лоенгрін”, “Тангейзер”, “Трістан та Ізольда”, тетралогія “Перстень Нібелунгів” та ін.

Вахнянин Богдан (1886–1940) – український педагог, диригент і композитор. Керував філіалом Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка та хором “Перемиський Боян” у Перемишлі. Писав здебільшого хоріві твори, серед них – “Садок вишневий коло хати”.

Вебер Карл Марія фон (Weber Karl Maria von) (1786–1826) – видатний німецький композитор, представник раннього романтизму, естетика якого втілилась насамперед в його трьох останніх операх: “Вільний стрілець”, “Евріанта”, “Оберон”. Окрім того, писав фортепіанні твори, хори, оркестрові композиції.

Весели Віктор (Vesely Viktor) (1887–1965) – чеський піаніст і композитор.

Закінчив юридичний факультет Карлового університету (1905–1910). Як композитор навчався у Новака в Празькій консерваторії (1906–1911), як піаніст – у Вілема Курца (1926–1931). В перших десятиліттях ХХ ст. брав особливо активну участь в організації музичних акцій у Празі. Писав здебільшого фортепіанні твори.

Вольфсталь Арнольд (Wolfstal Arnold) – польський віолончеліст, викладав у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка та Консерваторії ім. К. Шимановського у Львові (1902–1936). Постійно виступав на львівських сценах у складі тріо з Наталією Барвінською (фортепіано) та Євгеном Перфецьким (скрипка).

Гендль Ігнац (Händl Ignac) (1889–1954) – чеський органіст, навчався у Празькій консерваторії, яку закінчив 1909. Працював здебільшого як церковний органіст, від 1919 і до смерті провадив хор церкви Кирила і Мефодія. Був знаний як добрий імпровізатор на органі.

Гладишевський Олександр (1888–1970) – галицький суспільний і політичний діяч. 1918–1921 перебував на дипломатичній службі УНР, в 30-ті роки зближився з національно-демократичним рухом українців Галичини. Під час Другої світової війни емігрував до США. Шкільний приятель Василя Барвінського.

Гольфельд Якоб Віргілій (Holfeld Jakob Virgilius) (1835–1920) – відомий чеський педагог фортепіано, учень Йозефа Прокша (Joseph Proksch). До найкращих учнів Гольфельда належали Вілем Курц, Ружена Курцова, Йозеф Ружічка (Joseph Ružička), а також Василь Барвінський. Писав твори для навчального фортепіанного репертуару.

Горбачевський Іван (1854–1942) – вчений-хімік, громадський діяч. Після закінчення Віденського університету переїхав до Праги, став професором Карлового університету (1883–1917), в 1902–1903 обирався його ректором. Від 1908 входив до австрійського парламенту, в 1917–1918 очолював міністерство охорони здоров'я Австрії. Був одним із ініціаторів заснування Українського вільного університету в Празі, його професором та ректором (1923–1924 та 1931–1935). Автор фундаментальних праць з органічної хімії.

Далькроз, властиво, Жак-Далькроз Еміль (Jaques-Dalcroze Emil) (1865–1950) – швейцарський композитор і педагог музики. Навчався у Р. Фукса та А. Брукнера у Відні, Л. Деліба в Парижі. В 1892 викладав теорію музики в Женевській консерваторії. В 1907–1909 провадив літню школу за своїм методом у Женеві, в 1910–1914 – в містечку Гелерау біля Дрездена. Перед Першою світовою війною та після неї поширював свій метод у багатьох країнах Європи. Школи за методом Жака-Далькроза були засновані в Лондоні, Парижі, Барселоні, Празі та інших містах. Його метод “ритмічної гімнастики” відроджує деякі принципи античного танцю і побудований на розвитку осмисленого сприйняття ритмічної пульсації у слуханні музики та особливо в танці, що мав виражати якийсь глибинний сенс. Велику увагу приділяє Жак-Далькроз складнішим ритмічним формам, таким як поліритмія, що відповідало тогочасним тенденціям модерної композиторської техніки.

Барвінський, який навчався у школі Далькроза в Празі та спілкувався з ним самим, впродовж 33 років як директор Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, а потім Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка, впроваджував метод Далькроза у навчальний процес. З цією метою він скерував на спеціальне навчання за методом Далькроза Ларису Драгомирецьку – Федак, котра провадила цей предмет до 1939. Барвінський також написав в 1919 “Етюд за методом Жака-Далькроза”

для фортепіано. На жаль, в часі репресій 1948 рукопис цього твору разом з іншими рукописами Барвінського було спалено на подвір'ї Львівської консерваторії.

Данчовський Дезидерій (Danczowski Desydery) – польський віолончеліст, випускник Лейпцизької консерваторії в класі професора Юліуса Клянгля (після Першої світової війни). Викладав у консерваторії Галицького, потім Польського музичного товариства (бл. 1910–1939), активно концертував на львівській сцені, виступав також в ансамблях разом із Василем Барвінським.

Дворжак Антонін (Dvořak Antonin) (1841–1904) – чеський композитор і диригент. Навчався у Празькій органній школі (1857–1959). Спочатку працював церковним органістом, від 1890 став професором Празької консерваторії, в 1901 – його директором. В 1892–1895 був директором консерваторії в Нью-Йорку. Його творчість реперезентує пізньоромантичний стиль, він працював майже у всіх жанрах, з них популярні: опери (“Русалка”), симфонії (всього 9, найвідоміша IX – “З Нового Світу”), симфонічні поеми, камерно-інструментальні твори (серед них знамениті “Слов’янські танці”) та ін.

Дембіцька-Валькросчіата Ядвіга (Dębicka-Valcrocciata Jadwiga) (1888–1970) – польська і німецька співачка (сопрано). Свою артистичну кар’єру розпочала перед Першою світовою війною, виступала на польських і німецьких сценах, а також коротко – в Празі. Після Першої світової війни зв’язала свою творчу долю з Віденським оперним театром, а також гастролювала в Німеччині. На Заході була відома під іменем Гедвіг фон Дебіцка (Hedwig von Debitzka).

Єдлічка (оскільки імені в листах не вказано, ймовірно Богдан) (**Jedlička**) (1838–1923) – чеський філолог та історик музики. Після закінчення університету в Празі здобув ступінь доктора філології (1865), викладав у Празькій гімназії. Як історик музики займався чеською музичною культурою XVIII ст.

Заньковецька (Адамовська) Марія (1854–1934) – народна артистка України, українська актриса, найвидатніша представниця українського професійного театру кінця XIX – поч. XX ст., зірка “театру корифеїв”. З тріумфальним успіхом виступала в Петербурзі, стала прототипом героїні п’єси “Чайка” А. Чехова. Її талант високо оцінили П. Чайковський, І. Репін, Л. Толстой та інші видатні російські митці. Заньковецька завжди обстоювала українську культуру і мову, створила низку видатних сценічних образів, граючи у виставах п’єс української класики. Разом із Панасом Саксаганським сприяла заснуванню українського професійного театру у Львові.

Зіглерова Марія (Zieglerova Marie) (1881–1964) – чеська кабаревова співачка, примадонна багатьох театрів (Smichovské aréně, Theater “Akropolis“ w Žižkov та ін.). Виступила більше ніж у 250 оперетах та зінгшпілях. На основі її творчої біографії була написана оперета “Маженка” (“Mařenka“) Рудольфа Піскачека (Rudolf Piskáček), поставлена в театрі “Акрополіс” в 1934 р., в якій сама Марія Зіглерова зіграла головну роль. Актриса успішно гастролювала в США в 1906–1907.

Ізаї Ежен (Ysaÿe Eugéne) (1858–1931) – бельгійський скрипаль, диригент і композитор, навчався у Л. Масара (L.J. Massart), Г. Венявського (H. Wieniawski), А. В’єтана (H. Vieuxtemps). Був відомим завдяки виконанню сучасної йому французької музики, зокрема творів С. Франка, Е. Шоссона, Г. Форе.

Казальс Пабло (Casals Pablo) (1876–1973) – знаменитий іспанський (каталонський) віолончеліст і композитор. Навчався в консерваторіях Барселони і Мадриду (1888–1895). Свою світову кар’єру розпочав із сольних виступів у Парижі (1898), потім виступав у складі камерного тріо зі скрипалем Жаком Тібо (Jaque

Thibaud) та піаністом Альфредом Корто (Alfred Cortot). Казальс відкрив нову епоху у віолончельному виконавстві. Він був також активним культурно-громадським діячем Каталонії, за що неодноразово був відзначений нагородами іспанського уряду.

Карпенко-Карий (Тобілевич) Іван (1845–1907) – визначний драматург, актор, режисер, культурно-громадський діяч. Один з творців “театру корифеїв”. Його драми пов’язані з соціальними проблемами (“Хазяїн”, “Сто тисяч”), а також з історичним минулим України (“Сава Чалий”).

Каян Індіріх з Албесту (Káan Jindřch z Albestů) (1852–1926) – чеський педагог, піаніст і композитор. Навчався у Празькій консерваторії (1874–1876), приватно навчав музики, з 1889 – професор Празької консерваторії, в 1907–1919 – її ректор. Був близьким другом А. Дворжака, супроводжував його в концертних поїздках, пізніше пропагував його творчість, а також творчість Б. Сметани. Серед його творів найбільшу популярність здобули фортепіанні опуси і балети.

Кжічка Ярослав (Kříčka Jaroslav) (1882–1961) – чеський диригент і композитор. Після здобуття середньої освіти (1900) відвідував заняття у Празькій консерваторії (орган, композиція, ударні та ін.). Студіював (1905) композицію у А. Ферстера (A. Foerster) в Берліні. З 1911 до 1920 був диригентом празького “Глаголу” і прославився виконанням модерної музики. Від 1921 до 1945 – професор, в 1942–1944 – ректор Празької консерваторії.

Кобринський Євген (1864–1938) – український лікар та громадсько-політичний діяч. В 1882 р. виїхав до Відня, де в 1888 р. закінчив правничі і медичні студії Віденського університету. Був членом Віденської “Січі”, в 1886–1897 – її головою. Підготував до друку “Слов’янський альманах”. Як лікар працював і студіював в клініках Берліна, Дрездена, Вроцлава. В 1898–1899 перебував у Празі як практикуючий лікар. Повернувшись на батьківщину (1901), провадить лікарську практику на Буковині. Під час Першої світової війни перебуває в Празі, потім повертається до Галичини.

Коважовіч Карел (Kovařovič Karel) (1862–1920) – чеський диригент, композитор і виконавець. Навчався в Празькій консерваторії (1873–1879), в класі композиції З. Фібіха. Від 1900 до кінця життя був керівником оперної трупи у чеському Народному театрі. Знаний як блискучий диригент, що тонко відчував різні художні стилі і володів досконалою диригентською технікою. Ввійшов в історію як один з найкращих інтерпретаторів опер Сметани і Дворжака, а також симфонічних творів представників молодшої генерації чеської школи (Новак, Сук та ін.).

Козловська Софія (Kozłowska Zofia) (1871–1958) – польська піаністка, співачка, педагог. Навчалась гри на фортепіано у консерваторії Галицького музичного товариства у Львові, у К. Мікулі, співу – в Мілані у Фаусти Креспі – того ж педагога, що й Соломія Крушельницька. 1910–1914 разом із своєю сестрою, оперною співачкою Марією Козловською провадила школу співу у Львові. В 1913–1914 викладала спів у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові, в 1914–1935 – професор сольного співу в консерваторії Галицького (після 1919 – Польського) музичного товариства у Львові. В 1935 переселилась до Варшави, провадила приватну школу співу. Після 1946 викладала спів у школі для незрячих під Варшавою.

Коцюбинський Михайло (1864–1913) – видатний письменник, культурно-громадський діяч. Був головою “Просвіти” в Чернігові (1906–1908), організував шевченківські вечори. Автор низки оповідань і новел (серед яких особливе місце посідає твір “Тіні забутих предків”), новел. У своїй творчості М. Коцюбинський

спирався на національні традиції, був прихильником реалістичного напрямку, проте з виразним урахуванням модерних літературних тенденцій перелому XIX–XX ст., зокрема символізму.

Крушельницька Соломія (1872–1952) – світової слави співачка (драматичне сопрано). Закінчила консерваторію Галицького музичного товариства у Львові в класі Валерія Висоцького та студії у Фаусти Креспі в Мілані. Виступала на сценах Міланської, Варшавської, Віденської, Римської, Львівської опер, з камерними концертами в багатьох країнах Європи і Америки. Професор Львівської консерваторії з 1944.

Куба Людвік (Kuba Ludwik) (1863–1956) – чеський фольклорист, письменник і художник. Його головна фольклористична праця – “Слов’янство у своїх співах” (“Slovanstvo ve svých spévach”) в 15 томах, де він зібрав, упорядкував і опрацював понад 4000 пісень різних слов’янських народів, була видана в Празі (1884–1929). Шостий том – “Руські пісні” (“Ruské písně”, 1885–1888) містить 275 руських (українських) пісень. Про ці пісні пише Барвінський у своєму листі.

Кубат Норберт (Kubat Norbert) (1891–1965) – чеський педагог музики і скрипаль. Вивчав архітектуру в Празькому політехнічному університеті, рівночасно від 1909 навчався гри на скрипці. В 1919–1920 студент Празької консерваторії, опісля концертував (1921–1922), 1923–1939 був професором скрипки в музично-драматичній академії в Братиславі, продовжуючи концертувати. В час, про який йдеться в листі Барвінського (1909), був лише початкуючим скрипалем.

Кулачковські – львівські знайомі родини Барвінських, що потім переселились до Кракова.

Куліш Пантелеймон (1819–1897) – український письменник, історик, громадсько-політичний діяч. Один з організаторів Товариства Кирила і Мефодія, що пропагувало ідеї національної незалежності. В 1847 у Варшаві був заарештований і засланий. Жив у Львові, у Відні, займався літературною і перекладацькою діяльністю (1868–1871). Разом з І. Пулюєм перекладач Біблії літературною українською мовою (1880–1881). Його найвидатніший роман “Чорна рада” присвячений історичним подіям в Україні.

Курц Вілем (Kurz Vilém) (1872–1945) – чеський піаніст і педагог. Навчався у Празькій консерваторії, яку закінчив 1892. Кар’єру піаніста розпочав у Празі, гастролював у Берліні та Відні (1897), невдовзі повністю присвятився педагогічній роботі. Був професором консерваторії Галицького музичного товариства у Львові (1899–1919), вів клас вищої виконавської майстерності, став інспектором фортепіанного відділу. Серед його найкращих львівських учнів – Едуард Штоерман (Eduard Steuermann), Артур Родзінський (Artur Rodziński) та Василь Барвінський. Від 1919 працював у Брно і водночас у Празі (професор Празької консерваторії). Двічі обирався ректором консерваторії (1936–1937, 1938–1939). До його вихованців у Празі належать Ілона Курцова-Штепанова (Ilona Kurzova-Štěpánova), Рудольф Фіркушний (Rudolf Firkušný), Ян Ермль (Jan Erml), Франц Максіан (Franz Maxian) та інші. У Львові Барвінський навчався в нього (1900–1904), а пізніше – в Празі (1904–1914). Педагогічний метод Курца був теоретично опрацьований і впроваджуваний у практику. Педагогічну діяльність Курц припинив 1940.

Курцова Ружена (Kurzová Růžena) (1880–1938) – чеська піаністка і педагог музики, дружина Вілема Курца. Навчалась гри на фортепіано у Я. Гольфельда, закінчила жіночу школу в Празі. Виступала у фортепіанному ансамблі зі своїм чоловіком, невдовзі зайнялась лише фортепіанною педагогікою. Професор

консерваторії Галицького музичного товариства у Львові (1916–1919), консерваторії в Брно (1919–1928), Празької консерваторії (1928–1938). Була асистентом свого чоловіка, тож до її вихованців належать ті самі піаністи.

Курцова-Штепанова Ілона (Kurzova-Štěpánova Ilona) (1899–1978) – чеська піаністка та педагог. Навчалась у свого батька, Вілема Курца, з 1911 почала активно концертувати, гастролювала у Відні, Берліні, Амстердамі, інших визначних культурних центрах Європи (1913–1922). Її репертуар відзначався великою різноманітністю, при тім чільне місце належало творам сучасних чеських композиторів та чеської класики (Сметана, Дворжак, Сук, Новак, Яначек та ін.) Виступала у фортепіанному дуєті разом зі своїм чоловіком, Вацлавом Штепаном.

Леманек Др. (Lemanek) – диригент Празької філармонії в перших десятиліттях ХХ ст.

Лепкий Богдан (1872–1941) – поет, письменник, літературознавець, входив до літературного об'єднання “Молода Муза”. Від 1920 працював у Краківському університеті, обирався членом польського сенату. Представник символізму в українській поезії.

Лисенко Микола Віталійович (1842–1912) – видатний український композитор, піаніст, педагог, культурно-громадський діяч, засновник національної композиторської школи. Основні твори: понад 10 опер, з них “Тарас Бульба”, “Різдвяна ніч”, “Утоплена”, “Енеїда”; “Музика до “Кобзаря” – вокально-хоровий цикл, хори і солоспіви на вірші І. Франка, Лесі Українки, О. Олесь, фортепіанні твори та ін., а також фольклористичні розвідки та обробки народних пісень. Після закінчення Лейпцизької консерваторії працював у Києві, виїжджав до Санкт-Петербурга, де консультувався з М. Римським-Корсаковим. Від 1868 підтримував тісні контакти з галицькою інтелігенцією, мав великий вплив на творчість галицьких композиторів (О. Нижанківського, Д. Січинського та ін.). У Галичині 1903 урочисто святкували 35-річчя творчої діяльності Лисенка. Під час перебування у Львові Лисенко познайомився в домі Олександра Барвінського з його 15-річним сином Василем і порадив йому продовжувати заняття музикою.

Ліст Ференц (Liszt Ferenc) (1811–1886) – геніальний угорський композитор, піаніст, педагог, диригент, критик, представник пізнього романтизму. Професійну освіту отримав у Відні у К. Черні (Czerny) та А. Сальєрі (Salieri). Навчався також у професорів Паризької консерваторії приватно, оскільки іноземцям не дозволено було вступати до Паризької консерваторії. Визнаний найкращим піаністом світу, гастролював у багатьох країнах Європи. Перебував з концертами у Львові (1847). Закінчив фортепіанну кар'єру 1848 і оселився у Ваймарі, повністю присвятивши себе композиції. Переїхав до Риму 1865 і прийняв сан абата. Його спадщину складають фортепіанні твори (Соната, рапсодії, цикли “Роки мандрівок”, “Consolation”, “Етюди вищої трансцендентної майстерності”), а також симфонічні (13 симфонічних поем, м. ін. “Прелюди”, “Прометей”, “Мазепа”, про які згадує в листах Барвінський; 2 симфонії: “Фауст” і “Данте”) та духовні (“Коронаційна меса”, ораторія “Легенда про св. Єлизавету”).

Людкевич Станіслав (Сясьо) (1879–1979) – композитор, педагог, музикознавець, диригент. Випускник Віденського університету за фахом “музикознавство”, навчався у Г. Греденера та Г. Адлера, а також у О. Цемлінського з композиції. Захистив докторат (1908). Був директором ВМІ (1909–1915), під час Першої світової війни

перебував у російському полоні. Від 1918 до 1939 працював інспектором ВМІ, від 1939 до 1979 – професором кафедри композиції Львівської державної консерваторії. В своїй творчості спирався на пізньоромантичну стилістику, в її руслі трактував національні первні. Серед творів – кантата-симфонія “Кавказ” та “Заповіт” за Т. Шевченком, кантати “Наймит” та “Вільній Україні” за І. Франком, численні симфонічні та фортепіанні твори. З В. Барвінським його єднала багаторічна дружба і співпраця. Коли 1948 вимагали публічно засудити Барвінського на зборах у Львівській консерваторії, лише Людкевич відкрито став на його захист.

Майкснер Вінценц (Maixner Vincenc) (1888–1946) – чеський диригент і композитор. Навчався у Празькій консерваторії (1904–1908), в класі композиції у В. Новака. Коважович заангажував його до Празького оперного театру як асистента (1915), де він згодом працював як диригент (1918–1938). У його композиторській спадщині переважають фортепіанні твори та музика до театральних вистав.

Мейсбер Джакомо (спр. Якоб Лібман Бер, Meyerbeer Giacomo) (1791–1864) – німецький композитор, творець французької ліричної опери. Після студій у Німеччині у К. Цельтера та абата Фоглера переселився до Парижа, де створив свої найкращі опери: “Роберт Диявол”, “Гугеноти”, “Африканка” і “Пророк”.

Менцінський Модест (1875–1935) – світової слави співак (драматичний тенор). Закінчив консерваторію Галицького музичного товариства у Львові в класі Валерія Висоцького, далі відбув студії співу у консерваторії Франкфурта-на-Майні (Німеччина). Один з найкращих виконавців партій в операх Р. Вагнера.

Мишуга Олександр (псевдонім – **Філіппі**) (1853–1923) – світової слави співак (тенор), педагог. Учень В. Висоцького у консерваторії ГМТ, продовжив студії в Італії. Співав на сценах театрів Львова, Варшави, Мілана, Відня, Стокгольма, Петербурга та ін. Розробив власну методику навчання співу, яку запроваджував, м. ін. в Музично-драматичній школі М. Лисенка (1904–1911). Провадив свої школи співу у Варшаві, в останні роки життя – в Стокгольмі.

Музільова Марія (Musilová Marie) (1878–1939) – чеська камерна співачка. Співу навчалась у Ф. Піка (F. Pick) та Е. Фукса (E. Fuchs) в Празі. Її кар’єра почалась 1898, вона виступала здебільшого в кантатах і ораторіях у Празі та Брно. Була відома як найкраща інтерпретаторка пісень В. Новака, що виконала всі його найважливіші твори від “Словацьких пісень” (1902) до “Еротікону” (1913), а також всі інші вокальні композиції включно з партіями в кантатах.

Мусоргський Модест (1839–1881) – видатний російський композитор, представник “Могучей кучки”. Перервав військову кар’єру і присвятився музиці. До найкращих його творів належать опери “Борис Годунов”. “Хованщина” та “Сорочинський ярмарок”, а також вокальні цикли і фортепіанний цикл “Картинки з виставки”.

Небушка Отакар (Nebuška Otakar) (1875–1952) – чеський культурно-громадський діяч, організатор музичного життя, критик і композитор. Закінчив юридичний факультет Карлового університету (1892–1899), з 1902 до 1937 був депутатом чеського парламенту. Організовував численні музичні акції в Празі, підтримував і пропагував чеську національну музику. Працював як музичний критик від 1897 в часописі “Радикальні листи” (“Radikální listy”), постійно дописував до “Календаря чеських музикантів” (“Kalendář českých hudebníků”), напр., в 1900 – статті про Новака, Сука, Недбала та ін. Співзасновник часопису “Музичне ревію” (“Hudební Revue”), де опублікував низку матеріалів про сучасну чеську музику.

Неєдли Зденек (Nejedli Zdenek) (1878–1962) – чеський музикознавець,

музичний, літературний і театральний критик, член Королівського наукового товариства (1904), Чеської академії мистецтв (1907), професор Карлового університету, перший завідувач кафедри музикознавства (1905–1939). В 1939–1945 р. був міністром чехословацького уряду, з 1952 р. – Президентом Чехословацької Академії наук. Дослідник історії чеської музики, обстоював пріоритет Б. Сметани у формуванні національного стилю. Через прихильність до комуністичної ідеології його гостро критикували видатні чеські музиканти.

Новак Вітезслав (Novák Vitezslav) (1870–1949) – чеський композитор і педагог. Вивчав юриспруденцію і філософію в Карловому університеті, водночас навчався в консерваторії у К. Кнітля та К. Штекера, в класі композиції А. Дворжака та К. Бендля. Його перші твори з'явилися 1893; романтичні за духом, були написані під впливом Й. Брамса, який зацікавився музикою молодого чеха. Його індивідуальний стиль зазнав інтенсивної еволюції, невдовзі Новак переймає новітні художньо-естетичні тенденції, насамперед імпресіоністичні, символістичні та неофольклористичні. Особливо значними є його педагогічні досягнення, він виховав цілу плеяду талановитих композиторів, як чеських, так інших національностей. Від 1909 до 1940 був професором Празької консерваторії, багато разів його обирали ректором, провадив Школу вищої майстерності з композиції. У Новака навчалися численні українські студенти, здебільшого родом зі Львова – Нестор Нижанківський, Стефанія Лукіянович-Туркевич, Богдан П'юрко, Микола Колесса, Роман Сімович та ін. Василь Барвінський був першим і улюбленим з-поміж усіх його українських студентів у Празі. Згодом саме учні Новака ініціювали створення у Львові “Союзу Українських Професійних Музик” (СУПроМ).

Падеревський Ігнатій Ян (Paderewski Ignacy Jan) (1860–1941) – польський піаніст, композитор і політик. Навчався у Варшавській консерваторії, яку закінчив 1878; вивчав 1881 композицію в Берлінській консерваторії у Ф. Кіля (F. Kiel) та Г. Урбана (H. Urban), у 1884–1888 брав лекції фортепіано у Теодора Лешетицького (Teodor Leszetycki) у Відні. Його дебют у Відні (1888) приніс йому великий успіх. Падеревський інтенсивно концертував, прославився насамперед як знаменитий інтерпретатор творів Ф. Шопена, відредагував усі його твори. В 1917–1922 зайнявся політикою, був головою ради міністрів та міністром закордонних справ (1919). Повернувся до музичної діяльності 1922. Як композитор репрезентував “постшопенівську” лінію, виявлену насамперед у фортепіанних творах.

Пембауер Йозеф (юніор) (Pembauer Joseph) (1875–1950) – австрійський піаніст і педагог, викладав у Лейпцизькій консерваторії, з 1921 – в музичній академії в Мюнхені.

Перфецький Євген (1882–1936) – український скрипаль і педагог. Після закінчення Львівського та Віденського університетів за фахом юриспруденції здобув музичну освіту в Отакара Шевчика (Otakar Ševčík) в Празі (1906). Викладав скрипку (1908–1936) у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові; концертував як соліст і в ансамблях, гастролював у Відні, Кракові та інших містах Європи. З Наталією Барвінською та Арнольдом Вольфсталем утворив камерне тріо, яке часто виступало на львівських сценах.

Прохазка Рудольф (Procházka Rudolf Freiherr von) (1864–1936) – чеський музично-громадський діяч, композитор, скрипаль. Навчався композиції у З. Фібіха, водночас студіював у Карловому університеті на юридичному факультеті, захистив дисертацію з права. Як юрист працював у чеських державних інституціях на

високих посадах, був радником міністерства, державним музичним референтом в Богемії, належав до дирекції Празької консерваторії. Став одним із співзасновників німецької музичної академії в Празі (1920) і її першим директором. Писав критичні розвідки та рецензії з музичного життя в празьких німецькомовних часописах “Празький листок” (“Prager Tageblatt”) та “Празький вечірній листок” (“Prager Abendblatt”) (1910–1935).

Пулюй Іван (1845–1918) – видатний фізик і електротехнік, вчений-винахідник і громадський діяч, професор Празького політехнічного інституту (1884–1916), наукові експерименти його випередили свій час (перед Рентгеном відкрив т. зв. “рентгенівські промені”). Закінчив технічний (1864–1869) і філософський (1869–1872) факультети Віденського університету, захистив докторат у Страсбурзькому університеті.

Пулюй (з 1915 – Барвінська) Наталія (1886–1964) – дочка Івана Пулюя, в 1910–1915 – наречена Василя Барвінського, з 1915 – його дружина. Наталія Пулюй була доброю піаністкою, періодично викладала у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові, брала участь у концертах камерної музики.

Пунью (Стефано) Рауль (Pugno (Stéphane) Raoul) (1852–1914) – французький піаніст і композитор. У 1871–1892 – органіст при церкві Сент-Ежен, 1892–1901 – професор Паризької консерваторії. Як піаніст активно гастролював, прославився насамперед виконанням творів В. А. Моцарта та Ф. Шопена.

Пуччіні Джакомо (Puccini Giacomo) (1858 – 1924) – знаменитий італійський оперний композитор, останній представник класичної оперної школи. Автор 12 опер, серед яких особливу славу здобули “Манон”, “Богема”, “Тоска”, “Чіо-чіо-сан” (“Мадам Баттерфляй”), “Турандот”. Для “Метрополітен-опера” в Нью-Йорку спеціально написав оперу “Дівчина з Заходу”.

Рада – єдина українська щоденна газета у Східній Україні, у 1906–1914 виходила в Києві. Її видавцем був Євген Чикаленко, підприємець і меценат. “Рада” пропагувала українську національну ідею, протистояла загальній русифікації.

Рихло Іван (1891–?) – лікар, український політичний і військовий діяч в період національно-вихвольних змагань. Належав до січових стрільців, перебував у російському полоні (1915–1917), потім керував санітарним корпусом української армії, організував об’єднання січових стрільців у Києві. Ймовірно, загинув під час останніх боїв української визвольної боротьби. Друг Василя Барвінського, навчався в ті ж роки, що й Барвінський, у Карловому університеті.

Розенберг (Rosenberg) – ймовірно, багатий чеський музикант-любитель, що підтримував талановитих молодих музикантів.

Руслан – релігійно-суспільний часопис, що видавався у Львові (1897–1914) Олександр Барвінський заснував його, редагував і публікував у ньому свої найважливіші національно-політичні статті.

Старицький Михайло (1840 – 1904) – український письменник, драматург, актор, організатор і режисер українського “театру корифеїв”, першого професійного українського театру, який він заснував у 1883 р. Редагував перші українські театральні альманахи “Рада” (1883) і “Нова рада” (1904). Писав історичні романи і драми.

Студинський Кирило (1868–1941) – літературознавець, громадський діяч, член НТШ (1925–1932 – голова товариства), доктор філософії. Був зятем А. Вахнянина і зберіг його архіви. Активно співпрацював з Олександром Барвінським у культурно-громадському житті. Професор Львівського університету (1939–1941). Загинув за нез’ясованих обставин, ймовірно, від рук енкаведистів.

Сук Йозеф (1874–1935) – чеський композитор, педагог і скрипаль. Учень Дворжака у Празькій консерваторії. Був професором композиції в Празькій консерваторії (1922), від 1924 – її директор. В його творчості переважають оркестрові та камерно-інструментальні твори, позначені пізньоромантичними рисами, написані під впливом Дворжака.

Урбанек (Urbanek) (ймовірно Владімір Урбанек, молодший син власника і засновника видавництва F.A. Urbanek, 1878–1948) – чеський музичний видавець; після смерті батька та старшого брата Мойміра від 1919 провадив далі родинну справу.

Фібіх Зденек (Fibich Zdeněk) (1850–1900) – чеський композитор, професійну освіту здобув у Празі, навчався у Лейпцизькій консерваторії (1865–1867), потім в Мангеймі. Працював капельмейстером Національного театру в Празі, регентом тамтешньої російської церкви, викладав у Празькій консерваторії. Його творчість, поруч зі спадщиною Сметани і Дворжака, ґрунтується на національних традиціях, сприйнятих крізь призму романтичної естетики.

Франко Іван (1856–1916) – видатний український письменник, громадсько-політичний діяч, вчений, літературознавець, перекладач. В молодості був прихильником соціалістичних ідей, від чого пізніше відмовився. Автор близько 4000 літературних, публіцистичних, наукових творів (поема “Мойсей”, збірки “Зів’яле листя”, “Мій Ізмарагд”, романи “Борислав сміється”, “Перехресні стежки”, “Основи суспільності”, “Voа constrictor” та ін.; драма “Украдене щастя”) та ін. Його вірші були покладені на музику українськими композиторами М. Лисенком, Д. Січинським, С. Людкевичем та багатьма іншими. Кілька солоспівів написав до віршів Франка і Василь Барвінський. З його батьком, Олександром, у Франка складались доволі непрості стосунки через різницю в політичних переконаннях, тому Василь Барвінський у своїх листах іноді висловлюється про Франка не зовсім приязно.

Шмітт Флоран (Schmitt Florent) (1870–1958) – французький композитор, педагог і музичний критик, один з найвизначніших французьких симфоністів ХХ ст. За стилем тяжів до постромантизму (шопенівської лінії) та імпресіонізму. Найвидатніші твори – Три рапсодії, цикл “Міражі” для оркестру, камерні та фортепіанні твори.

Шнабель Артур (Schnabel Artur) (1882–1950) – австрійський піаніст і композитор, один з провідних піаністів ХХ ст. Емігрував 1939 до США, після війни повернувся до Європи (Швейцарія). Прославився насамперед виконанням творів Л. Ван Бетовена.

Шопен Фридерік (1810–1849) – геніальний польський композитор, піаніст, один із найяскравіших представників романтизму. В його творчості переважає фортепіанна музика, здебільшого мініатюри, такі, як мазурки, полонези, прелюдії, вальси, ноктюрни, етюди. Серед більших творів – 3 сонати, 2 концерти, 4 балади та ін. Шопен був улюбленим композитором В. Барвінського, який часто виконував його твори в концертних програмах.

Штекер Карел (Stecker Karel) (1861–1918) – чеський музично-громадський діяч, критик і педагог. Навчався у Празі, в Карловому університеті, вивчав право і філософію у Отакара Гостинського (Otakar Hostinsky), а також гру на органі та спів у празькій Школі органістів. Викладав 1888 музично-історичні дисципліни в Карловому університеті, від 1889 став професором Празької консерваторії (історія музики, композиція). Дописував критичні статті до часописів “Далібор” (“Dalibor”), “Музичне ревю” (співзасновником якого він був) та ін.

Штепан Вацлав (Štěpán Vaclav) (1888–1945) – чеський педагог музики, піаніст і критик, професор Празької консерваторії, учень В. Новака в класі композиції. Був зятем В. Курца і з дружиною, Ілоною Курцовою, виступав у фортепіанному дуєті.

Штоєрман Едуард (Steuerman Eduard) (1892–1964) – американський піаніст єврейського походження, родом зі Львова. Навчався у Львові у Вілема Курца, потім у Ф. Бузоні та А. Шенберга в Берліні. Найбільшу славу принесло йому виконання фортепіанних творів Шенберга.

Штраус Річард (Strauss Richard) (1864–1949) – німецький композитор і диригент. Був капельмейстером в Мангеймі, Мюнхені, Веймарі. Обіймав посаду генерального директора Берлінської (1908–1919) та Віденської (1919–1924) опер. Перебував в еміграції у Швейцарії (1945–1949). Багато гастролював (у Львові – 1902). В його творчості особливе місце посідають симфонії та симфонічні поеми, опери й сольні пісні. В індивідуальному стилі переважають засади пізнього романтизму та сецесії, в деяких творах (напр., в операх “Саломея” та “Електра”) помітні риси експресіонізму.

Штютенбергер (Stütenberger) – чеський скрипаль, який навчався в Празькій консерваторії; приятель Василя Барвінського.

Шухевич Володимир (вуйцьо Шухевич) (1849–1915) – відомий український суспільно-політичний діяч, етнограф, педагог, публіцист. Відіграв важливу роль в національно-визвольних змаганнях українців Галичини, очолював товариство “Руська Бесіда” (1895–1910), належав до засновників хорového товариства “Львівський Боян” (1891), брав активну участь у побудові будинку Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові. Як етнограф тісно співпрацював з польським натуралістом-колекціонером графом Дзедушицьким (Dzieduszycki) у заснуванні і опрацюванні колекції природничого музею у Львові, заснував у ньому відділ етнографії, був бібліографом цього відділу. Підтримував тісні зв'язки з пражанами, організував виїзд хору “Львівський Боян” до Праги і приїзд чеського хору “Соколи” (Sokoli) до Львова (1892). Дружина Шухевича, Герміна, і мати Василя – Євгенія були рідними сестрами, тому Василь Барвінський називає його “Вуйцьо”.

Шухевич Тарас (Боба) (1886–1951) – піаніст, син Володимира Шухевича. Навчався у консерваторії Галицького музичного Товариства та музичній академії в Берліні, концертував у Німеччині, Чехії, Сербії. До 1939 працював у Вищому Музичному Інституті ім. М. Лисенка, з 1939 – у Львівській Державній Консерваторії ім. М. Лисенка.

Ясеницька-Волошин Олена (1882–1980) – піаністка, педагог і диригент. Викладала у ВМІ (1903–1935) сольний спів, керувала хором, оперним гуртком, була незамінною як акомпаніатор. Працювала тимчасовим директором ВМІ (1908–1910). У молодших класах Інституту підготувала багатьох учнів-піаністів. Другу половину життя О. Ясеницька провела в еміграції у США, де викладала фортепіано до 84-х років.

Зібрала і опрацювала Л. Кияновська

Стаття надійшла до редколегії 30.05.2008

Прийнята до друку 17.09.2008